



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Fire slægter
fra egnen omkring Viborg
fra ca. 1690 til omkring 1970

Viborg i september 1970
Peter Pedersen

Forord

Fra min allertidligste tid, helt tilbage til barndomsårene, har mine tanker ofte været hos forfædrene. Hvem var de? Hvor boede de? Og hvordan levede de? osv.

Hvad her findes samlet af historie og oplysning angående slægten er vel begrænset, men kan dog være en hjælp for den eller de, der evt. vil bygge videre på en udforskning af slægtens historie.

Arbejdet med at samle stoffet begyndte vel stort set omkring 1922 med nogle få og korte besøg på Landsarkivet i Viborg foruden talrige besøg hos slægtens ældste, der endnu levede.

Meget nødvendigt pligtarbejde tog imidlertid så mange af mine bedste år og tvang mig til at lade slægtsforskningen ligge, om end med nogen sorg.

Først omkring 1966 blev der igen tid til at tage fat på dette for mig så kært et arbejde, og denne bog er resultatet heraf.

Viborg, den 2. april 1968.

Peter Pedersen.

Du slægt, der sank i jordens muld,
din tid forsvandt som løvet,
der springer grønt ved forårstid,
men ligger nu i støvet.

Hvad gav din livstids svundne år?
et skuffet håb, en grav i jord,
et navn der borte smuldrer.

Du slægt, der mejet blev som korn,
der om for leen falder,
mens tider skifter, sank du ned,
dit navn nu ingen kalder.

Den tåresæd, der om din grav henrandt,
er glemt i tidens hav,
nu ingen mere sørger.

Du slægt, der sled fra morgengry
til nattens sorte skygger
faldt tæt omkring din fattigvrå,
ja, karrig var den lykke,
man bød dig for dit trælleslid,
ja, næppe vel en hviletid,
man undte dig at have.

Men fandt du livets støttestav,
fandt du til dåbens nåde,
da ej forgæves var dit liv,
og løst det bli'r hver gåde.

Ja, fandt du livet i Guds søn,
blev han din trøst i lys og løn,
da er du vel forvaret.

Ja, tiden iler hastigt frem,
et ur, der aldrig standser,
og slægter fødes, slægter går
i skjul bag dødens skanser.
Og afsked tages her og der
med ven, med frænde, fjern og nær,
så blev vort lod i livet.

Dog vil vi gerne mindes dig,
du slægt, hvis tid er runden
og kalde minder frem til liv
om dig i hvilestunden.
Ja, måtte også dette værk
fortælle slægten ung og stærk
om fædres kår og levned.

Viborg, i september 1928.

Peter Pedersen.

Afdøde lærer i Gislum, Jakob Peter Wammen, »faders fætter«, granskede meget i de henfarne slægters liv, og ham er jeg megen tak skyldig angående oplysninger om den først her anførte slægt »Slægten på Spanggård«. Mange andre har givet mig gode bidrag, blandt andet min far, som var en god fortæller. Han tændte ilden i mit unge sind, interessen for de hedengangne slægter, deres liv og virke.

Også min »faster Kirsten« i Vejrum skylder jeg stor tak. Da far for længst var under mulde, levede hun endnu en del år, og mange oplysninger og fortællinger hentede jeg hos hende ved stille at sidde i hendes hjem og lytte til hendes beretninger.

Da faster var død, besøgte jeg nu og da min »kusine Ane Væck« i Vejrum og hentede hos hende nyt materiale angående slægten.

Men som anført, mange af de ældste oplysninger angående slægten på Spanggård har jeg fra lærer J. P. Wammen, død i Gislum den 14. oktober 1932.

Lærer Wammen udgav i Viborg Folkeblad ca. 1925 en serie af beretninger angående denne slægt, og i det følgende skal gengives et digt, som han satte som overskrift over anførte beretninger.

Lærer Wammens indledning til hans slægtshistorie:

I henfarne slægter af hvis rod jeg er rundet,
hvis navne og åremål til papiret er bundet,
hvad godt I har virket, og hvad I har syndet,
alt hvad I har smilet, alt hvad I har grædt,
hver lidelse tung, som jert hjerte har isnet,
hver drøm om lykke, som hjertet har fyldt.
Det er glemt her på jorden, slettet ud,
som bølgen efter stormvejrets dag.

Eders smuldrende støv som det visnende løv er henvejret,
og gravstenene glemt af den kommende slægt,
dog, én jeg véd, som med kærlige blikke
jer færden har fulgt, og for hvem I ikke
er skjult af glemselens slør,
én jeg véd, som jer synd har sonet
med sit dyre blod.

Så hvil da i fred bag mossede kirkemure,
gid grønsværet smukt vil brede sit tæppe
isprængt med Kærminde,
hvor ingen bauta blev rejst.
Hver blomst, jeg kan finde, vil varsomt jeg plukke
og binde i krans for den kommende slægt.

J. P. Wammen.

EN ORIENTERING

Før vi går videre, vil en orientering nok være på sin plads til forståelse af, under hvilke kår og forhold, de første i denne beskrivelse anførte slægter levede deres liv.

Svenskekrigene hærgede i disse tider til stadighed landet. Efter at Kristian V kom på tronen i året 1670, var der så at sige uafbrudt krig med Sverige indtil fredsslutningen i 1678. Svenskekrigene medførte det for os danske så smertelige tab – tabet af Skåne, Halland og Blekinge. Dertil kom endvidere den almindelige forarmelse af hele landet. Dog må det antages, at de, der led mest, har været landbefolkningen. Den jævne landmand var ham, der i krigen måtte ofre og yde, først sin ungdom som soldat og mange deres liv. Kom de hjem, ventede hovmarken dem med alt det sure slid, og endvidere hvad de måtte præstere på deres fæstegårde for at skaffe til veje, hvad krigen havde kostet, og frem for alt skaffe enhver ydelse, der tilkom »Nådigherren«. Hvor meget, der blev tilbage til dem og deres familie, var der ingen, der spurgte om eller bekymrede sig for.

Den store nordiske krig hører også med til denne tids foreteelser, den varede i 11 år, fra 1709 til 1720. Denne krig lagde de tungeste byrder på det danske folk.

En pestsygdom udbrød i året 1710, der havde lighed med den sorte død. Den tilkendegav sig ved bylder og sorte pletter på de mennesker, der blev angrebet. I København holdt sygdommen sit indtog i sommeren 1711. Kongen og hoffet forlod byen straks efter. Dog værre var det, at mange læger gjorde ligeså, der fandtes næppe 10 læger i byen. Barberer og lignende toges til hjælp for dog på nogen måde at hjælpe de syge, men pesten tog til med frygtelig magt i den varme sommertid og bortrev alene i København 23.000 mennesker. Hjælpeløse stod folk over for den, og til alle rædsler føjedes endvidere dette, at ubarmhjertige husejere uden videre og uden skånsel smed deres pestsyge lejere på gaden, hvor de så henstod i deres nød under en brændende sol, indtil døden gjorde ende på deres lidelser, for så efter døden, ja, måske endda før, at blive udplyndrede af løsgående forbrydere. Råheden var uden grænser.

En kvægpest udbrød i året 1745, den bredte sig over hele landet og bortrev 249.000 stykker kvæg.

Nød og forarmelse, fattigdom og sult rådede i de fleste bondehjem, deres kår var de slettest mulige. Næsten alle var hovbønder, prisgivet herremandens vilkårlighed. Stavnsbånd, træhest, hundehul, gabestok og meget andet er en del af det billede, disse tider opruller for os. Bønderne skulle, som allerede anført, ikke alene gøre arbejdet på hovedgården, men endvidere af deres eget elendige landbrug udrede de fleste af de penge, staten skulle have til krig, lønninger osv. Og ved alt offentligt arbejde, som staten satte i gang (vejanlæg m. m.), skulle de ikke alene udrede de herved forbundne udgifter, men også uden vederlag udføre det herved forbundne arbejde.

Derfor: når vi nu i det følgende skal give en beskrivelse af de nu for længst afdøde slægter, lad os så ikke glemme, hvilke kår og forhold de måtte leve under.

Slægten fra Spanggaard

i Tapdrup og Overlund fra ca. 1695 til omkring 1900.

Fra denne gård stammer den første af de fire her omtalte slægter, nemlig slægten Spanggård.

Men før vi giver os i gang med denne slægt, vil vi først give en beskrivelse af gården. På den tid, vor historie begynder, skal vi tilbage til året 1664. Fire kilometer øst for Viborg af gammel Randersvej lå for år tilbage hovedgården »Skovsgård«. Nu er der ikke stort tilbage af denne gård. Midt i en stor park, ca. 7 tdr. land, ligger der et ret stort hus, det er alt, hvad der ellers er tilbage af den foruds store gård. Omkring 1900 begyndte man at sælge bort af den yderste del af gårdens jord, det, der ligger langs med Viborg-Randers nordre vej. Her byggedes i disse år en del ejendomme. I året 1908 nedbrændte gårdens hovedbygning, den blev ikke genopbygget. Den før omtalte bygning »Forpagterboligen« blev da den fremtidige bolig for ejeren. I året 1922 nedbrændte alle gårdens avlsbygninger, og hermed var »Skovsgård«s dødsdom fældet. Dens jorder blev udstykket i mindre eller lidt større ejendomme. Skoven blev ligeledes bortsolgt, og tilbage blev altså kun den før omtalte park.

Vest for denne park går der en vej mod nord, gårdens gamle markvej. Følger man denne til omtrent midtvejs mellem den søndre og nordre Randersvej, vil man passere en gård, som ligger umiddelbart vest for vejen. Det er gården »Spanggård«. Om denne gård skriver lærer Wammen:

»Spanggård« var i året 1664 ansat til 5 tdr. 2 skp. 2 fdk. 2 alb. i hartkorn. Altså en ret stor gård. Men i 1688 er den øde og forladt, den har ingen beboere. Om grunden hertil er der kun gisninger, men antages, at skylden herfor er de urolige forhold, der på denne tid herskede i landet. Det var jo tiden lige efter svenskekrigenes ophør. »Spanggård« stod altså, som så mange andre gårde på samme tid, øde og udplyndret, hverken mennesker eller dyr var at finde på gården.

Og så forsvinder gården ud af historien i ca. 40 år. Men omkring 1722 dukker den igen frem og er nu beboet. Dens ejer er bonden Christen Christensen, men som det var almindelig skik, fik han gårdens navn som efternavn og blev altså kaldt Christen Spanggård.

Men gårdens historie er dog ikke hermed til ende. Måske er »Spanggård« efter Christen Spanggårds død i 1766 gået over på fremmede hænder, eller den mulighed kan også foreligge, at en af hans børn kan have overtaget gården. Men hvorom alting er, gårdens historie fortsætter endnu en tid. I året 1787 anføres, at gården har af hartkorn 5 tdr. og 5 skp. Ejeren er da fæstebonde under »Skovsgård« og skal altså gøre fuld hoveri på denne gård.

Men så forsvinder den, dens jorder lægges ind under »Skovsgård«. Det eneste minde, der blev tilbage, er gårdens gamle vandingsdam. Med alle sine hemmeligheder om svundne tider og slægter ligger den ensom nær op til skrænterne mod Spangsdals sider og lader himmelen – som i århundreder – spejle sig i dens tavse vande.

Som allerede anført opstod gården på ny omkring 1905 i sin nuværende skikkelse under matr. nr. 2 b Tapdrup. Grunden hertil ligger vel heri, at Skovsgård, som anført, på denne tid var ved at bortselge af den jord, der lå oppe mod Viborg-Randers-vejen.

Christen Spanggård må antages at være født ca. 1695, altså i kong Christian den Vs dage. Ligeledes må det antages, at han har giftet sig, omkring 1720. Hans liv faldt altså i disse bevægede tider med den store nordiske krig, kvæggpesten og den store pest i 1710 og 1711. Sandsynligheden taler for, at både han og hustruen har levet deres liv på »Spanggård« til deres død, og at en af deres sønner har overtaget gården efter dem. Noget afgørende herom kan ikke siges, men hvem det end blev, der overtog »Spanggård« efter de to, må det antages, at han var fæstebonde. Hvis det var tilfældet, havde han forsørgerpligt over for de forrige fæstere på gården, så længe de levede og ved deres død sørge for deres begravelse. Samtidig hermed skulle de svare alle løbende skatter, landgilder, hoveri m. m. Alt det, der kunne og blev væltet over på en fæstebonde i den henseende, syntes hverken herremanden eller staten at kende nogen grænse for.

Under hvilke betingelser Chr. Spanggård har besiddet gården vides ikke, men han var næppe selvejer, snarere fæstebonde, thi i hans dage var der langt mellem selvejende bønder.

Landevejen mellem Overlund og Tapdrup fører som bekendt tværs over Spangsdalen. I Chr. Spanggårds dage har den ikke set ud som i dag, men har været en temmelig simpel sand- og grusvej. Efter lærer Wammens oplysning fandtes der kun et kørested noget højere oppe end den nuværende landevej. Bækken, der går gennem dalen, var på den tid meget vandrig, bred og dyb, som en lille å. Der fandtes ingen bro, men et vade- eller kørested, hvor man kunne køre over, uden at blive hængende i dynd. Ved siden af vadestedet var der et gangtræ, en såkaldt spang for gående. Lidt nord for spangen på østsiden af dalen lå altså »Spanggård«.

Chr. Spanggårds hustrus navn vides ikke, men med nogen sikkerhed kan det nok fastslås, at hendes navn har været Inger, et navn, der flere gange nævnes i slægten ved børnenes dåb.

Hvor mange børn Chr. Spanggård og hustru havde kan ikke med sikkerhed fastslås, men vi kender navnene på 5.

Peter, født 1722

Maren, født 1733

Niels, født 1736

Karen, født 1739

Anders, født 1742

STANDSFORSKEL

Af kirkebøgerne fremgår det undertiden med al tydelighed, hvor højt vedkommende stod på samfundets rangstige, når han skulle have sit barn døbt. Heri synes en del af datidens præster at have set en stor opgave bl. a. ved med udsøgt nøjagtighed at skildre, hvilke høje rangspersoner de havde haft den store ære – for ikke at sige nåde – at betjene. Var det nådigherrens barn, der blev døbt, blev som naturligt var barnets navn indført i kirkebogen og naturligvis gudmødre og faddere, men med deres navne fulgte en række af titler, ordener, fortjenester osv. begyndende med herre til dette eller hint m. m., endvidere velbårne gudmoder og jomfru, denne eller hin. Alt blev nævnt og fremhævet, der kunne kaste glans over barnet og dets herkomst og give det en stilling, der langt overgik andre dødelige i sognet.

Helt anderledes tegnede det sig, når hovbondens barn skulle døbes. Da Chr. Spanggårds datter Maren blev døbt, har præsten åbenbart ikke fundet det nødvendigt at gøre ret meget ud af det, hvad indførelse i kirkebogen angik. Efter at have indført barnets og dets faders navne (moderen nævner han overhovedet ikke), tilføjer han uden videre forklaring »Båret af Bertels kone«. Hvem var Bertel, og hvem var hans kone? og hvad hed hun? Spørg ikke – de to mennesker og alle deres lige betød intet i det daværende samfund, efter præstens mening var det den ligegyldigste ting af verden, når en dåb angik bonden eller hans barn.

Og *årene gik*, 1755 er der dødsfald på »Spanggård«. Tapdrup kirkebog omtaler følgende:

Den 8. juni 1755 begravedes Chr. Spanggårds kone. Som hun levede uden navn, døde hun også uden navn, ligesom hendes alder heller ikke er anført.

Så går der 11 år, 1766. Da skriver præsten i Tapdrup kirkebog:

Den 19. februar 1766 blev gamle Christen Spanggård begravet. Heller ikke hans alder er anført, men benævnelsen »gamle« kan måske pege på, at han er nået op over de 70 år. Og en ting mere, at der

muligvis kan have været én, som blev kaldt »unge Chr. Spanggård«, der da var fæster på »Spanggård«.

Chr. Spanggårds liv henrandt under fire konger: Christian den V, Frederik den IV, Christian den VI og Frederik den V. Antagelig er han født i Tapdrup, stavnsbåndet forhindrede bønderne i at flytte ret meget. Her i Tapdrup henrandt hans liv, her fødtes hans børn, i denne kirke døbt de. Og antagelig på »Skovsgård«s marker og gård gik mange dage af hans liv som hovbonde.

Af Chr. Spanggårds børn vil kun ét her blive anført, idet han er det andet kendte led i den slægt, der her omtales, nemlig

Peter Christensen Spanggård, født 1722.

Han arver altså ikke Spanggård, men bliver gårdmand i Overlund ved sit giftermål. Angående Peter Spanggårds trolovelse og bryllup skriver lærer Wammen:

En dag i sommeren 1747 begiver Peter Spanggård sig iført sort vadmelskjole med sølvknapper, blå vadmelsvest, sorte læderknæbenklæder, blå strømper, sorte sko med sorte spænder og sort hat på bejlerfærd til Overlund. Det var Inger Christensdatter, denne færd gjaldt, Inger siger ja, trolovelsen står den 30. juli 1747, og deres bryllup stod i Asmild kirke den 22. august samme år. Inger er datter af fæstebonden Christen Hansen og hustru Eline, der havde en fæstegård i Overlund by.

Gården, de overtager efter Ingers forældre (der fra da af kommer på aftægt), lå og ligger endnu i 1968 i den østlige ende af Overlund, men af gårdens jord er nu det meste solgt til byggegrunde, ligesom de fleste af dens bygninger er brudt ned på nær stuehuset, der vel er ca. 60 år. Men hvorom alting er, i denne gård kom Peter Spanggård til at bo og efter ham hans børn og børnebørn. I det samme stuehus færdedes alle disse slægter til året omkring 1915, da det gamle stuehus faldt og det nye fremstod. Og Peter Spanggård bliver ved gårdens overtagelse fæstebonde under Asmild kloster.

Som det ses, levede Peter Spanggårds fader antagelig på »Spanggård« i ca. 20 år efter sønnens ægteskab og hans moder omkring 8 år. Ved begravelser i de dage havde man mange mærkelige ting, der skulle iagttages, og vi må nok regne med, at de to gamles begravelser har formet sig omtrent på denne måde. Vågestuer var endnu ikke afskaffet (senere blev det forbudt ved lov), men om vågestuer fortælles der: Den sidste nat før begravelsen samledes venner og naboer i sørgehuset. Først nød man et måltid, derpå sang man vekselvis salmer og drak brændevin hele natten igennem, og alt foregik i samme stue, hvor den døde henstod. Så kunne det hændes, at nogen af dem, der bar den døde, var så beskænkede, at de var lige ved at gå på hovedet i graven, når de var ved at sænke den døde derned, og det bi-

faldt præsterne ikke altid, og måske har de klaget over dette, i hvert fald forbød kongen ved lov disse vågestuer.

ANGÅENDE BEGRAVELSER

Fæstere var forpligtet til at forsørge de gamle fæstere, fattiglemmer og lignende. Det var noget, herremanden forlangte ved fæstets indgåelse, derfor blev de ældre mennesker tit forsørget af en fremmed (ikke søn eller datter). Men disse gamle mennesker var jo de unge meget i vejen, og de unge længtes efter deres død – for at blive byrden kvit. At blive forsørget på den måde, når man var gammel, var ikke spændende, og forholdet var ofte spændt mellem de unge og gamle, stillingen betegnedes som oftest ved (nodsens) »nådens brød«.

Når så døden kom og tog den gamle bort, skulle begravelsen erholdes billigst muligt. En trækiste var for dyr, men man kunne købe en kiste af halm for nogle få skilling, og i sådan en kiste kom mange af datidens fattige under muld. Men ellers gik det til omtrent sådan: Der skulle afholdes en ligprædiken for den døde, hvori alle hans/hendes gode gerninger og dyder blev fremhævet, og jo bedre prædiken skulle være, des mere betalte man præsten. En rigtig god prædiken kostede ca. 8 mark (ca. 2,50 kr.), men man kunne også nøjes med det halve, hvis det ikke betød alt for meget med dyd og gode gerninger, og måske fandtes der slet ingen af sådanne hos den afdøde, så var det jo bedst, at præsten ikke sagde alt for meget.

Når et menneske var død, var det salig, og det hed »salig Niels«, »salig Else« osv. Var det folk af højere stand, f. eks. herremanden, var han højsalig, også i det kommende liv måtte der være forskel på folk.

Ved begravelser var det skik, at præsten og degnen mødte op i sørgehuset for, som det hed, at tage liget ud. Og degnen skulle tegne med kridt på kisten (der altid var sort) den afdødes navn og alder og derunder et timeglas og dødningehoved, greb og spade over kors, og så skulle der synges en salme, før liget toges ud, og derpå gik præst og degn foran ligtoget til kirken og graven.

Peter og Inger Spanggårds børn:

Eline, født den 8. september 1748

Inger, født den 11. februar 1751

Christen, født den 20. maj 1753

Maren, født den 29. september 1755

Maren, født den 9. januar 1757

Christen, født den 29. januar 1758

Anders, født den 11. januar 1761

Det blev syv i alt. Man var tro i dette at kalde den gamle slægt op, deres navne går igen i børnene. Eline og Inger var de to bedste-

mødre. De to bedstefædre hed jo Christen, og som det ses, fik to af drengene dette navn, for at skille de to fra hinanden, hed de senere den ældre og den yngre Christen Spanggård.

Som anført havde Peter Spanggård en søster, der hed Maren, men hun skal være død som ung. Nu skulle også hun opkaldes, og to små piger fik hendes navn, den ene efter den anden, idet de begge døde. Man lægger mærke til, at de to ældste piger, Eline og Inger, er båret til dåben af deres bedstemoder (det står anført i kirkebogen: båret af Christen Spanggårds kone fra Tapdrup). Senere nævnes hun ikke. Ved det tredje barns dåb er gudmoderen Christen Christensens kone fra Overlund, der bærer barnet, det var i 1753. Grunden til, at bedstemoderens navn ikke mere anføres, er jo denne, at hun dør i 1755, og har vel været syg på denne tid.

Ved nogen af børnenes dåb nævnes en Christen Kusk, som antagelig var kusk på Asmild kloster. Endvidere nævnes en Anna Sunds, og det bemærkes, at hun er datter fra færgehuset. Før 1812 var der et færgested for folk, der øst fra ville over søen til Viborg, og her boede altså en færgemand, som havde den stilling. Efter 1812 blev der bygget en pælebro og anlagt en vej på det mest tilgængelige sted, resterne af denne vej findes endnu ved og om »Salonen«. De, der ville benytte broen, måtte betale bropenge. Der var ansat en mand til at varetage dette, han boede i Brohuset, som nu er nedbrudt for år tilbage.

PETER SPANGGÅRDS DØD

Peter og Ingers ægteskab varede ca. 15 år. Året efter det sidste barns fødsel bliver han syg og dør den 30. september 1762, 40 år gammel.

Så sidder Inger alene tilbage, det ser ikke lyst ud. Den ældste af børnene er 14 og den yngste 1 år gammel. Der var på den tid kun to muligheder for en enke, enten at afstå fæstet, og så var det vel fattiggården derefter, eller at finde en anden mand. Og hun finder en anden mand, hvis navn også er Peder Christensen, han er født i Overlund i 1723. Deres ægteskab indgås 1763 og varede 9 år, der var ingen børn. Det går ned ad med helbredet for dem begge.

Og en dag i året 1772 dør Peder Christensen, 48 år gammel. Og nu går det rask ned ad bakke med Inger, en dag i året 1773 er heller ikke hun mere. På Asmild kirkegård på slægtens gravsted fandt også de deres plads.

Efter moderens død 1773 stod børnene alene tilbage på gården. Eline er 25 og Inger 22 år, Chr. Spanggård den ældre, som han blev kaldt, er 20 år. Børnene må altså nu selv se at få gården drevet, for at de kan svare herremanden på Asmild kloster, hvad der tilkommer ham – for ikke at miste deres hjem. De står trofast sammen, og ved

forenede kræfter lykkes det for dem. Den yngste broder, Anders, er jo ved moderens død kun 12 år gammel.

Så går der tre år, da kommer døden igen til gården. Det er Eline. Kun 27¹/₂ år går hun bort, den 19. maj 1776, og begravnes hos slægten på Asmild kirkegård. Det var et hårdt slag, Eline havde jo sådan set været dem alle i moders sted.

Inger giftede sig i 1778 med sit næstsøskendebarn Christen Jensen Spanggård, de bosatte sig i Overlund og fik flere børn. Angående Christen Spanggård den yngre, født 1758, giftede han sig i 1783 med en pige ved navn Mette Stefansdatter. De beboede en fæstegård i Overlund. Christen Spanggård døde som aftægtsmand i Gammel Asmild 1833, 75 år gammel.

Angående Anders (født 1761) vides intet.

Tilbage er den ældste af sønnerne, *Christen Spanggård den ældre*, ham omtaler vi sidst, idet han bliver bæreren af den linie af slægten, denne beskrivelse omhandler. Som anført er han født den 20. maj 1753, og han bliver viet i Asmild kirke den 26. september 1779 til Anna Nielsdatter. Hun er datter af kusken Niels Kusk på Asmild kloster.

Christen og Anna overtager fæstegården i Overlund. *Deres børn var:*

Peder Christensen Spanggård, døbt den 27. august 1780

Niels Christensen Spanggård, døbt den 1. september 1782

Eline Marie Christensdatter, døbt den 25. september 1785

Inger Christensdatter, døbt i året 1786

Efter det sidste barns fødsel hengår ca. 4 år. Christen Spanggård skranter, det går tilbage med helbredet, og han dør i maj, 37 år, og begravnes hos sin slægt den 9. maj 1790.

Det har vel været tæring, der sådan rev mennesker bort i en ung alder, denne sygdom havde gode muligheder i de fugtige, lave huse med de usunde alkover, det hårde slid og vel oftest den alt for ringe mad, man fik.

I Christen Spanggårds dage blev Asmild kloster solgt, og i skødet findes opgivet, hvad Christen af sin fæstegård skulle svare i landgilde til ejeren af Asmild kloster. I penge skulle han svare 7 rigsdaler, 1 mark og 8 skilling, desuden 1 lam, 1 gås, 2 høns, 7 læs lyng, 7 læs skudtørv, 7 læs hedetørv. Derudover skulle han forrette fuld hoveri, der bestod af et vist antal spandage, hvor han altså skulle møde med vogn og heste – og desuden et vist antal gangdage. Alt på egen kost og uden 1 øres vederlag.

Christen Spanggårds fæstegård var 2 tdr., 2 skp. og 1 alb. i hartkorn. Ved hans død blev der holdt skifte, af dette fremgår følgende. Hans højtidsdragt har set omtrent sådan ud:

1 ny vadmelskjole

- 1 blå vadmelsvest med metalknapper
- 1 par sortegrå skindbukser
- 1 par blå uldne strømper
- 1 par sorte sko med metalspænder
- 1 grøn klædeskabus

Blandt indboet nævnes en »stueviser«. Om dette ur endnu findes i slægtens eje vides ikke, men omkring 1925 skal det have haft sin plads i gården og i ca. 150 år have vist tiden for samme slægt.

Kvægbesætningen anføres ved skiftet således:

4 heste mellem 14 og 16 år

4 køer mellem 3 og 10 år

Den bedste ko takseredes til 7 rigsdaler (14 kr.). Endvidere var der et par kalve samt 10 får og 7 lam.

Som børnenes formynder indsættes broderen, unge Chr. Spanggård. Han underskriver sig ved Christen Pedersen Spanggård og er som tidligere anført fæstegårdmand i Overlund.

Ved skiftets opgørelse kommer man til det resultat, at boets udgifter er større end dets indtægter, så der slet ikke kan blive nogen arv til børnene.

Som skifteforvalter optræder på kancelliråd Schous (Randrup) vegne skoleholder Rasmus Christensen fra Tapdrup.

I skifteprotokollen er følgende løfte tilført af enken Anna Nielsdatter: Hun lover at give børnene en god kristelig opdragelse, så fremt vor herre vil forunde hende den lykke at forblive ved gården og at blive forsynet med en skikkelig mand. Man undres over et sådant løfte af en enke, hvis mand lige var lagt i jorden, men det var sikkert hendes eneste mulighed for at kunne bevare hjemmet for sig selv og sine børn.

Anna Nielsdatter får sit ønske opfyldt, idet hun 5 måneder efter begravelsen indgår i ægteskab (den 24. oktober 1790) efter kgl. bevilling med sin afdøde mands søskendebarn, Jakob Hansen fra Overlund. Han er 28 år og Anna Nielsdatter 37 år. I dette ægteskab fødtes 2 børn:

Hans Jacobsen, født 1794

Mette Marie Jacobsdatter, født 1797

Så går tiden. Christen Spanggårds børn begynder at vokse til og forlader efterhånden hjemmet i Overlund. Den ældste søn, Peder Spanggård, født 1780, kommer til Nørre Vinge, han bliver her en meget velstående mand. Eline Spanggård bliver gårdmandskone i Overlund, og her dør hun som aftægtskone ca. 1870. Inger Spanggård, født 1786, vides intet om.

Niels Spanggård, født 1782, er den, i hvem slægtlinien fortsætter. Længe bliver han gående på gården derhjemme i Overlund sammen med moderen og stedfaderen, årsagen ligger måske heri, at sted-

faderen Jakob Hansen ikke er rigtig rask, også han synes at have lidt af gårdens brystsyge.

Men på en eller anden måde må han have truffet sammen med en pige fra Vammen, hendes navn var Kirsten Lauritsdatter. Hun er født i »Refsgård« i Vammen den 26. juli 1784 som datter af fæstegårdmand under Tjele, Laurits Nielsen Eriksen og hustru, Maren Mortensdatter. Om dette fortæller Vammen kirkebog:

Den 16. juni 1813 viedes i Vammen kirke Niels Christensen, gård-fæster i Vammen, søn af afdøde Christen Pedersen Spanggård, Overlund, til pigen Kirsten Lauritsdatter, 29 år, datter af Laurits Nielsen »Erik« og hustru, fæstebonde i Vammen. Brudgommen er 31 år.

»Refsgård« havde i hartkorn 4 td., 3 skp. og 3 fdk. Det var altså ikke så lille en gård.

Men før vi går videre angående Niels Spanggård, vil vi vende tilbage til familien i Overlund. Da Niels Spanggård er flyttet fra hjemmet, får Jakob Hansen en ældre karl i sin tjeneste fra Pederstrup ved navn Christen Nielsen Nørgård. Han og datteren Mette Marie bliver enige om at gifte sig, og deres bryllup fejres den 10. juni 1815. Mette Marie er da 17 år, og Chr. Nørgård er 35 år gammel.

Året efter, den 3. februar 1816, dør Jakob Hansen, 54 år. Så overtager Mette Marie og Christen Nørgård gården. På det tidspunkt er gården nok selveje, idet hoveriet var ophævet de fleste steder, og stavnsbåndet blev jo ved lov ophævet omkring 1788.

Og så går den gamle slægtsgård fra Spanggårdene over til Nørgårdene, og den ejedes fremdeles af mænd med dette navn til langt ind i århundredskiftet 1900.

Christen Nørgård og Mette Marie får en stor børneflok, ni i alt, men efter det sidste barns fødsel dør Mette Marie, 38 år gammel. Hun blev begravet den 15. maj 1835 på Asmild kirkegård. Et tungt og byrdefuldt liv fandt her sin vemodige afslutning. Christen Nørgård overdrager gården til sin ældste søn, Niels Jakob Nørgård, født den 25. december 1816. Også Niels Jacob Nørgård synes at have arvet gårdens brystsyge, idet han dør den 15. februar 1866, 50 år gl.

Anna Nielsdatter, Christen Pedersen Spanggårds enke, sad som aftægtskone i sin lille stue på gården og døde den 17. april 1825, 72 år gammel.

Og vi vil herefter fortsætte med Niels Christensen Spanggårds liv og virke. Alle tråde synes langt fra at være bristet med slægten i Overlund efter hans afrejse til Vammen, tværtimod synes der at have været en jævn forbindelse dem imellem, i øvrigt levede hans moder jo også i Overlund som anført til 1825. Som ovenfor skrevet

bliver Niels Christensen Spanggård gift den 16. juni 1813 med datteren fra »Refsgård«, og de får overdraget gården af hendes far. Gården er dog ikke på dette tidspunkt fri, men er fæstegård under Tjele, hvorfor han også ved sit bryllup anføres som gårdfæster i kirkebogen.

Slægten fra Refsgaard

i Vammen (Kjærsminde) ca. 1700 til omkring 1830.

Og før vi går videre, vil det være naturligt at give en kort redegørelse for Kirsten Lauritsdatter og hendes slægt. Landsbyerne lå på denne tid tæt sammenbyggede, gårdene lå nær op til hinanden, ja, undertiden helt sammenbyggede. »Refsgård« lå altså omkring 1813 endnu inde i Vammen by og skal have haft sin plads der, hvor nu Vammen mejeri har ligget i mange år.

Følgende er efter en beretning angående bøndernes kår i det 18. århundrede:

Bønderne boede i tæt sammenbyggede landsbyer ligesom i middelalderen. Der fandtes ingen gårde spredt ude omkring mellem markerne, som det senere blev tilfældet, da jorden blev udskiftet. Før udskiftningen lå hver gårds jorder fra byen i lange smalle strimler ud til sogneskillet, hvad der gav ejeren mange vanskeligheder ved dyrkningen af jorden.

Midt i landsbyen var der en grøn plads, her lå gadekæret »byens vandværk«. Men her samledes også daglig byens ænder og gæs og holdt kommers dagen lang. – Rundt om gadekæret lå så gårdene. Det var ikke træhuse som i middelalderen, husene var af bindingsværk klinet med ler. Gårdene så fattige ud, forfaldne var de, ingen små venlige haver med blomster og frugtbuske omgav dem, men kun en smule kålgård og et par bistader var alt. Ude på markerne om landsbyen så det også fattigt ud, måske så man bønderne gå ved arbejdet derude, de var gerne i korte jakker og knæbukser og med en rød lue på hovedet. De fleste var rundryggede og stive i lemmerne, selv mange af de yngre bar allerede præg af slid og fattigdom, og arbejdet gik trægt. Hestene var usle, små og magre og gik ude så at sige hele året. Plovene var tunge at trække, der måtte som regel 4–6 heste til for at trække dem; magre og forsultne var både heste og kvæg. Og hvad stuen angik var gulvet stampet lergulv, der som regel lå et kvarter (20 cm) under jordens overflade. Lave og mørke værelser var der overalt, og i bøjet stilling måtte man træde ind af den lave dør. Vinduerne var små og sad oppe ved loftet, dørene lukkedes op ved en snor.

Men tilbage til Kirsten Lauritsdatters slægt. Omkring år 1722 fødtes i »Refsgård« i Vammen en dreng, der i dåben fik navnet Niels Eriksen med tilnavnet Refs, der til daglig blev forvandlet til »Ræv«. Niels Refs blev altså i daglig tale til Niels Ræv.

Hvor længe slægten har beboet »Refsgård« tilbage i tiden kendes ikke. Niels Eriksens far hed Erik Nielsen Refs (Ræv). Hans mor hed Hylleborg. Hun døde i 1767, 80 år gammel, i Vammen og må altså være født ca. 1687 i Christian den Vs, under enevældens og de skånske kriges dage. Hvor mange børn Niels Eriksen havde, kendes ikke. Men her vil vi kun anføre den søn, som er knyttet til denne slægtshistorie.

Niels Eriksen er født ca. 1722, og hans hustru Kirsten Olufsdatter er født ca. 1730, idet hun døde, 52 år gammel, i 1782. De synes begge at være født i Vammen. De to mennesker havde en søn, Laurs eller Laurits Nielsen med tilnavnet Eriksen eller kun Erik. Han er født i »Refsgård« i året 1750.

Niels Eriksen døde, 80 år gammel, i 1803 og blev begravet den 12. januar på Vammen kirkegård. Men længe før hans død har sønnen Laurits overtaget »Refsgård«. Det synes at fremgå af kirkebogen, at moderens død har fremskyndet de unges ægteskab, idet der står anført, at Kirsten Olufsdatter blev jordet den 14. juli 1782, og derefter meddeles der, at trolovede blev den 15. oktober 1782 unge Laurits Nielsen og pigen Maren Mortensdatter, begge af Vammen, og de blev viede i Vammen kirke den 4. februar 1783.

Forloverne synes at have været de to unges fædre, Niels Eriksen og Peder Mortensen. Efter de forskellige årstal vil det kunne ses, at de to unge, da de giftede sig, har været henholdsvis 26 og 19 år. Om der har været flere børn i dette ægteskab vides ikke, kun at den datter, som nu anføres, er den, der har betydning for fortsættelsen af denne beskrivelse.

Vi tager Vammen kirkebog. Her meddeles: Den 26. juli 1784 blev Kirsten Lauritsdatter døbt i hjemmet (datter af Laurits Nielsen »Erik« og hustru, Maren Mortensdatter, i Vammen). Fremstillet i kirken den 22. august, båret af Peder Mortensens hustru (bedstemoderen) og Anders Nielsens hustru, begge fra Vammen.

Og hermed er vi nået frem til den pige, der i året 1813 blev gift med Niels Christensen Spanggård fra Overlund, der som anført overtager »Refsgård« efter svigerfaderen Laurits Nielsen »Erik«. Endnu skal anføres, at som almindeligt var, blev Laurits Nielsen og hustru på gården, hvornår hustruen døde kendes ikke. Efter Vammen kirkebog meddeles, at den 11. marts 1831 døde Laurits Nielsen, aftægtsmand, 81 år gammel (udflytter fra Vammen). Han begra-vedes den 20. marts på Vammen kirkegård.

Når der ved Laurits Nielsens død anføres, at han var udflytter fra Vammen, er det for så vidt rigtigt, gården blev flyttet ud i hans dage, men efter alt at dømme var det svigersønnen, Niels Christensen Spanggård, der flyttede gården ud på den plads, hvor den fremdeles ligger i 1968.

Og vi fortsætter med *Niels Christensen Spanggårds liv*, idet vi dog gør opmærksom på, at navnet Spanggård for hans vedkommende næsten forsvinder. Han arvede sin svigerfars navn og blev ofte kun betegnet med navnet Niels Eriksen, i daglig tale »Jeriksen«, eller endda i kraft af gårdens navn »Refsgård« til daglig Rævsgård, ja, det hed vel endda ofte »Niels Ræv fra Rævsgård«, eller måske »det er ham ræven derude fra gården«.

Niels Christensen tog sig nu ikke dette røde navn nært, men gjorde spøg hermed. »Har I hørsene inde,« kunne han sige, når han stak hovedet ind hos en nabo, »thi nu kommer den gamle ræv.« Det betød ikke noget i Vammen, man kendte manden, agtet og respekteret, som han blev blandt sine samtidige, og man kendte gården og dens navn og vidste, at hverken ved manden eller gården var der knyttet nogen som helst af rævestreger.

Værre var det for en del af de børn, som i tidens løb fødtes og udvandrede fra denne gård og slog sig ned på andre egne. Det spurgtes, at de havde nogen tilknytning til navnet »Mikkel ræv«, uden at man anede, hvorfor dette navn hang ved dem. Nå ja, sluttede man, det måtte vel hænge sammen med, at deres fædre havde levet og haft samme form for at skaffe sig deres udkomme som navnebroderen ude i skoven. I sådanne tilfælde kunne det nok give ubehageligheder for efterkommerne fra »Refsgård«.

Lærer Wammens beskrivelse af Niels Christensen har man vel delvis fra hans far, samt oplysninger han hentede i Vammen under hans efterforskning af slægten. Niels Christensen beskrives som en lille tætbygget mand med mørkblondt rundskæg. Han var let og rask i sine bevægelser og talte med lidt købstadsagtig betoning. På sit hoved bar han som regel en lille rundpullet hat, som han flittig hilste med, når han mødte nogen. Ja, selv om det var en hyrdedreng med køllen på nakken, hilste han på ham. Slight var man ikke vant til at se, hvorfor man lagde mærke hertil.

Niels Christensen var af natur lun og spøgefuld og havde gerne et godt ord til enhver, han mødte på sin vej. Mod fattige folk var han velvillig og gjorde dem gerne en tjeneste, såsom et plovbed på den tid, da dette tiltrængtes, og disse fattige var uden heste.

Han blev derfor en meget afholdt mand i Vammen. Det er det eftermæle, der gives ham af mennesker, der i 1912 kunne huske og fortælle om gårdmanden Niels Christensen Spanggård i »Refsgård«.

Så bor Niels Christensen med sin hustru i »Refsgård« sammen med hendes forældre.

I året 1815 flyttes gården uden for byen på sin mark nær op mod Fastrup skel. Dog er den endnu på denne tid fæstegård under Tjele, men ca. 2 år efter bliver Niels Christensen selvejer, men herved geråder han sig i stor gæld og bliver i en lang årrække en forgældet mand. Gården måtte jo frikøbes fra Tjele, pengene hertil lånte han hos broderen Peder Spanggård i Nørre Vinge, i alt 700 rigsdaler i sedler, men da dette lån skete i de pengegale tider, raslede gårdens værdi bestandig nedad, så gården til sidst ikke engang i handel og værdi kunne koste de 700 rigsdaler.

»Udflyttergårde« blev den almindelige benævnelse for gårde, der således flyttedes uden for byen, og udflyttere kaldte man sådanne gårdes beboere.

Niels Christensen og Kirsten Lauritsdatters børn:

Christen Nielsen, født 19/6 1814

Anna Marie Nielsdatter, født 17/3 1816

Jacob Nielsen, født 14/7 1818

Laurits Nielsen, født 11/5 1821

Peder Nielsen, født 27/10 1823

Hans Christen Nielsen, født 29/9 1826

Sidstnævnte bliver døbt i sit hjem samme dag, han fødes, og dør kort efter. Tilbage bliver der altså 5 børn af dette ægteskab, der kort efter får en brat afslutning, idet Kirsten Lauritsdatter dør, 43 år gammel, den 15. august 1827 og blev begravet den 19. august på kirkegården i Vammen.

Det var et hårdt slag for hjemmet. Niels Christensen tog sig det meget nær, og for hendes gamle far, som jo endnu levede, var sorgen og tabet også stor. Der fortælles, at på den dag, der skulle skiftes efter hende, var Niels Christensen ikke til at finde hverken oppe eller nede, men virkeligheden kan ingen løbe fra, og han må vel have ladet sig finde, og skiftet blev foretaget, som loven bød.

Af skiftet fremgår, at Refsgård havde følgende besætning: 2 heste mellem 16–10 år, 3 køer mellem 8–3 år, 2 ungdre, 2 stude, 2 får og 8 lam. Den bedste hest takseredes til 20 rigsdaler, 1 får til 5 mark (lig 1 kr. 66 øre). Hele boets værdi udgjorde kun 515 rigsdaler sølv. Men da obligationen på de 700 rigsdaler til broderen stadig er uindløst og står til en værdi af 622 rigsdaler, så fremgår det med al tydelighed, at Niels Christensen skylder mere bort, end han ejer.

Så sidder Niels Christensen ene tilbage med sine fem børn i en forgældet gård, dagene har været tunge for ham. Imidlertid er det lykkedes ham at få en forældreløs pige ved navn Kirsten Christens-

datter fra Batum, født i Kistrup 1801, til at bestyre sit hus. Hun er en dygtig kvinde, god i alle måder og god mod hans børn. Selv havde hun mistet sine forældre, da hun var lille, og hun ynkedes over de moderløse børn. Da Niels Christensen er tryk ved at have hende i sit hjem, beder han hende om at blive hos sig som sin hustru. Kirsten Christensdatter siger ja til at dele hans alt andet end rige kår, og deres bryllup står i julen 1827.

Man kan vel nok undres over disse så hurtigt på hinanden følgende ægteskaber, men man må ikke derudfra dømme, at den afdøde var glemt, men snarere anse, at baggrunden herfor var både nøden og de økonomiske forhold, der tvang den efterlevende til at handle på denne måde. Kirsten blev børnene en god stedmor, de glemte hende aldrig. Som voksne skal de have udtalt: »Vi mærkede aldrig, at hun var vor stedmor, hun var som en mor for os alle.«

I dette ægteskab fødtes der 2 børn:

Hans Christian Nielsen, født 18. marts 1829

Thomas Nielsen, født 31. marts 1832

Thomas blev dog kun få måneder gammel. Men større sorg var i vente for Niels Christensen end sorgen over sønnens død. En dag i marts 1833 var Kirsten ved at bage. Under dette arbejde forløfter hun sig, og en fødsel i utide bliver fremkaldt. Der er langt til Viborg, vejene er dårlige, hestene og kusken gør alt, hvad muligt var, men længe før en læge nåede frem, havde Kirsten forblødt sig og var død. Så mistede også den lille fireårige Hans Christian sin mor. Han glemte det aldrig og kunne alle sine dage huske den sorte kiste og den hvidklædte kvinde med det lille barn i sine arme. (Gengivet af hans søn, lærer Wammen).

Kirsten blev begravet den 24. marts 1833 på Vammen kirkegård. Og så følger skiftet efter hende. Tungt har det været for den ulykkelige mand, både hans og børnenes sorg har været stor. Skiftet efter hende så sådan ud:

1 brun hest, 17 år	17 rigsdaler
1 sort hoppe	18 rigsdaler
1 sortbroget ko	6 rigsdaler
1 gråbroget ko	7 rigsdaler
1 sortbroget ko	7 rigsdaler
2 stude, 2 år	8 rigsdaler
2 kalve	4 rigsdaler
14 får og 4 lam	12 rigsdaler
Gården takseres til	600 rigsdaler
Løsøret takseres til	122 rigsdaler

Men obligationerne til broderen i Nørre Vinge er endnu ikke indfriet, desuden skylder han i renter fra Snapstinget 1830 i alt 79 rigsdaler og 2 mark (lig 158 kr. og 66 øre). Således må det sluttes,

at Niels Christensens økonomiske omstændigheder ikke har bedret sig synderligt siden hans første hustrus død.

Så er Niels Christensen igen alene med sine børn, sorgen er sikkert ikke gået sporløst hen over hans liv. Og dog undrer man sig over, at han så snart vover sig ind i et ægteskab på ny. Men altså, han vover endnu engang at gifte sig, men det er næppe kærligheden, der driver på, vel snarere nødvendigheden for at have en kvinde på gården. Datteren Anne Marie er på dette tidspunkt ca. 17 år og må vel være anset for endnu at være for ung til at forestå hjemmet.

På en eller anden måde får han spørring på en lidt ældre væverpige i Kjølsern, hun er 33 år og hedder Anna Catrine Laursdatter, hun er søster til daværende skolelærer Laursen i Romlund. Og så fortælles der: En dag ifører Niels Christensen sig sine kisteklæder, bestiger sin sorte hest og begiver sig på vej til Kjølsern, men da han ikke kan få hesten forbi en kæmpehøj, betragter han dette som et dårligt varsel og rider hjem igen. Han forsøger dog igen næste dag, men med samme resultat, den sorte er ikke til at drive forbi højen. Men næste dag derefter begiver han sig til fods og når det sigtede mål.

Anna Catrine siger ja, og deres bryllup står i Vorde kirke den 11. juni 1833. Og så drager Anna Catrine ind i Refsgård, tomhændet kommer hun ikke, på kistebunden medbringer hun 60 rigsdaler, måske beskedent, men dog efter tiden et ikke så ringe beløb. I dette ægteskab fødtes der 4 børn:

Niels Nielsen, født 30. april 1834

Kirsten Nielsen, født 24. april 1836

Niels Christen Nielsen, født 5. november 1839

Anders Nielsen, født 12. december 1841

Anna Catrines eftermæle af de børn, som ikke var hendes egne, blev ikke det bedste. Det efterfølgende her anførte angående hende som hustru, moder og stedmoder må stå for den slægts regning, som levede i gården sammen med hende og nu ikke mere lever iblandt os.

An Catrin (hendes daglige navn) hørte til de skrappe kvinder. Næppe var hun indenfor, før hun tog styret både ude og inde. Hun var en stor mester i kunsten at spare, børnene fik en noget tynd føde, som lå nær sultegrænsen. Sparet blev der alle vegne, også på brænde, og der blev sparet sådan herpå, at de mindste af børnene gik og frøs i en kold stue. Fra morgengry til aftensent sad An Catrin og tærskede i væven, og datteren Anne Marie måtte være til hjælp her og der og alle vegne, jo, der var kommet gang i tingene på Refsgård. Den af børnene, det gik mest ud over, efter at An Catrin havde taget styret i gården, var den lille Hans Christian, sønnen af 2. ægteskab. Han fik hendes kærlighed at føle (fortalt af hans søn), idet hun end ikke undså sig for at bande over ham og på flere måder

raspede ham. Forknyt og bange gik han om; var det alt for slemt, krøb han hen til søsteren eller de lidt ældre brødre, for der at finde skjul og lidt trøst, når uvejret var for slemt, navnlig til Jakob og Laurits søgte han hen, dog havde de to heller ikke megen mod, når det gjaldt den skrappe stedmor.

Men en dag nu og da var der fred i Refsgård, og da hørtes heller ikke vævens klapren sammen med An Catrins røst. Når hun havde en stor bunke vævet, gik rejsen til Viborg, og her på torvet stod da An Catrin og solgte sit lærred og anden vævning i alenmål. Imens var Niels Christensen hos hendes bror, der havde et gæstgiveri i byen. Når alt var udsolgt, blev pengene sat i banken, og så drog man hjem; dagen havde været lang, og sent var det blevet, før man træt og udaset nåede tilbage. Men næste morgen tidlig genlød igen vævens klapren gennem stuerne, og An Catrin så i ånden kontoen i banken vokse yderligere, og hendes længsel higede derfor mod den kommende rejse til Viborg.

Niels Christensen var jo allerede ved An Catrins komme til gården langt fremme på sine manddomsår, ca. 51 år. Det er muligt, at hans alder i forbindelse med hans af natur fredsommelige væsen har gjort sit til, at han synes at have været alt for neutral over for An Catrins tyranni mod børnene, hun var stedmor til. Noget bestemt vides ikke herom, men at hun havde magten både ude og inde, derom kan ikke rejses tvivl (min far har bevidnet dette gennem en udtalelse fra hans far Peder Nielsen).

Som tiden gik, og børnene af de to første ægteskaber blev ældre, forlod de hjemmet, men om deres fremtid vil senere kapitler fortælle, kun An Catrins egne børn blev endnu en tid lang tilbage.

Gården hed jo »Refsgård«, men det faldt nu folk så svært i det daglige at sige dette korrekt. Så sagde man Rævs gård, og børnene blev naturligvis i skolen til ræveunger, sådan havde det været i generationer, og sådan forblev det fremdeles, det røde navn hang godt ved og fulgte ofte børnene på deres vej ud i livet, hvad de jo ikke alle satte lige stor pris på.

Et barn af sit tredje ægteskab måtte Niels Christensen også følge til graven, sønnen Niels Christen Nielsen (født i 1839) døde, 11 år gammel, i august 1850. Men i året 1849, den 6. juli, faldt sønnen Laurits ved udfaldet fra Fredericia, han deltog i treårskrigen og kom altså aldrig mere hjem. Han ligger i kæmpegravene på Trinitatis kirkegård blandt de øvrige 500 faldne danske soldater, som hin nat mistede livet. Hans navn findes på en af de mange sten, der omgiver graven, og er indhugget heri. L. Nielsen, Vammen, står der, samt betegnelsen angående hvilken bataljon han tilhørte. Han har da været ca. 28 år gammel.

NIELS CHRISTENSEN SPANGGÅRDS DØD

Den 12. marts 1858 endte pludselig og vel uanet Niels Christensens dage, han døde af et hjerteslag, som det hed, og blev begravet den 19. marts på Vammen kirkegård, 75^{1/2} år gammel. I kirkebogen er han indført som gårdmand på Vammen mark, men der er tilføjet nu aftægtsmand. Forklaringen herpå må søges i, at sønnen af tredje ægteskab, Niels Nielsen, født 1834, samme år og vel ved samme tid overtog »Refsgård«, og hans forældre kom herved på aftægt.

Ved Niels Christensens død blev et liv afsluttet, der havde været rigt på oplevelser, tunge sorger, skuffelser og besværligheder, som han havde kendt i rigt mål. Dog tør vi også tro, at der har været lyse tider imellem.

Angående børnene af første ægteskab oplevede han før sin død at se dem gift på nær sønnen Laurits, der som omtalt faldt ved Fredericia. I øvrigt skal her, før vi går videre, gives et kort overblik over alle hans børns fremtid, for så vidt vi kender den. Dog vil sønnen Peter danne en undtagelse, idet han er det led i slægten, hvorom beskrivelsen samler sig.

NIELS CHRISTENSENS BØRNS FREMTID

I. Sønnen *Christen Nielsen, født 1814*, fik sit hjem i Vorning. Her blev han, den 28. december 1839, viet i Vorning kirke til Ella Kirstine Espersdatter fra Vorning. Antagelig har de den første tid efter deres bryllup boet i hendes hjem, hendes far var en husmand ved navn Esper Andersen. Hvor længe vides ikke, men muligt i et længere tidsrum, dog må det antages, at Christen noget senere har købt sig det husmandssted, han i mange år beboede. Men hvorom alting er, det første barn er født i hans kones hjem. Vorning kirkebog: Den 6. februar 1840 fødtes Esper Christensen, søn af Christen Nielsen og hustru Ella Kirstine Espersdatter, boende hos husmand Esper Andersen i Vorning.

Og så følger der en række af børn:

Kirsten Christensen, født 2. oktober 1841

Inger Christensen, født 27. marts 1843

Niels Christensen, født 16. juli 1846

Niels dør kort efter sin dåb, ca. 1 md. gammel

Niels Christensen, født 16. november 1847

døbt 26. december samme år

Ved denne lejlighed har Christen Nielsen besøg af sin far og stedmor fra Vammen, idet An Catrin var barnets gudmor, og Niels Christensen er fadder.

Vi ser, at Christen Nielsen er traditionen tro, hvad angår at opkalde børnene: Esper efter hans hustrus far, Kirsten efter hans egen

mor, Inger antagelig efter hans svigermor, og Niels er jo efter hans far.

I året 1861 rammes hjemmet af to store sorger, idet Christen Nielsen mister både sin hustru og en søn. Vorning kirkebog: Den 14. maj 1861 døde Ella Kirstine Espersdatter, husmand Christen Niensens hustru i Vorning, 48 år, født i Vorning. Dødsårsag vattersot. Og derpå døde sønnen Niels Christensen, 13^{1/2} år gammel, i august 1861.

Det var tunge dage for Christen Nielsen, men året efter gifter han sig dog igen, også denne gang med en ung pige. Vorning kirkebog: Den 24. maj 1862 viedes i Vorning kirke husmand Christen Nielsen Høgh, enkemand, 48 år gammel, i Vorning, til Else Marie Kjeldsdatter, 24 år, tjenestepige i Kvorning. Vi lægger mærke til, at Christen Nielsen har fået tilnavnet Høgh, grunden hertil skal vi senere komme ind på.

Og nu følger der en række af børn:

Elle Kirstine, født 19. april 1863 (hun døde som lille)

Ellin Kirstine, født 19. juli 1864

Christen, født 3. august 1866

Mette Kirstine, født 5. april 1868

Niels Christensen, født 13. december 1869

Laust Christensen, født 19. aug. 1871 (broderen der faldt)

Elle Kirstine, født 1. marts 1876 (døde ca. 1 md. efter)

Anne Marie, født 1. juni 1877

Kjæld Christensen, født 12. september 1879

Christen Nielsen blev far til i alt 15 børn, men som det ses levede de ikke alle. Underligt nok døde, så vidt det kan ses, alle 3 piger med navnet »Elle«, ganske vist er den ene af de 3 indført i kirkebogen ved dødsfaldet under navnet Kirstine, men også hun hed Ellin Kirstine, hun døde 16 år gammel af hjernebetændelse. Som omtalt mistede han 2 sønner af sit første ægteskab, begge havde navnet Niels.

Som det fremgår, benævnes Christen Nielsen ved sit 2. ægteskabs indgåelse ved navnet Høgh. Det synes heraf at fremgå, at hans første hjem var været i Vorning by. I 1864 benævnes han som udflytter fra Vorning, men da han gifter sig i 1862 har han navnet Høgh med. På denne tid må han altså have ejet og beboet en ejendom, som endnu 1968 ligger på samme sted langt nordøst for Vorning by på en høj bakke, så den kan ses viden om. Da jeg ca. 1930 var i Vorning for at søge oplysning om slægten, kendte man ikke navnet Christen Nielsen, men da jeg nævnede Høgh, vidste de ældre udmærket, hvem manden var. Jo, sagde en gammel kone, idet hun pegede langt ud over marker og bakker, og jeg fik øje på en ejen-

dom, der lå højt, langt ude i synsranden, derude boede Christen Høgh.

På hans mark var der en kilde, som skal findes endnu 1968. Om den hed det sig, at den havde undergørende kraft, hvorfor der i Christen Niensens dage ikke så sjældent var besøg ved kilden om natten. Folk ville ikke så gerne lade sig se, når de søgte kilden for at finde helbredelse for deres sygdomme.

Dog kunne det ikke undgå Christen Niensens opmærksomhed, når der var gæster, som regel i de lyse sommernætter. Gratis ville de ikke benytte den, hvorfor Christen Nielsen ofte fandt nogle skilinger, der lå ved kilden efter besøget.

Ud over faderens og stedmoderens besøg ved hin barnedåb synes der ikke at have været megen kontakt med slægten fra Vammen, dog er der en undtagelse en gang foruden anført. Ved datteren Anne Mariens dåb 1877 nævnes som gudmor en pige fra Vejrum, Kirsten Pedersen. Samme pige kan ikke være andre end Christen Niensens broders datter, Peder Niensens Kirsten, der senere blev gift med Niels Jensen Væck fra Vammen. Christen Nielsen var 65 år ved hans sidste barns fødsel. Stedet, han boede, blev kaldt både »Høg-huset« og »Høgreden«, herfra fik han altså sit tilnavn Høgh.

Christen Nielsen Høgh blev næsten 78 år gammel. Hans grav fandtes ca. 1930 nordøst for Vorning kirke, nu er den ikke mere at finde. Men på anførte tid lå der et velholdt gravsted, en ret høj sten var rejst på graven, hvorpå man læste:

*Christen Nielsen Høgh, født i Vammen den
19. juni 1814, død i Vorning den 16. maj 1892.*

Efter hans død rejser Else Marie med de fleste af hendes børn til Amerika, i forvejen var nogle af børnene bosat derovre. Nu drog resten af, og ingen af børnene af hans 2. ægteskab blev i Danmark. Om Else Marie hed det sig i 1930, at hun var død derovre for få år siden.

Angående børnene af hans første ægteskab skal meddeles, at af de to døtre blev Kirsten, født 1841, gift med en væver Hansen. De boede i Hammershøj, og her døde Kirsten, ca. 80 år gammel, i 1921. Inger, født 1843, blev gift i 1865 med en Christen Eriksen, født i Finderup 1838. De boede i Frstrup i flere år, flyttede senere til Snæbum, og her døde Inger ca. 1934. Tilbage er der sønnen Esper Christensen, kaldet Høgh, født 1840. Han blev indkaldt og måtte være med i krigen 1864, men slap levende hjem. Han giftede sig i 1869 med Karen Marie Christensen fra Foulum. De købte derpå en ejendom i Nørre Vinge. Stedet eller stederne har dette mærkelige navn »Himmerig«, men noget Himmerig blev det nu ikke for Esper Høgh og hans hustru, sorger fik de deres del af. Kun et barn fik de, en datter ved navn Frederikke. Hun blev gift med en mand, hvis

navn var Laust Peter Laursen, og de overtager hjemmet, men Esper og Karen Marie bliver boende. Allerede i 1912 dør Laust Peter Laursen efterladende sin hustru og 3 børn, og så må Esper Høgh igen til at være mand i hjemmet. Men kun 5 år forløber. Ca 1917 kommer døden igen, og Frederikke må rejse fra hjem og børn. Så må de to gamle igen tage fat og være børnene i fars og mors sted. Børnenes navne var Kirstine, Esper og Esperline, de kan ikke sørge for sig selv, men bedsteforældrene går ind under opgaven, de passer hjemmet og er gode opdragere for de tre børn.

Og årene gik, og en dag gifter den ældste datter sig med en mand, hvis navn var Jens Christen Jensen. De overtager hjemmet, og nu kan Esper Høgh og hustru slappe af. Men Karen Marie dør omkring samme tid, ca. 1923, og Esper Høgh er derpå alene med børnebørnene. Fire år senere dør Esper Høgh. Tungt var det for de tre børn at sige farvel til de to, der havde været dem i forældrenes sted. Man mærkede det på dem, med hvilken dyb og inderlig kærlighed de omtalte bedsteforældrene, da undertegnede i 1930 besøgte hjemmet og havde en god stund hin sommereftermiddag sammen med Kirstine og hendes mand Jens Christen Jensen. De to ugifte søskende søgte fremdeles til hjemmet som deres eget.

To venlige og tiltalende mennesker var Kirstine og hendes mand, med taknemlighed mindes undertegnede dem for den måde, de tog imod et for dem fremmed menneske og for de oplysninger, de så venligt gav mig om deres slægt.

Angående Esper Høghs sidste år bør måske nævnes, at han blev ved med at være både rask og rørig til det sidste. Han døde 30. december 1927 af en lungebetændelse og blev begravet på Nørre Vinge kirkegård, 88 år gammel. Begravelsen foregik den 6. januar 1928. Vemodig skriver børnebørnene ved hans død:

Det bekendtgøres herved for slægt og venner, at vor kære bedstefar, veteran og dannebrogsmænd

Esper Christensen Høgh

er afgået ved døden, knap 88 år gammel.

Børnebørnene.

Hvor mange børn Kirstine og Jens Christen Jensen havde vides ikke, men i 1930 havde de i hvert fald ét, men allerede fire år senere dør Kirstine, og Jens Christen Jensen står alene tilbage. Og så en dag i 1947 læser man i avisen om en færdselsulykke i Nørre Vinge, hvor en mand blev kørt ned og døde. Manden var Jens Christian Jensen. I 1968 stod undertegnede på Nørre Vinge kirkegård og læste på en gravsten:

Jens Christian Jensen,

født 8. oktober 1888, død 26. september 1947.

*Kirstine Jensen, f. Laursen,
født 10. juni 1900, død 24. december 1934.*

Og hermed afsluttes beretningen om Christen Nielsen Høgh og hans slægt.

II. Den næste af Niels Christensens børn er *datteren Anne Marie, født i Refsgård 1816*. Anne Marie gik i sit hjem i mange år. Der blev sagt, at An Catrin ikke ville give slip på hende, og børn på den tid havde meget lidt at sige angående dem selv. Men den tid kom, da Anne Marie tog selv og rejste hjemmefra, det være sig med eller uden An Catrins vilje. Hun tog plads hos en mand i Vammen – Søren Nicolaj Laursen. Herfra bliver hun gift, viet i Vammen kirke den 20. december 1851 til enkemand, gårdmand i Fastrup Jens Christensen, kaldet Krænsen. Hun er da 35 og han 49 år gammel. Ægteskabet var uden børn, men Jens Christensen havde to døtre af sit første ægteskab.

Som anført var Jens Christensen enkemand, hans første hustru hed Noline Nielsdatter, og hun var, så vidt det kan ses, tjenestepige på hans gård. De blev viede i Vammen kirke den 11. juni 1836. Han var da 34, og hun var 24 år. I dette ægteskab var der altså to døtre:

Kirstine Marie Jensen, født 11. juli 1836

Christiane Jensen, født 18. januar 1838

Kun fire år varede dette ægteskab, idet Noline dør juleaftensdag 1839, 27 år gammel. Hun blev begravet den 1. januar 1840. Og så sidder Jens Christensen som enkemand i ca. 11 år, hvorefter han som omtalt i 1851 igen gifter sig med datteren fra nabogården, Anne Marie Nielsdatter.

I året 1855 dør datteren Kirstine Marie, 19 år gammel, og dermed er kun datteren Christiane tilbage. Hun bliver gift den 11. maj 1871 med Jens Markussen, vistnok fra Fastrup. Hun er da 34 år, og han 24 år gammel. Kun nogle få måneder gik efter datterens giftemål, da indtræffer der igen dødsfald i gården. Vammen kirkebog: Gårdmand Jens Christensen af Fastrup døde, 70 år gammel, den 9. februar 1872. Hos Jens Christensen og Anne Marie tjente under- tegnedes far. Han kom der som 7-årig, ca. 1864, og blev der til 1872, da han drog til sit hjem i Vejrum. Anne Marie var hans faster. Han rejste ca. to måneder efter Jens Christensens død.

I Jens Markussen og Christiane Jensens ægteskab var der, så vidt det kan ansføres, kun ét barn, en søn, hvis navn var Jens Kristian Markussen, født i Fastrup den 3. januar 1873. Hans mor var ca. 35 år gammel. Jens Kristian Markussen blev båret til dåben af sin bedstefars hustru Anne Marie, og blandt fadderne var hendes halvbror, den daværende ejer af Refsgård Niels Nielsen.

Anne Marie levede i mange år efter Jens Christensens død. Vammen kirkebog oplyser: Anne Marie Nielsdatter, født i Vammen den 17. marts 1816, død i Fastrup den 27. december 1903, begravet den 4. januar 1904, 87 år gammel.

Familien beboede i mange år den samme gård i Fastrup, og her i gården dør Christiane Markussen den 23. februar 1910, 72 år gammel. Hendes mand blev boende i gården, og sønnen Jens Kristian Markussen bliver gift med en pige fra Hærup, hvis navn er Birthe Nielsen, født Faurskov. Familien levede en del år sammen i gården, men ca. 1916 sælger Jens Markussen gården og flytter en tid til Hobro. Sønnen Jens Kristian Markussen køber en mindre ejendom i Fastrup nær op til Fastrup skov. Unge Jens Markussen, som sønnen blev kaldt, blev ikke gammel, han døde den 30. juni 1917, 44 år gammel. Hans hustru Birthe Nielsen lever endnu 1968 og bor hos nogle slægtninge i Fastrup. Faderen Jens Markussen kom omsider tilbage til Vammen, og her skal han være død omkring 1938.

III. *Jacob Nielsen*

Niels Christensens tredje barn, Jacob, født i Refsgård den 14. juli 1818, gik hjemme på gården i mange år og beskrives som et meget sagtomdigt menneske, men også tung af sind og stillede derfor ikke store krav, hvad angik hans egen person. Måske har han på grund af denne livsform passet An Catrin særlig godt. Alle børnene af 1. og 2. ægteskab var vel på denne tid draget af gårde, brødrene Laurits og Hans Kristian skal, efter hvad der er fortalt, have tilbragt lang tid af deres opvækst hos deres fars slægt i Overlund.

Men Jacob bliver altså hjemme som karl på gården. Samme år, og kort før broderen Laurits faldt ved Fredericia, bliver Jacob gift med en enke, Maren Christensdatter i Bigum, enke efter Peder Christensen samme sted. Vielsen sker i Bigum kirke den 16. juni 1849. Hun er da 43 og Jacob 31 år. Forloverne var hans far og husmand Peder Andersen i Bigum. Jacob Nielsen bliver bosat i Bigum, hvor han benævnes som husfæster. Hvor stor en ejendom han har vides ikke, men det har altså været en fæsteejendom under Tjele. Men kort blev Jacob Nielsens liv. Han dør i Bigum den 22. april 1856, 38 år gammel. Ægteskabet var uden børn.

IV. Det fjerde barn af Niels Christensen og Kirsten Lauritsdatter er den flere gange omtalte *Laurits Nielsen*, født i Refsgård den 11. maj 1821. Han levede, som også omtalt, en del af sin første ungdom hos slægten i Overlund, og herfra blev han, så vidt vides, indkaldt til soldatertjeneste og var med i krigen 1848–50 ved Fredericia og faldt som anført den 6. juli 1849.

V. Vi kommer så til den femte af Niels Christensens børn fra første ægteskab, sønnen *Peder Nielsen*, født i Refsgård den 27. oktober 1823. Men ham går vi forbi, idet det er ham, på hvem den videre beskrivelse af denne slægts omtale hviler. Og er hermed til ende med børnene af første ægteskab.

VI. Af andet ægteskab blev der kun et barn tilbage, idet sønnen Thomas døde som lille. Den ene var *Hans Christian Nielsen*, født i Refsgård den 18. marts 1829, hans moder hed Kirsten Kristensdatter, født i Kistrup 1801. Hun døde som anført, da han var fire år. I ti år døjede han stedmoderens regimente, men da han var nået de fjorten år, pakkede han ranselen og drog til faderens slægt i Overlund, hvor han tjente Niels Jacob Nørgård.

Hvordan hans ungdom ellers forløb kendes ikke, men efter oplysning blev han landpost og flyttede langt bort fra egnen. Som post skal han have virket i Nordsalling eller på Mors. Han blev gift, havde fire børn, tre sønner og en datter. To af sønnerne blev skolelærere, den tredie blev skrædder. To boede, så vidt vides, i nærheden af Mariager. Datteren blev gift og skal have boet ikke så langt fra hendes hjem. Den i denne beskrivelse mest kendte og ofte omtalte er sønnen Jacob Wammen, lærer i Karup, senere i Gislum, hvor han døde den 14. oktober 1932. Hans hustru Margrethe døde den 29. november 1949. De hviler på Gislum kirkegård, hvor en sten pryder deres grave. Faderen erhvervede sig ret til for sig og sine at føre familienavnet Wammen.

ANNA CATRINES DØD

Før vi omtaler børnene af tredie ægteskab, vil vi anføre en omtale angående deres mors sidste tid, efter Niels Christensens død. Som anført den 12. marts 1858: Samme år blev Niels Christensen og An Catrins søn, Niels Nielsen, gift og overtog gården efter faderen, og An Catrin kom på aftægt. Et aftægtshus blev opført øst for gården, og i den fik An Catrin herefter sin bolig. Endnu i nogle år brugte hun flittigt væven, men også for hende kom dagen, da hendes væv stoppede. Vammen kirkebog: Den 14. juli døde Anna Catrine Laursdatter, enke efter Niels Christensen, forh. gårdmand, Vammen mark, 73 år, begravet den 19. juli 1873.

VII. Sønnen *Niels Nielsen* overtog gården og giftede sig med en gårdmandsdatter fra Vammen, Maren Pedersen Bundgård. Deres bryllup stod den 18. juni 1858. Han er da 24 og hun 30 år. Maren førte mange penge med sig til gården, og Niels Jeriksen, som han til daglig hed, lod de gamle huse nedrive og opførte en hel ny gård med teglhængt stuehus. Disse bygninger stod fremdeles i 1920, senere

er de en del ombygget og forandret, dog stod stuehuset delvis uforandret i 1950.

Niels Jeriksen var en dygtig og veloplyst mand, en tid var han sognerådsformand, selv til folketinget skal han have fået opfordring til at lade sig opstille. Refsgård blev i hans dage noget af en mønstergård. Men hans liv blev kort, idet en heftig lungebetændelse kaldte ham bort, kun 39³/₄ år gammel, kort tid efter hans mors død. Han døde den 25. januar 1874, og så fortælles der, at da han lå og droges med døden, gik hans tanker til alle hans søskende, der nu kunne dele halvt med hans kone efter hans død, idet der ikke var børn i ægteskabet. Så fik man bud efter degnen i Vammen, lærer Bjørn, at han skulle opsætte »udfærdige« et testamente. Og så forlangte den dødssyge mand, at hans søskende, der havde lidt uret ved den tidligere arvefordeling, hver skulle have 100 rigsdaler (ca. 200 kr.) + et får. Tidligere havde alle halvsøskende efter An Catrines ønske modtaget 10 rigsdaler i arv. Maren Bundgårds familie var meget imod den ordning, og man blev ved at pine den dødssyge så længe, til han gik med til 50 rigsdaler og et får. Videre kunne man ikke komme med ham, og han døde, endnu før testamentet havde fået hans underskrift. Således er sagen fremstillet af hans halvsøster Anne Marie i Fastrup, idet hun var til stede ved dødslejet. Testamentet blev efter hans død sendt rundt til hans søskende, som alle gav den deres underskrift.

Året efter Niels Jeriksens død giftede Maren Bundgård sig igen, denne gang med sin tjenestekarl, Søren Andersen Kærd. De blev gift den 5. februar 1875. Maren Bundgård er da 47 år, og Søren Andersen Kærd er 24 år. Ægteskabet varede i 16 år, Maren Bundgård døde den 7. maj 1891. Efter Maren Bundgårds død giftede Søren Kærd (det blev hans almindelige navn i Vammen) sig igen, denne gang med en pige, der så vidt oplyst, var fra Sjørring, Lindum sogn. Hendes navn var Kirsten Marie.

Og så fortsattes livet i Refsgård, børn kom der ingen af, men som årene gik, blev det mere og mere vanskeligt for de to efterhånden ældre mennesker at kunne beholde deres folk. Fru Kærd, som hun almindelig benævnedes i Vammen, var ikke helt at ligne den almindelige befolkning i sognet. De var almindeligvis flinke og jævne folk, gode at tjene, men fru Kærd havde mange vanskeligheder med sine to piger. I de senere år, de beboede gården, var der en jævnlig sigen op i utide og skiften folk. Søren Kærd havde været både en dygtig og flink mand, men de vanskelige forhold inde i huset og måske også det daglige bord, man bød lidt for skrabet, gjorde sikkert, at gårdens folk, der bestod af foruden de to piger også to karle og en dreng, efterhånden rejste derfra, så de delvis stod uden folk.

De solgte derfor gården ca. 1920 til en hjemvendt amerikaner, Otto Germansen, søn af smed Laurits Germansen i Vammen.

Prisen for gården var 89.000 kroner, en god pris for en gård i de dage. Otto Germansen giftede sig med en pige fra Vammen, Marie Bundgård, hun var, så vidt vides, en broderdatter af Maren Pedersen Bundgård. I Søren Kærds dage fik Refsgård navneforandring til »Kærdsminde«, hvilket navn den også bærer nu i året 1968. Efter at have solgt gården flyttede Søren Kærd og hustru ind til Vammen by. Her havde de købt sig et hus, som de beboede nogle få år. Søren Kærd døde ca. 72 år, den 24. oktober 1922, og Kirsten Marie døde 79 år gammel, den 25. juni 1925.

Otto Germansen og Marie Bundgård beboede Kærdsminde i mange år, deres ægteskab blev uden børn. Marie Bundgård døde ca. 1962, og Otto Germansen forpagtede derefter gården bort og bor nu, 1968, inde i Vammen by i et hus, han har købt.

Og hermed er vi ved vejs ende med sagaen angående Refsgård og dens beboere, helt andre slægter har hjem her og dyrker den jord, som i århundreder blev dyrket af denne her omtalte slægt.

VIII. *Kirsten Nielsen, født i Refsgård den 24. april 1836*

Da Kirsten er ca. 21 år stifter hun bekendtskab med en gift mand, indsidder i Vammen, ved navn Jørgen Christensen Skals. Frugten heraf blev en datter, der i dåben fik navnet Kirsten Marie Jørgensen, født den 3. november 1858.

Ca. 4 år går, da skrives der i Vammen kirkebog, at hun den 11. oktober 1862 blev viet i Vammen kirke til ungkarl Jens Kristian Sørensen, født i Formyre 1819, hun er da 26 og han 42 år. Jens Kristian Sørensen havde en ejendom på Ørum Søndermark, men foruden sit landbrug ernærede han sig også ved at lave og sælge træsko. Hertil flyttede Kirsten efter giftermålet. Hun og Jens Kristian fik sammen en søn, han blev født den 14. maj 1863. I sin dåb fik han navnet Niels Jensen og blev senere gårdmand i Vammen.

Kun kort tid varede Kirstens ægteskab med Jens Kristian Sørensen, idet han bliver syg og dør, 45 år gammel, den 16. januar 1865. Ved sin død betegnes han som både husmand og træskomand.

Men allerede samme år indgår Kirsten i et nyt ægteskab, denne gang med en smed. Ørum kirkebog: Den 7. august 1865 viedes i Ørum kirke ungkarl Niels Kristian Lund, smedesvend i Ørum, til enke efter første ægteskab Kirsten Nielsen af Ørum. Hun er da 29 år og han 32 år. Så fortsættes livet i hjemmet på Ørum Søndermark, dog med den forskel, at træskohåndværket bliver til smedehåndværk. Niels Kristian Lund byggede sig et smedeværksted, og som sådan

drev han ved siden af sit landbrug også smedeforretning. Tre børn blev der født i dette ægteskab:

Jens Kristian Lund, født 11. marts 1866

Nicoline Lund, født 11. september 1868

Marie Kathrine Lund, født 24. marts 1871

Seks år går efter det sidste barns fødsel. Måske har Niels Kristian Lund længe gået og været syg, han fik kræft i den ene fod og led meget under sygdommen, men skal trods alle lidelser have været meget tålmodig. Den 10. januar 1877 udfriede døden ham af hans lidelser, han var da 43 år. Niels Kristian Lund var født i Viborg uden for ægteskab af en lærerdatter fra Rødding. Vi vil senere komme tilbage til ham, idet hans mors slægt senere vil blive sammenslynget med anførte slægt, hvis historie her er optegnet.

Så er Kirsten igen alene, men endnu engang vover hun at gå ind i ægteskabet, denne gang med en aftægtsmand fra Ørum, hvis navn var Niels Olesen. Deres bryllup stod den 12. december 1877. Kirsten er da 41 og Niels Olesen 53 år. Dette ægteskab blev uden børn.

KIRSTEN NIELSENS BØRN

Sønnen af første ægteskab, Niels Jensen, født i Ørum den 14. maj 1863, købte en gård i Vammen, og den 7. marts 1890 giftede han sig med Ane Severine Kristensen Degn, datter af Kristian Pedersen Degn i Bigum. Gården ligger ret nordøst for den nuværende brugsforening 1968. Kun et barn blev der i ægteskabet, en søn, Laurits Christian Jensen, født den 22. april 1894.

Men Niels Jensens liv blev kort, knap 40 år gammel afgik han ved døden, den 13. januar 1901. Hans hustru giftede sig igen med en mand ved navn Peder Jakobsen. De ejede og beboede gården i mange år, men er nu begge døde. Peder Jakobsen døde den 23. august 1940, 61 år gammel, Ane Severine Kristensen døde den 9. januar 1952, 82 år gammel.

Sønnen Laurits Christian Jensen blev boende i Vammen, han drev i mange år rutebilkørsel og ejede ruten Hobro–Onsild–Viborg og Års–Viborg. Undertegnede, der i 1916–17–18 delvis arbejdede i Vammen, lærte i de år Laurits Jensen ret godt at kende, ligesom vi nu og da drøftede slægtsskabet, vi igennem vore fædre stod i til hinanden. Han var en rolig og flink mand. Han døde den 27. august 1965, 71 år gammel.

Af Kirsten Nielsens børn af 2. ægteskab var først sønnen Jens Christian Lund, født i Ørum den 11. marts 1866, han blev den 17. august 1890 viet i Bigum kirke til en søster til Niels Jensens hustru i Vammen. Pigens navn var Margrethe Kristensen Degn. De bosatte sig i Nørre Vinge, hvor de købte en ejendom, der lå nær op til Tjele Langsø, lige over for Bigum by.

Dette ægteskab blev brat afsluttet efter få års forløb. Familien havde en vinterdag haft besøg fra Bigum, og da søen var tillagt med is, spadserede folk over isen, hvad jo var almindelig, ja, i strenge vintre kørte man endda også over med både vogn og heste. Søen havde på den omtalte tid været tillagt i længere tid, og vedkommende var netop gået over isen for at besøge Jens Christian Lunds. Om aftenen ville Jens Christian følge den besøgende over til Bigum, vejret var blevet tåget nu mod aften, men de kom da vel over. Margrethe ville stå og vente, til hendes mand kom tilbage, men da han begyndte hjemturen, var aftenen faldet på, og mørket i forbindelse med tågen bevirkede, at han tog en forkert retning og kom ud på en usikker is, som brast under ham. Han råbte om hjælp, og hans hustru hørte ham og skreg i angst på hjælp. Nogle mænd kom til, gik ud på søen, og underligt nok lykkedes det dem ret hurtigt at finde ham, han lå med overkroppen over isen, og det så ikke ud til, at hovedet havde været under vand. Man antager, at et svagt hjerte i forbindelse med angsten og det kolde vand havde fremkaldt døden. Jens Christian Lund blev således ca. 30 år gammel.

Nr. 2, datteren Nicoline Lund, født i Ørum den 11. september 1868, tjente på en gård i Ørum. Her blev hun syg og døde den 3. juli 1891, 23 år gammel.

Få menneskers liv har forment sig så tungt, næsten tragisk, som Kirsten Nielsens liv formede sig. Først datteren i 1858, der fødtes uden for ægteskab, hendes fremtid kendes i øvrigt ikke. Derpå gift første gang i 1862 – enke i 1865, gift anden gang 1865 – enke anden gang 1877, gift tredje gang 1877. Dernæst mister hun datteren Nicoline i 1891, og i ca. 1894 dør sønnen Jens Christian Lund ved drukneulykken. Så mister hun sønnen af første ægteskab, Niels Jensen, 1901, og tilbage er kun datteren Marie Kathrine, født i Ørum den 24. marts 1871.

KIRSTEN NIELSENS BØRN

Marie Kathrine Lund, født i Ørum den 24. marts 1871, blev ca. 1892 gift med Søren Sørensen »Lund«. Han blev født i Kokholm den 30. marts 1859 af en datter af gårdmand Peder Christensen. Johanne Cathrine Pedersen var på det tidspunkt, drengen fødtes, endnu ikke gift, hun var da 29 år. Drengens far var Hans Sørensen fra Neder Hulris, Bjerregrav sogn. Da drengen var 5 år, indgik hans forældre ægteskab. Søren Sørensen blev i de 5 år, indtil forældrene stiftede hjem, delvis plejet hos bedsteforældrene i Kokholm og hos en søster til hans mor, Ane Cecilie, gift med Peder Nielsen, der på den tid boede i Roum.

Søren Sørensen fik i 1905 tilladelse til at føre familienavnet »Lund«. Under dette navn kendtes han livet igennem i Ørum. Deres

ægteskab bliver som omtalt indgået i 1892, hvorefter de overtager hjemmet på Ørum Søndermark og får ved overtagelsen Marie Cathrines mor og dennes tredje mand på aftægt.

Og mange somre forløb, men så bliver Niels Olesen syg og dør den 16. juli 1904, 79 år gammel. Han anføres ved sin død at være født i Vammen som søn af Ole Sørensen og hustru. Kirsten Nielsen levede endnu ti år efter mandens død, hun døde den 2. november 1914, 78 år gammel.

Kun seks år efter sin svigermors død bliver Søren Lund syg, og han, en mand i sin bedste alder, en kraftig, smuk og ret høj mand, bukkede under for døden. Søren Lund døde, 61 år gammel, den 8. maj 1920. En datter, Kristine Lund, født 1896, døde den 11. april 1960. Hans hustru overlevede ham mange år, hun døde, ca. 85 år gammel, den 27. januar 1956. Sønnen Marius Lund ejer og bebor hjemmet på Ørum Søndermark nu i året 1968.

Vi vil dog senere komme en del i berøring med ovenstående familie, navnlig ved omtalen af Marie Cathrines far, Niels Christian Lunds slægt på moderens side, ligeså ved en omtale af Søren Lunds forældre og deres øvrige børn.

IX. Vi er så ved den sidste af børnene på Refsgård, *Anders Nielsen, født den 12. december 1841*. Anders Nielsens liv blev nok det mest tragiske livsløb af børnenes fra Refsgård. Omkring året 1867 kommer han til Fristrup, Klejtrup sogn, som bestyrer for en kone ved navn Mette Marie Nielsen. Hun er ene på en ejendom på Fristrup hede, idet hendes mand, husmand Niels Nielsen Væver, forsvandt i Hobro, hvortil han en dag i 1866 var taget til marked med en ko; men såvel han som koen forsvandt sporløst, og han blev aldrig siden fundet. Koen havde han vel fået solgt, og man ymte noget om, at han var rejst til Amerika, men noget bevis herfor kunne ikke findes. De var nok sandheden nærmere, der mente, at han var omkommen ved at drukne i havnen i Hobro, men disse gisninger kom først frem et år senere, da man fandt et meget stærkt opløst lig af en mand i havnen. Liget var ukendeligt. Myndighederne ville ikke godkende, at det var den forsvundne, hvorfor hans kone ikke kunne blive erklæret for enke og således indgå i et nyt ægteskab. Niels Nielsen Væver forsvandt den 11. november 1866. Noget drikfældig var han, man véd derfor ikke, om han i beruset tilstand er faldet i havnen, eller andre har udplyndret ham og derpå puffet ham deri. Sagen angående ham blev aldrig opklaret.

Men altså, til dette hjem kom Anders Nielsen som bestyrer for den ensomme kone, der vel ikke på den tid havde børn. Og hermed begynder den næste tragedie, thi en række børn får de to mennesker sammen, uden at de kunne få lov til at gifte sig, skønt de vel har

søgt om denne tilladelse gang efter gang, men det blev lige så ofte et nej. Myndighederne hævdede, at der ikke forelå noget bevis for hendes mands død.

BØRNENES NAVNE

Den 9. april 1869 fødtes Niels Christian Nielsen (på det tidspunkt har Mette Marie Niensens mand været forsvundet i 2^{1/2} år). Ingen barnefar er udlagt, måske har de to endnu søgt at dække deres forhold ved ikke at opgive Anders Nielsen som far. Ved de børn, der senere kom, er han hver gang i kirkebogen anført som far. Men en ting kan på en måde glæde midt i al det sørgelige, Anders Nielsen blev ikke svigtet af sin familie; trods tragedien og det, som jo ikke just kan kaste glans over de to, så mødte familien trofast op og deltog i hver barnedåb.

Der går så ca. 1^{1/2} år, så fødtes Jacob Nielsen den 18. september 1870. Moderen er Mette Marie Nielsen, hvis mand forsvandt for 4 år siden, udlagt barnefar, Anders Nielsen i Fristrup.

Den 18. april 1873 fødtes Birgitte Chatrine Nielsen. Moderen er Mette Marie Nielsen, hvis mand forsvandt for 6^{1/2} år siden, udlagt barnefar, Anders Nielsen i Fristrup.

Den 8. maj 1875 fødtes Ane Marie Nielsen. Moderen er Mette Marie Nielsen, hvis mand forsvandt for 8^{1/2} år siden, udlagt barnefar, Anders Nielsen i Fristrup.

Det var underskriften for hvert barn, der kom. Nu forbarmede myndighederne sig da endelig over de to, thi nogen lykke har det næppe været for dem at leve i sådanne brogede forhold. Hvad Anders Niensens gamle moder, Ane Chatrine Laursdatter i Vammen, har sagt hertil kendes ikke. Men så sker det, som det hedder. Ved dom den 23. marts 1876 er ægteskabet med den forsvundne mand hævet, og Mette Marie Nielsen har ved kgl. bevilling af 1. oktober d. å. lov til at ægte Anders Nielsen af Fristrup.

Så er for så vidt den sag i orden, og der gik ikke så lang tid herefter, før de giftede sig. Kirkebogen skriver: Den 16. januar 1877 viedes i Klejtrup kirke Anders Nielsen af Fristrup, født i Vammen den 12. december 1841, til Mette Marie Nielsen af Fristrup, enke efter den siden 11. november 1866 forsvundne Niels Nielsen Væver. Hun er født i Formyre, Tjele sogn, den 22. april 1838.

Efter ægteskabet fødtes endnu en datter, og i kirkebogen står der: Den 8. oktober 1877 fødtes Nicoline Nielsen, datter af husmand Anders Nielsen og hustru, Mette Marie Nielsen af Fristrup.

Men næppe går der 10 år fra det sidste barns fødsel, da berettes, at den 19. juli 1886 omkom Anders Nielsen ved, at en mergelgrav skrider sammen og begraver ham under tykke lag af mergel, så døden for længst er indtrådt, da man får ham gravet fri. Anders Niel-

sens datter Ane Marie, fra hvem denne skildring stammer, fortæller om ulykken: Anders Nielsen m. fl. mænd var beskæftiget med op-tagning af mergel i en grav på Fristrup hede, og Anders Nielsen står nede i graven. Pludselig og uden varsel skrider graven sammen om den ulykkelige mand, og store jordmasser tildækker ham. I en fart forsøger de øvrige at kaste ham fri. Det synes at skulle lykkes, idet man er lige ved at nå frem til ham, men da sker der et nyt skred, og de øvrige må springe for livet, thi vældige jordmasser styr-ter ned, og flere meter under disse ligger Anders Nielsen. Alt håb om at finde ham i live er nu forbi. Man tager fat på at kaste jord-masserne bort, og omsider når man frem til ham. Og uden på nogen måde i forvejen at underrette Mette Marie ruller man ind foran hjemmets dør med hans afsjælede legeme, brutalt og hensynsløst sy-nes vi og vel med rette, men tiden var på mange måder anderledes end i dag. Livet selv var for mange hårdt og brutalt, hvad der satte sine spor i slægten.

Datteren Ane Marie, senere gift med Bertel Halskov, Bigum, har beskrevet det på den måde: Vi var nogle piger, der fulgtes fra skole, og vi ser da et underligt køretøj komme ud fra heden. Bag i vognen lå der noget, som vi ikke kunne se, hvad var, men underligt så det ud, fandt vi. Vognens sagte kørsel, de to tavse mænd, der sad foran på en agefjæl gav os underlige tanker, uden at vi dog kunne ane, hvad der egentlig ængstede os. Vi talte med hinanden om, hvad det kunne være, der lå bag i vognen, og hvor den skulle hen, men da ser vi, at den drejer af og kører ind til mit hjem. Da vi skyndsomst når hertil, er de i færd med at bære far ind. Ak ja, de tårer, men forgæves.

Det var tunge dage, der fulgte for Mette Marie og hendes børn. Hjælp af nogen art kendtes der jo ikke. Mette Marie og hendes børn tog fat, og ved forenede kræfter lykkedes det for dem at bevare og blive ved hjemmet. Senere blev det overdraget til sønnen Jacob Niel-sen, der skal have beboet stedet til hen mod 1950, da han døde, og det er muligt, at den fremdeles er i hans slægts eje, men heden er borte.

I Klejtrup kirkebog står følgende: Den 19. juli 1886 døde Anders Nielsen, husmand i Fristrup. Døde 45 år gammel. Omkom ved, at en mergelgrav styrtede sammen om ham. Begravet på Klejtrup kir-kegård.

ANDERS NIELSENS BØRNS FREMTID

Sønnen Niels Christian Nielsen, født 1869, blev gift og bosatte sig på Fyn. Her drev han i mange år hestehandel – i øvrigt er hans spor tabt.

Sønnen Jacob Nielsen, født 1870, overtog som tidligere anført hjemmet i Fristrup, og hos ham havde moderen sit hjem til sin død.

Datteren Birgitte Chatrine Nielsen, født 1873, blev gift og boede i Øster Tørslev brugsforening ved Randers. Her var hendes mand brugsuddeler.

Datteren Ane Marie Nielsen, født 1875, blev gift, hun boede i Bigum. Hendes mand, Bertel Halskov, var oprindelig murer, men kom ud for en ulykke, hvorved hans ene ben blev meget beskadiget, og han blev invalid på livstid. Men Bertel Halskov tabte ikke modet. Indtil nogle år før sin død var han ringer og graver ved Bigum kirke, og kunne endog ved sin kones hjælp kalke Bigum kirketårn. Bertel Halskov var en snild og meget begavet mand. I mange år var han husflidslærer i en lille skole, man byggede nær hans hus. Desuden var han altmuligmand for hele Bigum sogn, der var snart ikke det, Bertel ikke kunne lave.

I den lille Bigum by lige nord for Tjele Langsø nær den daværende nu forsvundne skole og nær kirken lå Bertel Halskovs hjem, som nu er ombygget en del. I dette hjem levede han og Ane Marie et smukt familieliv sammen med deres børn. Begge var de venlige og meget gæstfrie mennesker, og alt, hvad Bertel tjente, kom hjemmet til gode. En ret stor børneflok groede op i dette hjem. I årene 1916–17–18 kom jeg ofte og sad og talte med disse to gode og trofaste mennesker. De hører til dem, man aldrig glemmer.

Fra Ane Marie stammer som omtalt hendes hjems og forældres historie. Man kunne både se og mærke, hvor tungt det var for hende at tænke herpå.

Endnu ligger hjemmet i 1968 på det sted, hvor Bertel for de mange år siden byggede det og ejes nu af en af sønnerne, Sofus Halskov. To af sønnerne er døde. Anders Halskov, den ældste af børnene, boede i mange år i København, og her døde han efter få dages sygdom omkring 1965, ca. 60 år gammel. Den næste, Anton Halskov, lærte handel i Øster Tørslev brugsforening. Han blev uddeler ved Løgstør brugsforening, og her døde han, ca. 60 år gammel, 1967. 5 børn skal leve endnu i 1968 og er bosat på hjemegnen.

Efter senere oplysning er Bertel Halskov født 25. september 1867 og død den 19. juli 1955. Hans hustru blev født 8. maj 1875 og døde 27. juni 1937.

Tilbage er datteren Nicoline Nielsen, født 1877. Hun blev gift og boede i Hvilsom. Hos hende døde moderen under et besøg, hun aflagde her; døden tog hende den 27. oktober 1912. Mette Marie Nielsen blev således 75 år og levede mange år efter sin mands død, og hendes grav blev på Hvilsom kirkegård. Noget tragisk blev der over hendes liv, den første mand forsvandt, og den anden omkom i sine bedste manddomsår. Stille og ensomt har vel hendes liv formet

sig efter Anders Nielsens død, selv om hun jo havde sine børn, og selv da døden kom, fandt hun sin grav på en fremmed kirkegård.

Vi har så den femte af Niels Christensen og Kirsten Lauritsdatters børn tilbage, den flere gange anførte Peder Nielsen, født i Refsgård den 27. oktober 1823. I det følgende vil vi skildre de to slægter Peder Nielsen og hans hustru Ane Cecilie Pedersdatter, født den 28. september 1823. Den første af de to slægter bliver på Ane Cecilies fars side. Og vi giver den betegnelsen:

Slægten Winkel fra Markskelgaard

i Vejrum fra ca. 1750 til omkring 1850.

Gården benævnes efter et skøde 1812 Markskeldal, men hedder nu Markskelgård. Navnet har vel sit udspring fra, at dens jorders markskel er sogneskel mellem Vejrum og Tapdrup sogne. Gården ligger smukt, men godt gemt i en dal, som udmunder i Nørreådal, men hvis sider er bevokset med skov. Efter anførte skøde havde gården i hartkorn 2 td., 6 skp., 2 fdk., 1 alb. De første beboere på gården var fæstere under hovedgården Randrup, Winkel sogn, og måtte som de fleste andre bønder på denne tid forrette hoveri og svare landgilde til deres husbond, her altså ejeren af Randrup.

Her på Markskelgård boede omkring 1750 en hovbonde, hvis navn var *Niels Winkel*, født ca. 1722, egentligt Niels Pedersen Winkel. Han blev gift den 13. oktober 1752 med Ane Andersdatter.

Slægtens navn på den tid, dens historie begynder, staves i kirkebogen med dobbelt W, senere bliver det til almindeligt V.

Hvor mange børn Niels Winkel har haft kendes ikke, men kirkebogen fortæller, at 1756 blev Niels Winkel, udi Vejrum, hans stiftatter Anna, 5 år, og hans egen datter Anna, 1½ år, begravet. Der vides ikke nærmere om de omstændigheder, der kan knytte sig hertil. Muligvis har hans hustru været gift tidligere og haft denne datter på de 5 år. Hun er da blevet enke, og da manden dør, og de muligvis har haft gården i fæste, kan nådigherren på Randrup evt. have stillet Niels Winkel over for følgende tilbud: Gift dig med enken på Markskelgård og bliv fæster der, eller 10 år som soldat. Sligt var ikke ualmindelig på denne tid, men vi véd jo ikke noget afgørende herom.

Men gift var han jo, og hans første barn blev født 1753. Vi tager kirkebogen.

NIELS WINKELS BØRN

Den 18. marts 1753 havde Niels Winkel en søn til dåb kaldet Christen, båret af Søren Eriksens kone i Hesselholdt.

1755 havde Niels Winkel en datter til dåb kaldet Anna, båret af Christen Christensens kone i Wistrup (Vigstrup). N. B.! Det må jo være denne Anna, der anføres som død 1756.

1757 havde Niels Winkel en søn til dåb kaldet Peter, båret af skoleholder Niels Jensens kone udi Vejrum.

11. søndag efter trinitatis 1760 havde Niels Winkel en datter til dåb kaldet Anna.

Det synes, som der i det mindste har været en søn mere, hvis navn var Oluf. Denne Oluf Winkel nævnes flere gange ved Christen Winkels børns dåb som fadder, boende i Wrammen, Almind sogn.

Man lægger mærke til, at Niels Winkels kone ikke et sted er anført eller navngivet, men det var altså tiden, manden var såre lidet, kvinden intet. To steder anføres konen fra Hesselholdt og konen fra Wistrup. Enkelte ting kunne pege på, at Niels Winkel har været fra Vinkel og herfra altså er vandret til Markskelgård som anført enten efter ansøgning eller på herremandens befaling.

NIELS WINKELS BØRNS FREMTID

Datteren Anna, født ca. 1760, bliver 13. søndag efter trinitatis trolovet med Christen Jensen af Odsgård, Vinkel sogn. De blev viet i Vejrum kirke fredag den 19. oktober 1781, og hun flytter til hans hjem, den østlige af de to gårde, der på den tid lå side om side med ca. 2 m afstand mellem længerne. Samme slægt bebor fremdeles, nu 1968, denne gård. Nuværende ejer, Mikkel Nielsen, har sin rod i Odsgård, idet hans far, Laust Nielsen, var fra den vestre gård, hans mor fra den østre og søster til den forrige ejer Jens Christensen, der levede og døde ugift og derfor uden andre arvinger end nærmeste familie, ved sin død overlod gården til Mikkel Nielsen.

I Vigstrup boede til ca. 1912 en Frederik Jespersen, hvis hustru, Anne Marie, også havde rod i slægten, og derved sker der det, at også undertegnedes slægt på fædrene side har tilknytning til samme slægt. Alle har vi vor rod og udspring fra omtalte Niels Winkel i Markskelgård. Efter gammel beretning skal Anna være blevet lammet af apoplexi og skal have tilbragt de sidste 34 år af sit liv siddende i en stol, hun døde 1842, 83 år gammel.

Med hensyn til sønnen Peter, født 1757, og ligeledes den før omtalte Oluf Winkel fra Wrammen, er vi delvis på nogen usikker grund. Angående Peter kunne det synes, at han blev smed, og som sådan har virket først i Vinkel siden i Vindum. Om det var efterkommere af ham, der omkring 1910 boede i Vindum og førte familienavnet Winkel, vides altså ikke, men den omtalte mand i Vindum hed Hans Winkel.

Sønnen Christen Nielsen Vinkel (her og fremdeles bruger vi et enkelt V ved navne og bybetegnelser), født i Markskelgård 18. marts 1753, overtager gården i fæste efter faderen, og han bliver gift i Vejrum kirke onsdag den 8. november 1786 med en pige fra Vejrum, Else Marie Hansdatter. Så vidt det kan ses, er hun datter

af en Hans Kjeldgård i Vejrum. Kort efter, at de har overtaget gården, dør Niels Winkel. Vejrum kirkebog siger herom: 4. søndag i advent 1786 blev Niels Winkel af Vejrum begravet, 64 år gammel. Hans hustru døde den 10. februar 1794, 81 år gammel.

Christen Nielsen Winkel og Else Marie Hansdatters børn

Niels Christensen Winkel, født 1787.

NB: Denne Niels Winkel skal have boet i Rødding og Ørum.

Anna Christensdatter, født 1789.

NB: Skal have boet i Viborg.

Hans Christensen Winkel, født 1791.

NB: Boede i en gård i Vejrum, og vi vil senere komme tilbage til ham.

Christen Christensen Winkel, født 1793.

NB: Denne Christen Winkel skal have boet i Rødding, senere Stubbegård i Hersom.

Ane Marie Christensdatter, født 1795.

Om hende vides der intet bestemt.

Peter Christensen Winkel, født 1798.

NB: Peter blev smed, boede først som sådan i Rødding, senere fæstede han en gård i Kokholm. Hans datter, Ane Cecilie, blev gift med Peder Nielsen fra Refsgård i Vammen.

Oluf Christensen Winkel, født 2. august 1801.

Han arver Markskelgård.

Frederik Christensen Winkel, født 27. marts 1803.

Dør 6 år gammel.

Vi vil for en stund standse ved de navne på mennesker, der anføres som gudmødre og faddere, idet det ikke er helt uden interesse. Alle-rede ved det første barns dåb er familien godt repræsenteret. Svogeren Christen Jensen fra Odsgård anføres fire gange i alt, hans hustru derimod kun én, og det var ved det femte barns fødsel, der jo også kom til at hedde Anna ligesom hende. Ved det sidste barns dåb nævnes Karen Christensdatter fra Odsgård som gudmor, det er altså en datter af de to anførte. Endvidere skal nævnes en Peter Smed fra Winkel i året 1787, men i 1793 anføres en Peter Smed fra Vindum, og 1798 Peder Winkel fra Vindum; det er sikkert samme mand og bror til Christen Winkel. Så har vi dernæst Oluf Winkel, denne mand anføres som fadder i 1793 og 1798, men i 1801 anføres hans hustru som gudmor, og barnet, der døbes, får navnet Oluf, muligvis er han da død på den tid, da barnet får hans navn. Til sidst skal nævnes en Rasmus Såby af Bro Mølle. Betegnende er det, at indførelsen

i kirkebogen altid begynder med søndagens navn i kirkeåret og ikke datoen.

Angående Christen Nielsen Vinkel og Else Marie Hansdatters børn er der allerede i store træk anført, hvor de senere kom til at bo, og vi vil derfor ikke gentage det ud over, hvor de muligvis strejfer den senere historie.

Christen Nielsen Vinkel blev altså den, der overtog Markskelgård og var, som omtalt, fæster under Randrup i tiden fra 1786 til 1812. I den mellemliggende tid var han blevet valgt til sognefoged i Vejrum. Man må vel heraf skønne, at han har været en ret oplyst mand, der også har kunnet både læse og skrive, hvad ikke så nær alle kunne på den tid.

Men nu sker det, at ejeren af Randrup, kancelliråd Schou døde, og at det ved hans død bliver åbenbaret, at godsets økonomi er i en sådan forfatning, at det må stilles til auktion, og denne afholdes da i sommeren 1812. Ved denne auktion blev Christen Nielsen Vinkel (sandsynligvis bistået af to navngivne mænd) ejer af Markskelgård. Skødet har omtrent følgende ordlyd:

Skøde læst 2. september 1813. Herredsfogeden gør »hermed« vitterlig, at den 21. juli 1812 blev der på skiftet efter afdøde kancelliråd Schou, Randrup, foretaget tredie og sidste auktion over Markskeldal i Vejrum, som har hartkorn 2 td., 6 skp., 2 fdk., 1 alb., samt et jordløst hus i Vejrum by, beboet af Anders Kjærs enke til leje.
Betingelser:

1. Landgilde indtil dette års udgang er køberen *uvedkommende*.
2. Køberen modtager det købte straks for egen regning og risiko.

Betingelserne for købet af gården blev fremlagt og oplæst den 21. juli 1812 og ved bud og overbud opråbt fra 1500 rigsdaler, og det jordløse hus fra 30 rigsdaler og blev tillagt købmand Buckvaldt og Rasmus Bay som højstbydende for 2700 rigsdaler og huset for 200 rigsdaler dansk kurant, hvilket skete i kommission med fæsteren på denne gård, sognefoged Christen Nielsen Vinkel. Og da købesummen i alt 2900 rigsdaler er betalt, så skal gården tilhøre køberen Christen Nielsen Vinkel, Markskeldal, såvel som det jordløse hus i Vejrum.

Som det fremgår af ovennævnte, er foruden Christen Vinkel anført i skødet en købmand i Viborg Buckvaldt og en Rasmus Bay. Købmanden er os ukendt, Rasmus Bay derimod var i mange år ejer af Viskum. Det ligger nært at antage, at kancelliråden har købt varer hos den første og lånt penge hos den sidste og ingen af stederne har kunnet betale, hvorfor de nu ved auktionen over Randrup gods er med for at redde, hvad reddes kunne. Så vidt det kan ses, tilkendes de Markskelgård ved at byde højest, og derefter overdrager de gården til fæsteren for den pris, de gav. Ved samme auktion bliver Christen Vinkel også ejer af huset i Vejrum.

Så er Christen Vinkel herved blevet selvejer, og som sådan besad han gården fra 1812 til 1830, da han afstod den til sønnen Oluf, født 13. september 1801. Christen Vinkel er 77 år på den tid, han afstår gården. Stillingen som sognefoged må det nok antages, han allerede da har ladet gå fra sig. Muligvis er sønnen Oluf, som overtog gården, også blevet overdraget hvervet som sognefoged på samme tid.

Skødet til sønnen har omtrent følgende ordlyd:

Skøde af 29. april 1830: Selvejergårdmand Christen Nielsen Vinkel afhænder til min søn, Oluf Christensen Vinkel, den mig tilhørende gård, Markskeldal i Vejrum, for 600 rigsdaler sedler. Herefter skal ejendom, besætning, inventarium samt ind- og udbo ham tilhøre. – Markskeldal, den 22. april 1830. Underskrevet Christen Nielsen Vinkel.

Sønnen Oluf blev alle dage i Vejrum kendt og kaldt ved navnet »Ole Vinkel«, og som sådan vil vi anføre ham i den kommende beretning. Markskelgård blev altså ved overdragelsen endnu kaldt ved sit gamle navn »Markskeldal«.

Ved gårdens overtagelse må Ole Vinkel yde sine forældre følgende aftægt:

Aftægtskontrakt af 17. juni 1830:

Årligt skal der svares:

4 td. rug

2 td. byg

1 td. boghvedegryn

2 lispund røget flæsk (1 lispund er lig 16 pund)

2 lispund tør ost

samt 10 rigsdaler sedler

Endvidere skal aftægtsfolkene have 1 ko og 6 får, frit fodret og ophold på gården vinter og sommer. Ved død skal ejeren erstatte dem ud af egen besætning. Til brændsel skal afleveres hvert år 20 læs hedetørv og 6 læs skudtørv. Hertil kom endvidere, at Ole Vinkel til forældrene skulle indrette en aftægtsbolig i det vestre hus, søndre ende, en aftægtsbolig med vinduer, døre samt loft over 2 fag, som skal vedligeholdes af gårdens ejer. Boligen kan synes at have været ret beskeden i forhold til den øvrige del af aftægtskontrakten, men har nok svaret til, hvad der var almindelig på denne tid for en aftægtsbolig.

Så er Ole Vinkel ejer af gården. Ved gårdens overtagelse har han dog været gift i ca. fire år, idet han den 27. august 1826 blev viet i Vejrum kirke til Ane Pedersdatter. Hun anføres at være født på Himmestrup, hendes slægt er i øvrigt os ukendt. På den tid, ægteskabet indgås, anføres hun at være innsidderske og bor hos en mand i Vejrum ved navn Johannes Nørgård. Ole Vinkel er på den tid 25

år og Ane Pedersdatter 29 år. Da Ole Vinkels forældre er gamle, må det antages, at de unge delvis har passet gården, før end de endnu er blevet ejer af den.

FORÆLDRENES DØD

Omtrent samtidig døde Christen Nielsen Vinkel og hustru. Det anføres i Vejrum kirkebog, at Else Marie Hansdatter døde den 23. februar 1836, 76 år gammel, og aftægtsmand Christen Nielsen Vinkel døde den 12. marts 1836, 83 år gammel.

OLE VINKELS BØRN

Christen Olesen, født 8. november 1827

Enevold Olesen, født 15. april 1830

Kirstine Marie Olesdatter, født 25. juni 1833

Inger Marie Olesdatter, født 7. november 1834

Frederik Ludvig Olesen, født 26. oktober 1837

Kirsten Sophie Olesdatter, født 7. juli 1840

Ane Olesdatter, født 13. november 1844

BØRNENES FREMTID

Datteren Kirstine Marie, født 1833, tjente på en gård i Thisted, her blev hun syg og døde den 8. oktober 1861, hun var da 28 år.

Sønnen Enevold, født 1830, døde 34½ år, den 6. oktober 1864. Hans gravsted fandtes endnu ca. 1940 på Vejrum kirkegård lige nord for kirken op mod højen. Her stod et jernkors med hans navn og data. Dette kors er nu for længst fjernet.

Samme år som Enevolds død bliver sønnen Frederik Ludvig Olesen gift. Hans hustru hed Nicoline Nielsen, født i Store Fuglsang, Vejrum sogn, den 11. maj 1843. Ludvig Olesen, som han til daglig hed, var da 27 og Nicoline 21 år. Dette par får en ejendom på Thisted hede, måske en del af Markskelgårds hede, ejendommen ligger endnu 1969 på samme plads lige vest for Peder Vistisens, nu Carl Andersens gård.

Ludvig Olesens første hustru, Nicoline Nielsen, var som omtalt fra gården Store Fuglsang, som datter af Niels Laursen og hustru. Samme Niels Laursen blev den 19. september 1858 myrdet af sin søn Peter. Sønnen flygtede efter mordet ned på Vejrum sø (nu tilgroet) lige nord for gården, nede ved Nørre å, forfulgt af flere, bl. a. også broderen Laurits. Siddende i en båd ude på søen, gemt bag rør og siv, truede han alle og enhver med døden, der nærmede sig ham, og ingen turde derfor sejle ud. En tid stod man tvivlrådig, da lød der et skud derude, og da man forsigtig, ved broderens bistand, nærmer sig båden, finder man Peter liggende på bunden med gennemskudt hoved, idet han havde taget geværet i munden og

trykket af. Fadermorder – Selvmorder står der til minde om ham i Vejrum kirkebog. En sådan måtte efter datidens begreber ikke begravnes i indviet jord, hvor ærlige mennesker hvilede, men skulle ned i et trebundet sogneskel, dvs. hvor tre sogne støder sammen, og en sådan begravelse skulle foregå ved nattetid.

Så hedder det videre i beretningen: Man hamrer fire møjbjæl sammen, i denne kasse lægges Peter Fuglsang, som han kaldtes, sammen med hans mordredskaber, øksen, geværet og 1/2 flaske brændevin, det øvrige af flasken havde han drukket under opholdet på søen. Og så ruller man af i nattens mulm og mørke over Vejrumbro op over Vejrum hede søgende sogneskellet mellem Vejrum, Rødding og Overviskum. Man søger forgæves, alt på denne tid er lyng, og de enkelte skelsten kan man ikke finde i mørket. Søgende og ledende, medens nattens timer lider og dagen nærmer sig, må man opgive og grave ham ned, hvor man er. Så blev han da jordfæstet midt i heden nær en høj ved navn Lyshøj. Mange år gik, og lyngen bredte sig over hans grav. Men så kom tiden, da mennesker slog bo på heden, og nu går ploven hen over Peter Fuglsangs grav. Folk på stedet véd, hvor han ligger, det er blevet fortalt fra slægt til slægt.

LUDVIG OLESEN OG HANS HUSTRU

Et underligt og tungt minde må det have været for Nicoline, dette med faderen og broderen, men livet skal jo leves, selv om byrderne tynger, og hun har måttet leve sit korte liv med de dystre minder, og kort blev hendes liv. Nicoline Nielsen døde den 14. september 1873, 30 år gammel. Og så sidder Ludvig Olesen tilbage alene med børnene i sit lille husmandssted. *Nicoline og Ludvigs børn:*

Niels Frederiksen, født 26. september 1864.

Han skal have boet i Mønsted, i øvrigt er han os ukendt.

Kirstine Marie Frederiksen, født 26. oktober 1867.

Hun blev plejerske på statshospitalet i Middelfart, blev pensioneret herfra og flyttede til Viborg, hvor hun døde i 1941.

Oluf Andreas Frederiksen, født 29. november 1869.

Han tjente på Bjørnsgård i Thisted, her døde han af T.B. ca. 24 år gammel 1893.

Birgitte Frederiksen, født 21. november 1872.

Hun døde 1/2 år gammel, 1. maj 1873.

Og så sker det, at Nicoline dør samme år i september.

LUDVIG OLESENS 2. ÆGTESKAB

Tapdrup kirkebog: Den 3. februar 1874 viedes enkemand, husmand Frederik Ludvig Olesen af Thisted hede til Petrea Nielsen, tjenende Jens Smed i Thisted, født den 23. maj 1850 i Rødding. Begge for-

loverne ved brylluppet var fra Rødding. Der nævnes således en husmand Niels Christensen, Vandsø? det er muligvis hendes far.

BØRNENE AF ANDET ÆGTESKAB

Nicolaj Frederiksen, født 25. oktober 1874.

Han døde en måned gammel.

Nicolaj Frederiksen, født 22. oktober 1875.

Levede som ugift, tjente i Rødding, og her døde han af T.B. 40 år gammel.

Marie Dorthea Birgitte Frederiksen, født 3. januar 1878.

Blev gift med Jørgen Vistisen, de boede i Tapdrup og havde flere børn, men er for længst døde.

Nicoline Frederiksen, født 26. december 1880.

Blev gift og boede på Fyn, også hun er død.

Jens Christian Frederiksen, født 21. maj 1883.

(Se nedenunder).

Nielsine Christine Frederiksen, født 11. januar 1886.

Angående Jens Frederiksen aftjente han sin værnepligt i København som trainkonstabel, var derefter ved landbruget, han tjente bl. a. Niels Årestrup i Dalsgård. Senere tog han plads i Viborg hos grosserer Holger Christensen, her blev han syg af en heftig lungebetændelse, der på få dage gjorde ende på hans liv. Han døde den 13. januar 1906, 22 år gammel.

Det yngste af børnene, Nielsine, født 1886, døde af difteritis, 2 år gammel. To år efter det yngste barns død døde Ludvig Olesen, 50 år gammel. Han døde den 25. februar 1888. Tre år efter gifter hans enke sig med en enkemand fra Kokholm ved navn Jens Nielsen Mønster, han er ca. 40 år. (Jens Nielsen Mønsters første hustru var fra Vejrum, en søster til Hans Jespersen, født den 12. november 1855). Petrea Nielsen er da godt 40 år.

Jens Mønster, som han almindelig kaldes, skal være født i Tapdrup den 7. juli 1851. Efter ægteskabet med Petrea Nielsen sælger de hjemmet på Thisted hede og flytter til hans hjem i Kokholm. Det synes dog at fremgå af beretningen, at de senere sælger ejendommen i Kokholm og køber en ejendom på Tapdrup mark, hvortil de flytter. Her dør Jens Mønster den 5. august 1900, ved sin død anføres han at være husmand på Tapdrup mark. Petrea bliver dog boende nogle få år efter mandens død i ejendommen og driver den ved en søns hjælp. Men omsider sælger hun og køber sig et hus i Tapdrup by, hvor hun bor til sin død i 1913, hun døde den 9. februar, 62 år gammel.

Fortsættelse af børnene fra Markskelgård: Nummer seks af Ole Vinkels børn er datteren Kirstine Sophie Olesdatter, født 1840. Hun tjente som ung i en længere årrække på Thistedgård. Ejeren og hans

hustru var barnløse, og da hun på enhver måde havde tjent dem vel, indsatte de hende som arving til gården. Efter deres død drev hun gården videre i nogle år, men den 12. november 1878 indgår hun i ægteskab med en ung mand, der tjente hos købmand A. V. Sandberg i Vestergade i Viborg. Hans navn var Schak Hoffmann Funder, født den 13. juli 1853 i Feldingbjerg, som søn af plantør Schak Hoffmann Funder og hustru Gertrud Andersen. Han er ved giftermålet 25 år. Ved Kirstines ægteskabs indgåelse anføres hun at være gårdejerske i Thisted og datter af sognefoged Ole Vinkel i Vejrum. Hun er på den tid ca. 38 år.

Det ligger nært at antage, at Kirstine Sophie har lært sin tilkommende mand at kende, når hun var i Viborg for at gøre indkøb og da har fraspændt hos købmand Sandberg. Her var Schak Hoffmann gårdskar, og det øvrige kan man tænke sig til, men der blev ikke få torne på den vej, som Kirstine Sophie senere skulle betræde.

Året efter deres bryllup fødtes det eneste barn, de fik. Det var en datter, der fik navnet Anne Oline Funder, født den 11. august 1879. Der kom flere børn på vej, men ingen af dem kom levende til verden. En slem sygdom ramte Kirstine Sophie, idet hun igennem en lang årrække blev lammet i benene og måtte tilbringe disse mange år siddende i en stol. Et tungt og byrdefuldt liv blev det for hende. Spørgsmålet blev også, om hun og hendes langt yngre mand rigtigt har kunnet bære byrderne sammen. Kirstine Sophie døde, 58 år gammel, den 13. februar 1899.

Schak Hoffmann Funder indgår den 29. maj 1900 på ny i ægteskab med enke efter første ægteskab Ane Nielsine Jensen, f. Nørgård, født den 16. januar 1867 i Gl. Asmild, datter af gårdmand Niels Christen Nørgård og hustru Nicoline Sørensen. Ane Nielsines første mand var Carl Jensen, død i København 1896. Disse to bebor gården endnu en del år, men da Schak bliver ældre, sælger han gården og køber et større hus i Sct. Ibsgade i Viborg. Efter at have boet her en del år solgte han dette hus til plejer Carl Pedersen, Viborg, for 32.000 kr., det var i 1926.

På et mindre stykke jord, som han havde fraskilt sit gamle hus, byggede han sig et nyt, men langt mindre hus, og her lever han og hustruen livet videre, men også dette sælger han til en plejer Bjerregård omkring 1928 for 13.000 kr. og flytter derefter over til Overlund, hvor han tilbringer sine sidste dage. Han døde, 80 år gammel, den 28. december 1933 på Viborg sygehus. Hans anden hustru overlevede ham i 16 år, hun døde, 82 år gammel, den 27. juni 1949. De er begravede på Asmild kirkegård. Der var ingen børn i dette ægteskab.

Datteren Anna Oline Funder blev den 8. februar 1900 gift med Søren A. Møller fra Overlund, født den 20. juni 1875. Hans far

var Anders Sørensen Møller, sognefoged og ejer af Hovlkjærgård. Her på Hovlkjærgård boede de syv år efter deres ægteskab, så flyttede de herfra og købte Nørre Mølle nord for Viborg sø. Efter syv års forløb sælger de den og køber Maigården i Rindsholm, hvilket skete i 1914. Her i disse skønne omgivelser med skov, eng og åløb levede Anna Oline Funder i ti år, hun døde af kræft den 17. august 1924. Hun beskrives som en overmåde smuk og rank kvinde, hvem livets tilskikkelser ikke formåede at knække, men sygdommen kunne.

Hendes mand blev boende på gården til 1927, da flyttede han til Bruunshaab, her boede han i fire år, flyttede derpå til Overlund, hvor han døde den 24. marts 1950.

Søren A. Møller og Anna Oline Funders børn

Kirstine Møller, født på Hovlkjærgård 16. marts 1905.

Gift med Anton Jespersen, bor i Overlund.

Karen Møller, født på Nørre Mølle 10. januar 1909.

Gift med Knud Rønde Larsen, Viborg.

Før vi går videre i omtalen af børnene fra Markskelgård og kommer til de tre sidste, vil vi vende tilbage til forældrene, Ole Vinkel og hans hustru Ane Pedersdatter. Som omtalt overtager Ole Vinkel gården 1830 og virker i al den tid som sognefoged i Vejrum, næsten i 50 år. Om hans liv og virke vides kun lidt, men antagelig er det ham, der beplantede bakkerne, der omgiver gården, hvor der nu omkring 1969 ses ret omfangsrige bevoksninger af grantræer. Det synes, som om han har haft sin tvivl med at overdrage gården til sine tre ugifte børn, og tiden synes at have givet ham ret, ingen af de tre har magtet opgaven, selv om han holdt ud, til han var 78 år gammel.

Hustruen Ane Pedersdatter dør først den 2. april 1873, 76 år. Seks år efter, den 19. august 1879, dør Ole Christensen Vinkel, 78 år. Han angives ved dødsfaldet at være både gårdmand og sognefoged. Efter hans død overtager de tre ugifte børn gården, og det var altså:

Christen Olesen, født 1827.

Inger Marie Olesdatter, født 1834.

Ane Olesdatter, født 1844.

Efter forskellige meddelelser havde meningen været sådan, at gården skulle være delt mellem de tre, den ene have overmarken, den anden gården og den tredje af dem den østlige del af marken. Den sidst omtalte del blev dog fraskilt og bebygget. Det siges, at Christen Olesen skal have boet her sammen med Inger Marie deres sidste leveår.

Denne ejendom beboedes i mange år af landpost Christen Laursen, senere af Jens Danielsen, død ca. 1967.

Mest sandsynligt er det, at de tre søskende blev boende sammen til Anes død 1896. Tjenestefolk har de vel næppe haft, og som årene gik, forfaldt gården, de magtede ikke opgaven. Ved faderens død var de for længst over deres ungdom. Alt gik i forfald, gården og besætningen, ja, selv deres klædedragt, de gik klædt i sæk og pjalter. Christen Olesen lavede således tre huller i en sæk, stak hoved og arme heri, så han var klædt på i det daglige. Søstrene lignede ham, pjalterne flagrede om dem. En dag, de således gik på landevejen, kom hofjægermesteren på Viskum kørende og får øje på den ene gennem vinduet i hans lukkede vogn. »Nej!« udbryder han, »nu har jeg aldrig set magen.« »Jo,« siger kusken, »hvis hofjægermesteren vil se til den anden side, da går magen der.« Og sådan var det, de var ens alle tre. Lofterne i stuehuset var så rådne, at Christen Olesen en dag gik igennem og faldt lige ned på en af søstrene, der måske på grund af sygdom lå i sin seng.

Hvem der eller havde skødet på gården vides ikke, men Ane må i hvert fald have været den, der for en tid blev anset for gårdejerske, for med dette navn benævnes hun ved sin død. Ane døde den 7. april 1896. Efter Anes død har Christen Olesen og Inger Marie muligvis taget bolig på ejendommen øst for gården. Christen Olesen døde den 4. april 1897, og Inger Marie døde den 7. november 1897.

Gården gik til auktion og blev købt af Peter Pedersen Smed i 1896 for 12.000 kroner. Gården var da på 140 td. land, hvoraf ca. halvdelen var hede. Peter Smed afbrændte lyngen, merglede og pløjede og solgte overmarken til Esper Andersen, hvis søn i 1969 ejer og bebor denne gård.

I 1906 solgte han Markskelgård og købte Asmild kloster, og hermed var gårdens saga ude for slægten Vinkels vedkommende, andre og nye slægter har siden skiftevis ejet og beboet gården.

BØRNENE FRA MARKSKELGÅRD FORTSAT

Endnu er der to børn fra anførte gård, der må omtales, og først vil vi omtale nr. 3 af Christen Nielsen Vinkels børn, *sønnen Hans Christensen Vinkel*, født i Markskelgård 1791. Han bliver i juli 1814 viet i Vejrum kirke til en enke, Maren Madsdatter, født i Øby 1785. De overtager en gård, muligvis har hans hustru ejet denne sammen med sin første mand. Gården ligger ved vejen, der nordpå fra Vejrumbro fører ud over marken og Vejrum hede. En mand ved navn Nielsen ejede den omkring 1900, senere kom der en ejer ved navn Frederik Levring, og nu omkring 1945 til 1969 ejes den af en mand ved navn Vestergård.

Her i denne gård boede altså Hans Vinkel og hustru i årene fra 1814 til omkring 1857, og i dette hjem fødtes der en stor børneflokk, 8 i alt.

HANS CHRISTENSEN VINKELS BØRN OG SLÆGT

Børnenes navne:

Else Marie Hansdatter, født 11. juni 1815

Anna Marie Hansdatter, født 8. september 1816

Peder Hansen, født 8. november 1817

Christen Hansen, født 18. januar 1819

Christen Hansen, født 13. februar 1820

Mads Hansen, født 3. juni 1821

Christiane Hansdatter, født 26. september 1822

Frederik Hansen, født 5. juni 1824

Otte børn i ti år, men døden gjorde store indhug blandt dem, ikke mindre end fire døde, således døde Christen Hansen, født 1819, 33 uger gammel. Den næste Christen Hansen, født 1820, druknede i et vandhul, 1½ år gammel. Anna Marie, født 1816, døde som 11-årig, og Frederik, født 1824, døde ligeledes, ca. 11 år gammel.

Angående de øvrige børn er sønnen Peder Hansens fremtid os ubekendt, datteren Else Marie, født 1815, blev viet i Vejrum kirke til en mand ved navn Jens Jakobsen fra Fussing mølle, Bjerregrav sogn. Hun er da 29 år og han 35 år. Ægteskabet blev indgået den 29. juni 1844. De boede i Brandstrup i 1854.

Sønnen Mads Hansen, født 1821, blev viet i Vejrum den 16. august 1845 til Mariane Pedersdatter fra Snurresang, Mammen sogn. Hun er da 25 og han 24 år. Til Mads Hansens hjem hørte der en stor og lang hedestrækning, der i hvert tilfælde på den tid gik et langt stykke nord for den nuværende Viborg-Randers vej. Mads Hansen og Mariane bliver overdraget den daværende yderste del af heden, og her anlægger de deres hjem lidt nord for de såkaldte Brejnehøje, der på den tid lå vest og øst for den nuværende kommunevej fra Vejrum ud til Randersvejen. Den vestlige høj er nu så godt som bortgravet, det blev den ca. 1907, men en stor del af den østlige høj findes fremdeles og hører med til omtalte gård, som Mads Hansen byggede. Hvor der nu findes store frugtbare marker, var der antagelig på den tid stort set lyng og mose overalt.

Mads Hansen eller Mads Vinkel, hvad han nu daglig blev kaldt, benævnes i Vejrum kirkebog både som husmand og træskomand, men derforuden har familien ernæret sig ved at sælge tørv. Det må altså antages, at Mads Hansen lavede træsko og tørv, hvoraf han har solgt den største part i Viborg.

BØRN AF DETTE ÆGTESKAB

Frederikke Marie Madsen, født 10. september 1845

Maren Madsen, født 11. april 1847

Else Marie Madsen, født 29. juni 1849

Madsine Madsen, født 15. juni 1851

Dette ægteskab fik en brat afslutning. Mads Hansen omkom ved en ulykke den 13. september 1851, 30 år gammel. Om denne ulykkelige hændelse fortælles, at anførte dag var Mads Hansen kørt til Viborg med et læs tørv, og det ligger vel nært at tænke, at han næppe har været hel ædru, da han begav sig på vejen hjem. Det var blevet noget hen på aftenen, da han nær den tidligere omtalte Peder Vistisens gård kom ud på siden af vejen og væltede ned i vejgrøften og var så uheldig at komme under vognen. Han formåede ikke at frigøre sig, så han var kvalt, da man fik ham befriet. Studene var på en eller anden måde blevet fri og gik roligt og græssede i vejgrøften et stykke fra den væltede vogn. Et par mænd, der var ude at gå, opdagede studene, hvilket førte til, at man fandt vognen. Mellem kl. 11 og 12 nat kom man til hans hjem, et trist budskab for hans hustru.

Han blev begravet den 21. september på Vejrum kirkegård, og ved hans kiste blev hans yngste barn døbt og fik faderens navn, Madsine. Ved denne lejlighed og i anledning af ulykken nævnes sognefoged Ole Vinkel som øvrighedsperson til klarlæggelse og indberetning angående ulykken og de eventuelle årsager.

Knap et år efter gifter hans hustru sig igen med en ung mand ved navn Esper Andersen fra Vejrum, han kendtes almindeligvis under navnet Jesper Keje. De blev gift den 16. august 1852, Mariane er da 32 og Esper 34 år. De fik to børn:

Hans Espersen, født 31. marts 1853

Madsine Petrine Espersen, født 12. november 1855

Angående børnene af første ægteskab vides intet ud over, at den ældste, Frederikke Marie, døde 19 år gammel i året 1864. Hvad angår børnene af andet ægteskab arvede Hans Espersen hjemmet, nu »Bregnhøjgård«. Han blev gift i Vejrum kirke den 7. december 1881 med gårdmand Mads Sørensen Bødkers datter fra Vejrum. Hun var da 29 og Hans Espersen 28 år. Datteren hed Ane Marie Madsen, og i dette ægteskab var der fire børn. Marie Espersen, født den 11. marts 1883, blev den 23. oktober 1908 gift med Petrus Kallestrup fra Vrå. De købte det sidste stykke af heden fra Hans Vinkels gård af den daværende ejer. Her opførte de en ejendom, men solgte den senere og flyttede til Mammen. De er begge døde, Petrus, der er født 1883, døde den 7. oktober 1953, Marie døde den 22. marts 1965.

Datteren Madsine Espersen, født den 26. marts 1884, blev gift med en søn af Peder Vistisen (tidligere omtalt). Hans navn var Peder Holmgård, født i Thisted den 5. april 1878. De boede på Tapdrup mark; her døde Madsine den 12. november 1941. Peder Holmgård solgte derefter ejendommen og flyttede til Viborg, hvor han de senere år af sit liv ejede Skottenborg 36. Her døde han den 2. juli 1964. De er begge begravet på Tapdrup kirkegård. En datter, Ingrid Holmgård, ejer nu omtalte ejendom.

Derefter kommer sønnen Jesper Jespersen, født den 27. januar 1887. Han var nogle år i Amerika, kom hjem og blev gift med en nabodatter til hans hjem, Karen Mogensen Andersen. De overtog hendes hjem, døde sidst i 50'erne, begge ca. 70 år gamle. En søn overtog gården efter dem.

Den yngste søn, Mads Jespersen, født den 25. december 1889, blev den 7. oktober 1913 gift med Kristine Jensen fra Haurum, født ca. 1890. De overtog »Bregnhøjgård«, men er nu døde, Mads Jespersen døde i 1951, og hans hustru i 1963. En søn, Harry Jespersen, arvede og bebor gården 1969.

Hans Jespersens søster, Madsine Petrine Jespersen, født 1855, blev den 5. august 1879 gift i Vejrum kirke med tidligere omtalte Jens Nielsen Mønsted. De boede i Kokholm, og her døde Madsine den 14. juli 1890, hvorefter Jens Nielsen Mønsted som omtalt blev gift med enken efter Ludvig Olesen, Petrea Nielsen; de blev gift den 3. februar 1891.

Hans Vinkels datter Christiane, født 1822, blev ca. 1845 gift med Christian Diderik Frederik Christensen Kusk. Hvorfra han har alle disse noget højtidelige navne kendes ikke, men som gårdmand i Vejrum blev han kendt under navnet Christian Kusk. Christian Kusk og Christiane overtager hendes fødegård og får hendes forældre på aftægt, men ikke mange år efter afståelsen af gården dør forældrene. Hans Vinkel dør, 60 år gammel, 1851. Hans hustru, Maren Madsdatter, døde, 72 år gammel, 1857.

Christian Kusk og Christiane skal have haft en del børn, hvis navne og fremtid ikke kendes, dog skal efter tilgående oplysninger en del af denne slægt have bosat sig i Elsborg. En datter, Hansine Christine, født 1857, blev gift med murer Peder Stærk i Vejrum (hans første hustru).

Christian Kusk, der anføres at være født i Vildbjerg sogn i Ringkøbing amt den 8. november 1813, døde, 68 år gammel, den 1. maj 1881. Om det var efter mandens død, at Christiane lod bygge det lille hus, der nu ligger i svinget til venstre for den nu nedlagte vej, der førte ud mod Vejrum mark og hede, og hvor det fremdeles har sin plads lige over for den gamle krohave, kendes ikke. Huset blev i ældre tid kaldt Christiane Kusks hus. Christiane boede her og døde den 7. februar 1895, ca. 73 år gammel. De er begge begravet på Vejrum kirkegård. Huset beboedes i mange år af lærerenken, fru Villadsen, senere af en sadelmager Hans Nielsen.

SLÆGTEN FRA »MARKSKELGÅRD«

Endnu et barn af Christen Nielsen Vinkel er uomtalt, nemlig sønnen Peder Christensen Vinkel, født på Markskelgård 1798. På hans dåbsdag havde han som faddere bl. a. to flere gange anførte mænd,

nemlig Peder Vinkel fra Vindum og Oluf Vinkel fra Vranum. Om Peder Christensens ungdom véd vi ikke stort andet, end at han lærte smedehåndværket, og muligt er dette sket hos farbroderen i Vindum. Årene gik, og en dag i 1819 holder han bryllup i Rødding kirke med Anne Marie Nielsdatter Lund. Hun er datter af lærer Niels Christian Andersen Lund i Rødding. Brylluppet står den 2. december, hun er da 27 og han 21 år. Anne Marie er født i Gjørup den 12. februar 1792.

Navnet Vinkel udgår nu helt for Peder Christensens vedkommende. De første år af deres ægteskab boede de i Rødding, hvor han i hvert tilfælde arbejdede som smed. Ved siden af sit håndværk må han også have gjort fæstearbejde på Sødahl, idet han i 1820 fæstede et hus, der tilhørte denne gård. Der kan også foreligge den mulighed, at familien har boet hos svigerforældrene i skolen det første år. Folk var så vant til at have lidt plads og være mange i små stuer på den tid, så to eller tre mere betød så lidt. Men ca. 1. januar 1821 flyttede familien ind i omtalte fæstehus.

FÆSTEBREVET

Undertegnede Peder Christensen fra Vejrum fæster et os tilhørende hus i Rødding by og sogn af ager og eng og hartkorn 3 skp., 2 fdk., 9 13/36 alb., som Mikkel Madsen tidligere har haft i fæste, hvilket hus med tilliggende ejendomme bemeldte Peder Christensen fæster på følgende betingelser:

1. Han svarer af fæstet årligt og i rette tid alle på ejendommen løbende skatter og afgifter.
 2. Han erlægger årligt i landgilde til sin husbonde 10 daler og 70 skilling, samt forretter klapjagt og anden gerning, når det ham tilfalder, ligesom han årligt haver at forrette 2 dages husgerning i hø- og korngulvene lige med andre husmænd i byen.
 3. Han vedligeholder bygninger og ejendom i forsvarlig stand, således at hannem ved dødsfald eller på anden måde fratræder sit fæste, at det da må forefindes, som han overtog det.
 4. Peder Christensen forpligter sig at holde sig det imellem Mikkel Madsen og hustru den ham indgåede opholdskontrakt efterrettelig i alle henseender.
 5. Endelig forpligter han sig til at være sin husbonde lydig i alle indgåede forhold og i alle måder at forholde sig som en ordentlig og redelig fæstebonde, thi i andet fald haver han sit fæste forbrudt og er al lovlig tiltale underkastet.
- Sødahl, den 26. december 1820.

Peder Christensen.

Med egen hånd underskrev han fæstebrevet, hvorfor han modsat mange bønder på denne tid havde lært at skrive.

Slægten fra Gjørup - Ulbjerg - Rødding fra ca. 1760 til omkring 1900.

PEDER CHRISTENSENS HUSTRUS SLÆGT

Før vi går videre angående Peder Christensens slægts liv og virke, vil det måske passe bedst, at vi tager slægten, af hvis rod hans hustru fremvoksede, frem til belysning, som den fjerde og sidste af de slægter, denne beskrivelse skal rumme. Vi vil gøre det under betegnelsen: Slægten fra Gjørup, Ulbjerg sogn.

I Store Thorup, Ulbjerg sogn, levede i en af gårdene en gårdmand, om han var fæster kendes ikke, men samme mands navn var Søren Olesen, hans hustru hed Karen Christensdatter. De antages med sikkerhed at være født omkring 1730. Søren Olesen dør 1787, da anføres hustruen at være 58 år gammel. Af deres børn nævnes følgende:

Ane Cecilie, født ca. 1767

Peder, født ca. 1770

Berthel, født ca. 1773

Men kun et af børnene er vi i stand til her at videreføre, nemlig Ane Cecilie Sørensdatter. Denne Ane Cecilie blev den 4. april 1788 trolovet med skoleholderen i Gjørup hospital, Niels Andersen. De blev viet den 2. maj samme år i Ulbjerg kirke. Samme Niels Andersen havde langt flere navne, de er undladt i kirkebogen, uden at vi er i stand til at kunne gøre rede herfor, idet hans fulde navn var Niels Christian Andersen Lund. I den tid, familien boede i Gjørup, blev han anført ved navn Niels Andersen, men senere i årene i Rødding blev han kaldt ved navnet Lund.

Som anført er Niels Andersen skoleholder i Gjørup hospital, og angående dette hospital skal her bemærkes: Hospitalet er bygget i året 1744. Bygherren, som lod det bygge og fondere, var en mand, der boede i Ålborg, men født i Gjørup. I Ålborg blev han efterhånden både anset og meget rig og var i en del år byens borgmester. Denne Jens Gjørup, som giveren af hospitalet hed, ønskede at gøre sit fødested en vennetjeneste ved at gøre vel mod stedets fattige. Han lod derfor opføre et efter den tids forhold rummeligt hus af bindingsværk med rødt teglstenstag og smårudede vinduer. Hospitalet fik sin plads i en idyllisk dal. Langs dens have mod syd løb en klar

rislende bæk, sikkert rig på fisk på den tid. Hospitalet skulle altså tjene som et alderdomshjem, hvor fire af sognets fattige, men ærlige og ædruelige samt veltjente borgere i deres ældre år kunne nyde frit ophold. Men derforuden skulle hospitalet også rumme en skole, og til skoleholderen blev der indrettet en stue til beboelse og et køkken til fælles afbenyttelse af alle beboere i hospitalet.

Fra starten var der dog kun et rum i den østlige del af bygningen, hvor »Lemmerne«, som de gamle veltjente borgere officielt hed, skulle bo, uanset køn eller andet, det fandt man på den tid ikke for anstødelig. Her skulle de altså bo, spise, sove og have deres ophold dag og nat. Og gennem mere end hundrede år blev dette praktiseret. Senere hen i tiden, nemlig omkring 1880, blev det østlige rum dog tredelt, så hver af lemmerne fik sin egen stue. Gulvene i hospitalet var oprindeligt kampestenspikkede eller munkesten, senere blev der almindelige bræddegulve overalt.

Indgangen var fra nord, og gik man ind, var køkkenet med spisekammer ligefor, til venstre var rummet, hvor lemmerne boede, til højre skolestuen, der var ca. 6 alen i firkant. Bag denne stue mod syd var skoleholderens stue, der var af samme rumfang som skolestuen. Når børnene ikke var i skole, kunne skoleholderen benytte også dette rum som tillæg til lejligheden.

Her i denne skolestue blev der fra 1744 til langt hen mod vort århundrede afholdt skole.

Skoleholderens hustru skulle oprindeligt lave mad til lemmerne, og herfor skulle hun årligt have 10 rigsdaler; skoleholderen fik ligeledes 10 rigsdaler for at holde skole. Hver af lemmerne fik 10 rigsdaler at leve for, men kunne de tjene nogle skillinger derforuden, var det tilladt. Skoleholderen havde frit hus med ret til at dyrke hospitalshaven, hvilket nok kunne være nødvendigt. Senere blev han tillagt noget skolejord, men det var længe efter, at Niels Andersen var død og borte, ligesom der også senere blev bygget en skolestue uden for hospitalets bygning, og læreren fik herved sin knebne lejlighed noget udvidet.

I 1901 blev der opført en ny kommuneskole, men endnu en del år virkede hospitalet efter sit formål, men den funderede kapital svandt ind, den kunne ikke svare til tidens behov. Hospitalet forfaldt, og der var ikke penge nok til at fortsætte. Dens beboere fik plads på hospitalet i Viborg, restkapitalen overførtes hertil, og omkring 1930 blev Gjørup hospital nedrevet. Tilbage er en plade indmuret i skolens gavl, sålydende:

*Den store Gud til ære, gamle og nødlidende til hjælp,
unge og vankundige til undervisning er dette hus til
hospital for fattige i Gjørup bekostet og bygget ved*

*kapital funderet af hr. kammerråd Jens Gjørup, Ålborg,
og fru Christence Hornemann, år 1744.*

Under disse forhold og kår begyndte skoleholder Niels Andersen og hustru Ane Cecilie deres ægteskab og gerning. Men underlig og betagende var det nu alligevel, da undertegnede en sommerdag i 1927 kørte til Gjørup på cykel, og her af daværende lærer fik hele hospitalet forevist. At se denne skolestue, dette lille køkken og så vide, at i disse små rum levede ens tipoldefar og -mor, her arbejdede de, og her fødtes syv af deres børn, var for mig, som indåndede jeg en duft af fortiden. Her havde der engang bevæget sig et myldrende liv, her var gråd og vanskeligheder, eftersom børnenes antal forøgedes, med at finde en soveplads til dem. Men nu var der stille mellem de tavse mure.

Hospitalets kapital var oprindelig 2.250 daler, men i det lange løb kunne renten ikke dække udgiften, navnlig gik det galt i den store pengekrise i 1813–14, da blev fundatsen nedskrevet til 1690 rigsdaler, og man måtte indskrænke, hvor man kunne. Oprindeligt skulle hospitalet jo rumme fire lemmer, nu skrev man antallet ned til tre. Hele hospitalets indtægt i 1813 var i alt 157 rigsdaler og 1 mark.

3 hospitalslemmer modtog i alt årligt	39 rigsdaler
En ydelse på	2 rigsdaler
Skoleholderens løn	10 rigsdaler
Hans kones løn	10 rigsdaler
	I alt 61 rigsdaler

Lønnen var altså den samme som ved starten, endvidere var der kommet en ny form for skat til staten, en såkaldt »ildstedskat«, som man krævede, at skoleholderen skulle betale. Der blev protesteret her imod fra de myndigheders side, som havde tilsyn med hospitalet, man hævdede, at det var ulovligt. Hospitalet var jordløs, bestod kun af 7 fag hus og havde kun et arnested, hvor maden tilberedtes, og som anvendtes i fællesskab af alle dens indvånere.

Det har ikke været noget fedt embede for Niels Andersen at være skoleholder her, men man var på den tid ikke vant til store forhold. Måske var tilfredsheden med kårene, som de var, ikke ringere end i dag.

Niels Andersen er født ca. 1752, hvor kendes ikke. Han er ca. 36 år, da han gifter sig. Hans uddannelse som lærer lå på samme højde, som mange af Danmarks landsbylæreres uddannelse var på den tid, men den ringeste har han ikke været, idet han ca. 1808 blev kaldet til lærer ved skolen i Rødding ved Viborg, og senere, ca. 1814, blev han kaldet til kirkesanger og skolelærer i samme by. Man må efter dette antage, at han som lærer ikke var en hel umulig, thi så var han vel næppe avanceret, som tilfældet blev.

I øvrigt hedder det om ham, at han var ej studeret, men forstod tømmerhåndværket, som han øvede om sommeren, når ingen søgte skolen. Man forstår, at dette med skolen var en biting for hjemmene, for det var kun om vinteren, man kunne give afkald på børnene hertil. Niels Andersen har altså ved siden af sin skolegerning øvet tømmerhåndværket særligt i sommertiden. Hans hustru havde hospitalslemmerne både sommer og vinter, så de to har ikke manglet opgaver i det daglige, og mange flere kom til med børnene.

Deres børn:

Johanne Katrine, født i Gjørup 13. april 1789

Anne Marie, født i Gjørup 12. februar 1792

Maren, født i Gjørup 5. juli 1795

Søren, født i Gjørup 26. december 1797

Ane Cecilie, født i Gjørup 14. april 1800

Ane, født i Gjørup 26. december 1803

Nicoline, født i Gjørup 16. november 1806

Johanne Marie, født i Rødding skole 31. maj 1809

Som det fremgår af ovenstående er det yngste af børnene født efter tiden i Gjørup og altså efter, at familien er flyttet til Rødding.

Men der er jo gået mangan en vinter, før de dage oprandt, da Niels Andersen med familie kunne sige Gjørup hospital farvel og overtage en stilling, der nok har givet familien bedre levevilkår, selv om det ikke gav overflod. I øvrigt findes der ingen særlig oplysning om familiens liv i Gjørup ud over, hvad allerede er nævnt. Men ca. 20 år er hengået her, og Niels Andersen er ikke helt ung, da han antagelig ved en provst Worsøs hjælp overtager stillingen i Rødding efter degnen Søren Nielsen Nyboe, der døde den 27. maj 1808, og ved hans død er døren blevet åbnet for Niels Andersen. Der gik dog endnu en tid, før alt var i orden og kaldelsen forelå, det var på den tid, da skolespørgsmålet for alvor begyndte at blive aktuelt.

I tidligere tid var det almindeligt, at hvor der fandtes en sognepræst, der betjente 2–3 kirker, så var der også ansat en sogne-degn, der fulgte præsten til de forskellige kirker som kirkesanger, og under præstens sygdom skulle i hans sted sognedegnen afholde eller læse en prædiken ved gudstjenesten. Herfra stammer ordsproget: »Den skiltes ad på midten ligesom degnens prædiken«.

Imidlertid gav stiftprovst Zarhtmann i Viborg indberetning og forslag til biskop Block i Viborg om en deling af sognedegnens embede i Rødding, Løvel og Pederstrup, der altså indtil da havde været betjent af én degn. Nu foreslår stiftsprovsten, at der bliver et degne-embede i Rødding, et i Løvel og en skoleholder i Pederstrup. Det synes altså at have vundet biskoppens bifald, idet det gik efter stiftsprovstens forslag. Dog skulle man næsten tro, at den gode stifts-

provst har haft forslaget færdigt ved Nyboes død, og at han kun har ventet på meddelelsen herom, thi han har haft fart på. Nyboe døde som anført den 27. maj 1808, men allerede med meddelelsen om hans død til biskoppen den 29. maj 1808 fulgte hans forslag. Af meddelelsen skal blot det første anføres:

UNDERDANIGST INDBERETNING

Ifølge indlagt anmeldelse fra hr. Walents (præsten) i Rødding må jeg ej undlade at indberette til Deres Højværdighed degnen Nyboes dødsfald, ved hvilket De alt for vel véd, at embedet ikke tabte noget. Jeg har anmodet hr. Walents at få embedet besørget i vakancen til fordel for den stakkels enke, hvortil jeg håber, Deres højærværdiges bifald. Videre skriver stiftsprovsten: Da kongen stedse kalder præst her, vil det blive Deres højærværdiges forret at besætte dette embede – hvorefter der følger en lang redegørelse angående embedets indtægter, som vi dog her vil gå forbi og nøjes med at anføre skrivelserns afslutning. Til sidst foreslår stiftsprovsten, at for fremtiden skulle den kommende degn i Rødding være både degn og skoleholder og dermed nyde alle indtægter fra Rødding sogn. Stiftsprovsten henviser og anbefaler den daværende skoleholder Bigum, som han mener nok kunne være tjent med en sådan ordning og tilføjer »jeg tør foreslå ham, der vel langsomt, men formodentlig desto vissere kan oprette det så aldeles forfaldne skolevæsen i Rødding sogn«.

Det var ikke nogen særlig god anbefaling, hin degn og lærer i Rødding fik med i sin grav, godt han ikke kunne læse det, men brevene findes i bispearkivet på landsarkivet i Viborg til dagens ende. Skrivelsen er underskrevet den 29. maj 1808 med underdanigst H. C. Zarhtmann og stilet til den højærværdige hr. Biskop Block i Viborg. Ja, man gjorde noget ud af det på den tid med titler og rang.

Men det blev altså ikke skoleholder Bigum, der løb med embedet i Rødding, hvorfor kendes ikke, men derimod skoleholderen i Gjørup, Niels Andersen, som vi altså finder ansat her 1809. Niels Andersen måtte dog vente fra 1809 til 1814, før han opnåede den fulde stilling, men med skolelovene af 1814 rykkede han op i stillingen som kirkesanger og skolelærer, og som sådan forblev han til sin død. Angående hans indtægter herefter tilkom der ham årligt følgende (dateret 12. januar 1814):

Frit hus i den forrige degnebolig, hvortil hørte en ikke så lille marklod med græsning til 1 à 2 køer og nogle får. Foruden dette tilkom der ham følgende: af bønderne i Rødding og 26 gårdmænd i Løvel by 9 td. og 2 skp. rug, 1 td. og 5 skp. byg. Fra bønderne i Ingstrup skulle han have 30 læs hedetørv, fra bønderne i Meilgård og Kokholm 5 traver halm. Hertil kom, at ved højtiderne og andre lej-

ligheder skulle han fra alle sognets beboere have 12 lispund brød, 14 sneese æg og 3 lispund ost.

Hvordan ordningen og fordelingen mellem de forskellige hjem angående afleveringen af disse goder var kendes ikke, men på én gang kom de jo ikke. I penge tilkom der ham 24 rigsdaler årligt, endvidere betalte ejeren af Sødahl ham årligt 2 rigsdaler og 4 mark for at trække uret i kirketårnet. Samme ur sidder, så vidt vides, i tårnet endnu, men om det kan vise tiden er et spørgsmål.

EN SOGNEDEGNS GERNING

Helt fra reformationstiden og mere end 200 år frem havde sogne-
degnen pligt til at samle landsbyens børn og unge en time før guds-
tjenesten i kirken og undervise og forhøre dem i kristendomskund-
skab. Ligeledes havde han pligt til på omgang 1 gang om måneden
at tage ud til sognets yderkvarterer en eftermiddag, helst når vejret
var godt, og her samle børnene i et af hjemmene, forhøre dem i de-
res katekismus, syngte nogle salmer med dem for til sidst at lade dem
lege på vejene. Hjemmeundervisning anvendtes også, særlig bibel-
læsning og skrivning var de almindeligste hovedfag.

Rødding skoles opståen skyldtes ejeren af Sødahl, Anders Mor-
tensen Kjærulf, gift med Margrethe Dorthea Braes. Han levede her
fra ca. 1700 til 1735. Han begyndte at bygge en degnebolig samt til-
lagde den en stor urtehave. Huset siges at have haft gode og skikke-
lige værelser og en skorsten, der nåede op over taget, hvad dengang
ikke var almindeligt. Arnens trækkanal eller skorsten nåede ellers
lige op over loftet, og her under taget drev røgen så om for til sidst
at forsvinde op gennem et hul i tagrygningen, »en lyre«.

Sødahls ejer havde endvidere bygget en hestestald til skolen, såle-
des at herskabet havde en stald til hestene, når de var i kirke. Efter
Anders Mortensen Kjærulfs død fortsatte hans hustru med byggeriet
på skolen i Rødding. Og vi får at vide, at hun i 1738 ved degne-
boligens nordende tilbyggede fire fag hus af skåret egetømmer, mu-
ret, som det hedder, af mursten og kalk med skorsten og jernkakkell-
ovn, og at de tre fag heraf indrettedes til skole. To lange borde og
fire bænke, fem alen lange, indsatte hun i skolestuen. Loftet var af
fyrrebrædder osv. Skolen skulle vedligeholdes af Sødahls ejere.

SKOLEN PÅ NIELS ANDERSENS TID

Stiftsprovst Zarthmann anfører i sine bemærkninger, at i Rødding
degnebolig findes der en god skolestue. Det har muligt været på pa-
piret, den har været anført som god, for vi har et billede fire år ef-
ter Niels Andersens død angående den gode skolestue. Beskrivelsen
skyldes Evald Tang Christensen, men her fremtræder den i en hel
anden belysning.

I året 1830 var lærer Peder Jensen (født i Pederstrup 1789) ansat i Rødning skole, han skriver: Om sommeren havde vi kun skolegang fra kl. 12–14 om middagen. Det var strengt at være lærer på denne tid, thi både læreren og børnene kom tidligt op af hensyn til at skaffe det daglige brød, og da skoletiden om sommeren kun faldt i de to timer om middagen, havde såvel lærer som børn ondt ved at holde øjnene åbne. I Rødning skole var der lergulv, og nede ved kakkelovnen var gulvet slidt op, så de gik i det bare sand, endvidere var der en skråning op mod lærerens plads, og på den havde hans stol ondt ved at stå. Senere udvidedes undervisningen fra kl. 12–15 og senere igen til kl. 16. Bordene i skolen var flade og så rådne, at de dinglede til alle sider.

Det har dog været så som så med denne udmærkede skolestue, men det giver et godt billede af datidens skoler og undervisning. Sådant har altså omtrent den skole set ud, som Niels Andersen fik at arbejde i i de sidste ca. 15 år af sit liv.

Efter ankomsten til Rødning fører Niels Andersen familienavnet Lund, Niels Andersen Lund eller Niels Lund. Hvorfra han har hentet navnet vides ikke, men under dette navn er han og hans børns navne indført i kirkebogen ved konfirmation og ægteskab. Og vi vil derfor anvende dette navn i fremtiden angående ham og hans familie. Som tidligere anført er det yngste af børnene født i Rødning, det er datteren Johanne Marie, født den 31. maj 1809.

NIELS ANDERSEN LUNDS BØRNS FREMTID

Vi vil her standse ved børnene og deres fremtid, for så vidt det er muligt at følge dem, og vi begynder med den yngste *Johanne Marie*, nr. 8, født 1809. Hun skal være blevet gift, og med sin mand, der var handelsmand, flyttede og bosatte hun sig på egnen nær Århus. Oplysningen er fra en slægtning i familien, som fra sin barndom kunne huske omtalte.

Nr. 7 *Nicoline*, født 1806, tjente som ung pige i Viborg, og her indlod hun sig i et forhold med en søn af købmand Phillipsen, Viborg. Sønnen hed Simon Jakob Phillipsen. Familien var af jødisk herkomst og tro, så ægteskab var udelukket. En søn kom der ud af denne forbindelse, drengen fødtes i Viborg den 23. februar 1833, og han blev døbt i Viborg søndre sogns kirke og fik bedstefaderens navn Niels Christian Lund. Pudsigt er det at møde et gammelt Viborgnavn i hans gudmor Thomine Langeland. Den ene fadder benævnes endvidere med en stillingbetegnelse, som ikke mere anvendes, nemlig strømpævæversvend. Hans navn var Thomas Hauge. Denne dreng, Niels Christian Lund, har tidligere været omtalt som ham, der kom til Kokholm i pleje hos mosteren og her lærte smedehåndværket ved hendes mand. Han blev som anført gift med Kirsten Nielsen, som

hendes anden mand, og levede nogle år som smed på Ørum Søndermark og døde den 10. januar 1877, 43 år gammel.

Hans mor Nicoline synes at være forblevet i Viborg, og her viedes hun i Viborg søndre sogns kirke den 5. april 1838 til skomagersvend Kristian Knudsen Hollænder. Han er født den 5. september 1809.

Tre af deres børn kendes navnene på:

Hansine Knudsen, født 16. juni 1838 i Viborg.

En tid synes de at have boet i Viborg, men senere finder vi dem boende i Nykøbing på Mors.

Johanne Marie Knudsen, født 23. juli 1840.

Fødested ukendt.

Anne Chatrine Knudsen, født 15. februar 1846 i Nykøbing Mors.

Alle tre piger er konfirmeret i Nykøbing kirke, den ældste i 1852. Den 24. maj 1862 blev datteren Hansine viet i Nykøbing kirke til bagermester Andreas Conrad Thomsen fra Skive. Han er 31, og hun er 24 år. De har så slået sig ned i Skive, og deres spor fortaber sig her. Datteren Johanne Marie døde ugift i Nykøbing den 30. marts 1864, 23 år gammel. Men året før døde faderen Kristian Knudsen anført som skomager i Nykøbing. Han døde den 14. juni 1863 af kræft.

Nr. 6 *Ane*, født 1803, var også tjenestepige i Viborg, og som det gik søsteren, gik det hende. En dag måtte hun rejse hjem til Rødding, og her fødte hun den 11. september 1828 en pige, der ved dåben i Rødding kirke fik navnet Hansine Hansdatter. Faderen til pigen, Hans Christian Muldvad, var skriver på Viborg Amtsstue. Hansine blev båret til dåben af sin mormor, som der står i kirkebogen: båret af degnekonen Ane Cecilie Lund. Ane Nielsdatters fremtid er os ubekendt.

Nr. 5 *Ane Cecilie*, født den 14. april 1800, tjente som ung pige i Rødding og blev kendt med en karl, der vel tjente i en gård her. Han hed Jørgen Markussen og var fra Ølst ved Randers. Som det gik de to foran nævnte søstre, gik det desværre også Ane Cecilie, hun fødte den 23. november 1827 en pige i hjemmet i Rødding. Barnets navn blev Nicoline Jørgensdatter. Men deres bryllup fulgte hurtigt efter, Rødding kirkebog: Den 28. november 1827 viedes i brudens hjem på grund af sygdom tjenestekarl Jørgen Markussen, 24 år, fra Ølst ved Randers, til Ane Cecilie Nielsdatter, 30 år, tjenestepige i Rødding. Forloverne var bl. a. Peder Christensen Smed fra Nederkokholm, gift med Ane Cecilies søster. Og hermed forsvinder Ane Cecilie ud af denne historie.

Nr. 4 *Søren Nielsen*, født den 26. december 1797, var lærer Niels Andersen Lunds eneste søn, men hvorhen han kom vides ikke, kun

véd man, at han blev lærer og er anført som sådan ved faderens død i 1826 ved skiftet, som lavværge for sine ugifte søstre.

Nr. 3 *Maren*, født den 5. juli 1795, blev gift, og hendes fremtid som hustru og mor sammen med den mand, hun valgte, har noget tragisk over sig. Samme år, som hendes far døde, bliver hun viet, den 5. maj 1826, til Schak Bigum, søn af købmand Chr. N. Bigum i Randers. Vielsen sker i Rødding kirke, Maren er 30 og Schak Bigum 25 år. Af det følgende kunne det se ud til, at både han og familien har regnet med, at Schak Bigum ville blive sin svigerfars efterfølger som kirkesanger og skolelærer i Rødding. Begyndelsen synes også for så vidt at have været god nok, muligt har lærer Lund på det sidste været syg, og da er Bigum trådt til som vikar for ham, men noget rask virker det jo, at han i maj gifter sig med Maren Lund og ved denne lejlighed lader sig indføre i kirkebogen som kirkesanger og skolelærer i Rødding. Muligvis har han ikke været i besiddelse af så meget som en lap papir på denne stilling, langt mindre et kaldsbrev. At de bestemmende og ansatte myndigheder ikke helt har tænkt som han, viser hans fremtidige historie. Man har, som det synes, ladet ham vikariere i stillingen, til man fandt en mand, man ville beholde, men indtil videre er Schak Bigum altså skolelærer i Rødding og bor antagelig hos svigermoderen i skolen. Men af hvad årsag han må rømme skolen og tilflytte et fæstehus under Sødahl og dog endnu samtidig være lærer i Rødding skole kendes ikke. Fæstemålet er indgået ca. 1827. Fæstebrevet:

Undertegnede Rasmus Bay, ejer af Sødahl herregård og tilhørende, gør vitterlig at have bortfæstet og overdraget til kirkesanger Schak Bigum et hus i Rødding by og sogn, Nørrelyng herred, Viborg amt, det som Jens Bødiker har frasagt sig af hartkorn 2 skp. på følgende betingelser: Den forrige fæster og kone nyder fri bolig i huset og den halve kálhauge (urtehave) i begges livstid, og dem besørges 10 læs tørv årligt, skåret og tilført samt i det første år til føden 5 skp. rug og 3 skp. byg. (Hvad de skulle leve af de følgende år ses ingen steder, men de kunne jo lægge sig til at dø for derefter at blive begravet i en halmkiste). Endvidere betaler og yder fæsteren til rette tid de af hus og jorder på ejendommen og dens brug pålagte skatter og afgifter, såsom kvægtiende og byrder, som ere eller herefter måtte komme til det offentlige eller kommunen, heriblandt brandforsikring og landskat. Husets bygninger holdes af ham vedlige i god stand i hele hans besiddelsestid. Så længe aftægtsfolkene lever svares ingen landgilde af huset og jorden, men derimod forrettes der årligt 52 ugedagsarbejder på egen kost i sommerens tid, eller fra 1. april til ditto. Hvis en af aftægtsfolkene dør, eller begge afgår, må fæsteren, så længe tillades ham, tage en indsidder i husbygningen, hvis det er

en familie, som kan ernære sig selv, hvilket ejeren bestemmer, efter at have erholdt fattigkommissionens erklæring m. m.

Sødahl, år 1827.

Samme fæstekontrakt giver os et lille indblik i, under hvilke vilkår den jævne mand levede. 52 arbejdsdage årligt på Sødahl på egen kost var nok en ret god betaling for at bo i et sådant hus plus de øvrige forpligtelser.

Hvor længe Schak Bigum er fæster under Sødahl kendes ikke, men længe har det ikke været, idet han i 1829 ikke mere er ansat i Rødding skole, og vi vil se, at det går op og ned for ham, indtil han en dag omsider ansættes som lærer ved Svingelbjerg skole.

SCHAK BIGUMS BØRN

1. Christian Bigum, født i Rødding den 18. juli 1827. Han blev båret til dåben af antagelig Schak Bigums søster, Mette Bigum. Fadderne var hr. Guldberg, Viborg, skytten på Sødahl og svogeren, gårdmand Christen Nedergård i Wrå. Disse to første faddere har nok efter datidens forhold været udsøgte folk.

2. Mette Marie Bigum, født i Rødding den 29. september 1828. Ved dette barns dåb anføres ikke nært så fremtrædende navne som sidst. Mette Marie blev båret af præstens pige, Ane Sørensdatter, og det øvrige selskab er lige så almindelige mennesker fra Rødding.

Men endnu lader Schak Bigum sig indføre i kirkebogen som kirkesanger og skolelærer. Men nu går det nedad.

3. Nicoline Bigum, født i Løvel den 26. februar 1831.

Hvad grunden har været til, at Schak Bigum blev kasseret som skolelærer eller vikar kendes ikke, men kasseret synes han at være blevet, idet der efter ham er antaget en anden vikar, som fortsætter, indtil embedet blev besat af føromtalt lærer Peder Jensen. Han var bestefar til den mangeårige lærer ved Vinkel skole, Vilhelm Jensen, død i Viborg 1918. Men altså, Schak Bigum er på det tidspunkt, Nicoline fødtes, indsidder i Løvel.

Ved Else Katrine Bigums fødsel på Batum hede den 4. oktober 1834 benævnes Maren og Schak Bigums stilling som husfolk og indsiddere. Dog var familien trofast; ved Elses dåb anføres to svogre som faddere, nemlig Christen Nedergård i Wrå og Peder Christensen Smed i Kokholm, og man må vel gætte på, at også deres hustruer, Marens to søstre, var med og muligvis deres gamle mor, degneenken Ane Cecilie Lund. Men endnu var familiens trængselsår ikke til ende, den 1. maj 1836 flytter de til Tapdrup. Om Schak Bigum her for en tid var vikar fremgår ikke, men herefter begynder det at lysne. En kort tid synes han at have været vikar i Sahl ved Bjerringbro, men i november 1836 bliver han konstitueret som lærer i Svin-

gelbjerg, og her søgte han sin afsked i 1863, men man bad ham blive lidt endnu, og han fortsatte så til sin død. Schak Bigum døde den 9. april 1872, ca. 70 år gammel.

FAMILIENS FREMTID

Angående sønnen Christian Bigum fortæller afdøde lærer Niels Christiansen, Svingelbjerg, en beretning. Denne beretning går ud på, at Christian Bigums liv var meget fattigt, noget drikkældigt skal han have været. Hjemmet var præget af dyb fattigdom, hans erhverv bestod i, at han kørte rundt i sognene i en lille vogn og solgte fisk. Hans senere fremtid er os ubekendt.

Datteren Else Katrine, født 1834, døde, 21 år gammel, i året 1858.

Datteren Mette Marie, født 1828, blev gift med gartneren på Lerkefeld, der anføres som Niels Gartner. De havde en datter, (om flere børn vides ikke) som hed Maren efter sin bedstemor, hun blev gift med lærer Søren Chr. Madsen, lærer i Skræm skole ved Fjerritslev. Dette par havde en søn ved navn Johs. Th. Madsen, berømt som kirkemaler og boede i Ålborg.

Og til sidst Nicoline Bigum, født 1831. Hun kom som ung pige i tjeneste hos enkemand Niels Chr. Jensen, husmand i Søbæk, Ullits sogn. Det går sådan, at der ventes et barn, og da Niels Chr. Jensen er blevet syg i den mellemliggende tid, besluttede de at gifte sig. Vielsen foregår den 25. august 1858 i hjemmet, muligvis ved hans seng på grund af sygdom. Nicoline er da 27 år.

Den 20. februar 1859 fødte Nicoline en søn, der fik navnet Niels Chr. Nielsen, da var faderen død, men Nicoline bor i hjemmet i Søbæk. Allerede nogle få måneder efter drengens fødsel gifter hun sig igen med en enkemand ved navn Erik Christensen, også boende i Søbæk. De blev gift den 31. maj 1859 i Ullits kirke. Nicoline er 28 og han 30 år gammel.

Hvad angår Schak Bigums hustru, Maren Nielsdatter Lund, da flytter hun året efter mandens død til Ullits, datoen er den 14. maj 1873. Om hun tager ophold hos datteren, der i så tilfælde er flyttet til Ullits, vides ikke, eller om hun fremdeles bor i Søbæk, men Maren Lund dør i Ullits den 30. november 1884, 89 år gammel.

En søn af Nicoline Bigum og hendes anden mand, Erik Christensen, nemlig Christen Eriksen, blev lærer. Det synes, som der alligevel i denne familie har ligget slumrende kræfter for lærergerningen.

Hermed er historien om Schak Bigums familieliv afsluttet.

LÆRER NIELS CHR. ANDERSEN LUNDS BØRNS FREMTID

Nr. 2 i rækken er Ane Marie, født i Gjørup 1792, vi går straks videre, idet vi tager den ældste af dem, senere vil vi så tage os af Ane Marie.

Nr. 1 *Johanne Kathrine*, født i Gjørup 1789, bliver den 27. december 1816 viet i Rødding kirke til Christen Sørensen Nedergård, gårdmand i Vrå, han er da 38 år og hun 27 år gammel. Johanne Kathrine bliver altså gårdmandskone i Vrå. Hun og Christen Nedergård får flere børn, her skal anføres fire:

Abelone, født 27. juli 1817

Niels Christen, født 20. september 1819

Ane Cecilie, født 3. oktober 1822

Søren, født 14. november 1826

Børnene blev døbt i Pederstrup kirke.

Navnet Nedergård føres fremdeles af slægten, bl. a. er pens. lærer Nedergård tidligere lærer i Engesvang, nu boende i Viborg, ud af denne slægt. Samme lærer Nedergård har fortalt, at der i hans barndom på egnen dér fandtes flere kvinder, som havde det betegnende familienavn »Ane Cecilie« efter den først omtalte kvinde med dette navn, nemlig Ane Cecilie Sørensdatter fra Store Thorup. Christen Sørensen Nedergård nævnes ofte som fadder og ved anden lejlighed. Han synes at have været et trofast menneske, der både i onde og gode dage stod sammen med familien. Tidligt mistede han sin hustru, hun døde den 19. marts 1841, 52 år gammel.

NIELS ANDERSEN LUNDS DØD

Niels Lund oplevede at se to af sine døtre gift, Johanne Kathrine med Chr. Nedergård i Vrå og Ane Marie med smed og senere gårdmand i Kokholm Peder Christensen fra Vejrum, og han opnåede vel også at se sønnen Søren Nielsen Lund som lærer. Derimod blev han forskånet for at opleve sine yngre døtres mindre heldige start på deres livsvej. Det måtte derimod hans hustru gøre. Rødding kirkebog fortæller: Den 6. januar 1826 døde Niels Christian Lund, skolelærer i Rødding, 74 år.

Året efter afholdtes der skifte efter ham i hustruens hjem, antageligt må det have været skolen. Efter skifteprotokollen berettes: År 1827 den 10. januar kl. 11 formiddag indfandt skifteforvalteren sig hos Ane Cecilie Damgård i Rødding (ja, her er igen en gåde, der ikke lader sig løse; hvorfra har hun navnet »Damgård«? det er den eneste gang, hun benævnes hermed) for i overværelse af stedlige vurderingsmænd, Sundstrup og Jens Brøndum, at påbegynde skifte efter forrige år afdøde mand, skolelærer og kirkesanger Niels Lund i Rødding. Som enkens lavværge var mødt mølleren Peder Mørup, og afdødes myndige livsarvinger var til stede, skolelærer Søren Lund samt dennes svigersøn Schak Bigum, af hvilke den første, sønnen Søren Lund, varetog de umyndige livsarvingers interesse.

1. formeldte Søren Lund.

2. Johanne Kathrine Lund, gift med Christen Nedergård i Vrå, der også var til stede.
3. Ane Marie Lund, gift med Peder Christensen i Kokholm, der ligeså var til stede.
4. Maren Lund, gift med formeldte Schak Bigum.
5. Ane Cecilie Lund, ugift.
6. Ane Lund, ligeså ugift.
7. Nicoline Lund, ugift.
8. Johanne Marie Lund, ugift.

Vurderingsmændene gav sædvanligt pålæg om at gå frem efter gangbare skifter, og enken påviste dem boets ejendele som følger:

1 fyrretræsbord med 4 stole	2 rigsdaler		
1 stueur	4 rigsdaler		
1 bilæggerovn	14 rigsdaler		
1 sengested med omhæng	2 rigsdaler		
1 ko	7 rigsdaler		
1 rødt klædeskab	3 rigsdaler		
2 dyner	5 rigsdaler		
7 får	7 rigsdaler		
1 skovl	0 rigsdaler	0 mark	2 skilling
1 messingfad	0 rigsdaler	2 mark	8 skilling
1 spand, 1 strip, 1 balje	1 rigsdaler	0 mark	8 skilling
1 greb	0 rigsdaler	1 mark	0 skilling
1 ildklemme, 1 rist	0 rigsdaler	0 mark	8 skilling
1 lyngkrog	0 rigsdaler	0 mark	8 skilling
1 pude	0 rigsdaler	4 mark	0 skilling
Tilsammen 50 rigsdaler og 1 mark. Enken opgav at skylde følgende udgifter:			

1. begravelsesomkostninger
 2. til svigersønnen Schak Bigum ...
 3. til hr. Philipssen, Viborg
- Tilsammen 31 rigsdaler, 1 mark, 2 skilling

Vurderingsmændene oplæste den forordning med lovens ed: Så sandt hjælpe mig Gud og hans hellige ord. Og samtlige indstævnede erklærede at være tilfredse og intet have at indvende mod det passerede. Forretningen var sluttet, og endeligt skifte udsat på ubestemt tid. Skiftebrevet var underskrevet af:

<i>Bigum</i>	<i>Ane Cecilie Lund</i>
<i>Christen Nedergård</i>	<i>Sundstrup</i>
<i>Peder Christensen</i>	<i>Jens Brøndum</i>
<i>Peder Mørup</i>	

ANE CECILIE LUNDS DØD

Som det ses, overlevede Ane Cecilie i mange år sin mand Niels Lund. De yngre døtres uheldige start på livsvejen måtte Ane Cecilie igennem, og det må vel have tyngt hendes sind og farvet hendes tilværelse i de senere år af hendes liv. Også datterens død i Vrå i 1841 oplevede hun. Men så kom også for hende dagen. Rødding kirkebog: Den 4. april 1846 døde Ane Cecilie Lund, 78 år, enke efter afdøde skolelærer Niels Lund i Rødding.

Og vi vil så fortsætte den afbrudte linie angående datteren Ane Marie og hendes mand Peder Christensen, født i Markskelgård 1798. Som allerede nævnt blev de viet i Rødding kirke den 2. december 1819, hun var da 27 og han 21 år. Som ligeledes omtalt begyndte han som fæster under Sødahl i de første år i Rødding i tiden fra 1820 til 1824 samtidig med, at han drev smedeforretning, men i året 1824 købte han sin fæsteejendom fri af Sødahls ejer. Ejeren på Sødahl var på daværende tid en dame ved navn Ane Elisabeth Toldstrup, født Sundstrup.

Enkelte ting anført i skødet kan måske have nogen interesse. At det er samme ejendom, som før anført, fremgår bl. a. af skødet, hvori der står, at det er Peder Christensens fæstehus i Rødding, hun sælger til ham. Med denne ejendom fulgte der en andel af skovkæret og den endnu uskiftede hede, og det tilføjes, hvorom der har været søgsmål. Prisen for det hele, jord, bygning, besætning og inventar, var 100 rigsdaler. De 100 rigsdaler synes at være lånt i rigsbanken efter skødet at dømme, men hun skriver i skødet: Da køberen nu betaling har erlagt, da skal han være fri og frelst fra hver mands tiltale, ved at han i fremtiden svarer alle byrder og forpligtelser hermed til skolen og fattigvæsenet. Skødet er underskrevet den 24. september 1824.

I året 1827 sælger Peder Christensen ejendommen, antagelig til broderen Niels Christensen fra Vejrum, men at han ikke i den forløbne tid har ligget på den lade side ses bl. a. heraf, at han ved salget har været i færd med at flytte ejendommen ud på sin mark uden for byen. Ved siden heraf har han drevet sin smedeforretning og passet sin jord.

Skødet begynder omtrent sådan: Jeg underskrevne smed i Rødding tilstår herved at have solgt osv. mit hus i Rødding af hartkorn 3 skp., 2 fdk., 2 $\frac{13}{36}$ dele alb. med de henhørende i min besiddelse udflyttede 15 fag hus samt de i Rødding by endnu tilbageværende 3 fag med tilhørende 2 skp. kálhauge. Køberen skal opfylde den aftægtskontrakt med Mikkél Madsens enke Birthe Kirstine. Prisen blev 150 rigsdaler sedler, hvilket vel må anses som en god fortjeneste i så kort en tid.

Så forlader Peder Christensen og hustru Rødding og flytter ud til Kokholm, her har han af enken efter ejeren af Viskum hovedgård, Rasmus Bay, Hansine Eleonora Christine Bay, fæstet en gård i Neder Kokholm.

Kokholm består som bekendt af flere gårde og mindre ejendomme, men oprindeligt har alt tilsammen nok dannet en større gård, dens historie kendes langt tilbage. Således gav en Jørgen Rud i 1494 Mariager kloster skøde på Kokholm, og 1518 bekendte en Niels Eriksen at have Kokholm i forledning på livstid af Mariager kloster. I årene omkring 1620 til hen mod 1680 ejedes Kokholm af Mogens Kås, en bror til kansleren Niels Kås. Denne Mogens Kås ejede Himmestrup gods, og hertil hørte Kokholm og Mejlgård med flere ejendomme. Muligt har til Himmestrups gods også tilhørt Viskum, og så en dag glider godset fra hinanden ved arv, eller hvem véd hvad.

Viskum har beholdt Kokholm, og i denne gårds (altså Viskum) besiddelse har den vel været til den dag i 1847, da fæsteren Peder Christensen køber den. Men i 1827 flytter han, som omtalt, med hustru og børn til Neder Kokholm, som stedet betegnes ved, og som den virksomme mand, han er, nøjes han ikke med at dyrke sin jord, nej, samtidig hermed driver han sit håndværk som smed. Og hos ham lærte, som omtalt, også hans hustrus søstersøn, Niels Christen Lund, gift med Kirstine Nielsen, sit smedehåndværk.

Vi vil nu anføre navnene på børnene fra dette hjem:

Niels Kristian Pedersen, født i Rødding 28. april 1820

Else Marie Pedersdatter, født i Rødding 8. februar 1822

Ane Cecilie Pedersdatter, født i Rødding 28. sept. 1823

Kristian Pedersen, født i Rødding 15. oktober 1825

På den tid, da Kristian Pedersen fødtes, angives forældrene at være husfolk på Rødding mark. Det må derfor antages, at de på den tid har været flyttet ud fra byen på den jord, som tidligere omtalt. Tilbage i byen var altså de 3 fag hus, som på den tid beboedes af Mikkel Madsens enke. Efter flytningen til Kokholm fødtes yderligere fem børn, hvis navne var:

Frederik Pedersen, født 9. oktober 1827

Necoline Pedersdatter, født 14. januar 1830

En dreng, død uden dåb, født 27. december 1830

Søren Pedersen, født 5. december 1832

Johanne Kathrine Pedersdatter, født 26. februar 1835

Så går der 20 år for familien i Kokholm. Peder Christensen Smed, som han blev kaldt eller mest til daglig Peder Smed, lå ikke heller i de 20 år på den lade side, en stærk virketrang var han i besiddelse af, hvilket også gav sig udslag i en begyndelse til en ombygning af gården, hvilket dog hans søn fuldførte. Men i 1847 følte han sig

stærk nok til at købe gården, og derved blev han selvejer. Skødet om denne forretning har vi optegnet, og det skal i store træk anføres.

Skøde: Jeg, undertegnede Hansine Eleonora Christine Bay, enke efter proprietær Rasmus Bay til Viskum, tilstår at have solgt og afhænder fra mig og mine arvinger til gårdmand Peder Christensen i Kokholm by, Rødding sogn, den gård med tilliggende jordejendomme, han som fæster har besiddet, stående for ager og enge, hartkorn under matr. nr. 2, 1 td., 4 skp., 2 fdk., 1^{1/2} alb., Gammelskat 10 rigsdaler, 75 sk. og ny hartkorn 2 skp., 1 alb., samt en tilhørende englod under matr. nr. 5 i Vinkel sogn af nyt hartkorn 1 skp., 1 fdk., 2^{1/2} alb. – med påstående bygninger, besætning, avl og afgrøde, hvilken ejendom for øvrigt overdrages aldeles i overensstemmelse med vedhæftede oprettede købekontrakt af 5. april. Og nu da køberen Peder Christensen har betalt mig købesummen, 750 rigsdaler, så tilstår jeg herved for mig og mine arvinger ingen videre ret, lod eller del at have i førnævnte ham solgte gård med tilliggende, som derimod skal tilhøre køberen med samme adkomster, byrder og forpligtelser, som jeg det selv erindrer efter skøde på Viskum gård og gods.

Læst under min hånd og forsegling. Viskum den 27. juni 1847.

H. E. Christine Bay.

Der hengår 6 år, og vi kommer til 1853, da er den virksomme mand ved at trættes, selv om han vel endnu ikke har lagt helt op, hvad han sikkert ikke har tænkt på. Men alligevel overdrager han i dette år gården til sin søn Frederik Pedersen, der ligesom han også har lært smedehåndværket, og derfor blev der fremdeles smedet i Kokholm også i sønnens dage.

Vi vil imidlertid standse en stund for ligesom at gennemgå, hvad der hændte i Peder Christensens dage i Kokholm. Peder Smed, som han altså daglig blev kaldt, var vel en dygtig og arbejdsom mand, men han var hård af sind og var derfor i sit hjem en mand, hvis vilje prægede alle omgivelser. Det gjorde ikke sagen bedre, at han med årene drak af dunken, og derfor ikke altid ædru. Navnlig om lørdagen, når han havde været i Viborg og vendte hjem, kunne lysten til at tyrannisere være stærk hos ham, selv da han og hustruen boede i deres aftægtshus uden for gården. En datters datter fortæller: En lørdag eftermiddag var hun på besøg hos sin bedstemor, og denne sad fredeligt og spandt på rokken, og de to havde det så rart sammen. Da træder Peder Christensen (bedstefaderen) ind i stuen, han er i humør til at rydde op, og uden videre griber han hustruens rok, bærer den ud i bryggerset, hvor der er en åbning op på loftet, og herigennem smider han rokken – den blev aldrig til rok mere. Datterdatteren, der var en 10 års pige, var forfærdet. Bedstemoderen sagde ikke et ord, hun kendte ham. Et ord fra hende kunne muligt sætte det i gang, der var værre. Om han fortrød, det hørtes

ikke, og det var måske den mands ulykke, at han ikke kendte dette at bede om tilgivelse.

Peder Christensen skildres som en ret høj og kraftig mand, der efter den tids skik bar rundskæg. Mandens voldsomme adfærd i sådanne stunder fremkaldte en reaktion hos hustruen, idet hun tog på besøg hos sine gifte børn, undertiden i mange dage, navnlig tog hun over til datteren i Vammen, Johanne Kathrine, mor til den før omtalte Søren Lund i Ørum, nu gift med dennes far, de boede på en ejendom i Vammen. Til denne datter drog altså nu og da Ane Marie Lund, og så måtte Peder Christensen rumstere i hjemmet og sørge for sig selv; nå, maden har han vel spist på gården hos sønnen og dennes hustru. Omsider gik det sådan, at Ane Marie blev borte i uger og måneder, ja, efter pålidelig beretning tog hun så at sige fast ophold hos datteren i Vammen, hvorfor ægtefællerne de sidste år af deres liv ikke levede ret meget sammen i deres fælles hjem. Og selv i døden blev de ikke forenede i et fælles gravsted på Rødning kirkegård, idet døden tog dem hver på deres sted. Rødning kirkebog: Den 3. juli 1867 døde Peder Christensen, fhv. gårdmand i Kokholm, 69 år, begravet den 9. juli på Rødning kirkegård. Og Vammen kirkebog: Den 20. januar 1868 døde Ane Marie Nielsdatter Lund, 78 år, enke efter gårdmand Peder Smed i Kokholm. Begravet på Vammen kirkegård den 28. januar 1868.

Angående deres børn, som de oplevede at se gifte og bo i egne hjem, vil det følgende handle. Vi vil tage dem i den række, som de kom til verden, Ane Cecilies historie vil dog først senere videreføres.

BØRNENE FRA KOKHOLM

Nr. 1 *Niels Kristian Pedersen*, født i Rødning 1820. Blev ca. 1844 gift med en pige, der tjente i hans hjem, Karen Pedersen Ginnerup, hjemmehørende i Gedsted. Endnu før deres ægteskab fik de en dreng, født i Kokholm den 3. februar 1844. Han fik i dåben navnet Peder Christian Nielsen. Senere blev hans forældre gift, boede den første tid i Kokholm, men købte derefter en ejendom, der endnu i 1969 ligger på sit sted på vejen mellem Rødning og Sødahl, omtrent midtvejs. Her boede de ca. 10 år og her fødtes de fleste af deres børn.

Anne Marie Nielsen, født 11. februar 1846

Mathilde Nielsen, født 21. juli 1848

Hans Martin Nielsen, født 27. september 1850

Nicoline Nielsen, født ca. 1852

Men omkring 1855 sælger de ejendommen i Rødning og flytter til Thisted, Tapdrup sogn. Her får de ude på Thisted hede, lige syd for Porsmose, købt en noget større ejendom, der vel på den tid havde mere jord i lyng end opdyrket. Her på denne ejendom fødtes deres sjette barn, det var dødfødt. Moderen var da 44 år gammel.

Der går ca. 18 år, da bliver hustruen syg af tyfus, og hun dør den 28. august 1874, hun er da 63 år. Og samme år dør den 22-årige Noline, også af tyfus. Det var tunge slag, der på et år faldt over hjemmet, muligt har datteren som det yngste af børnene været eller kommet hjem ved moderens død og herved også erhvervet sig sygdommen. De øvrige børn var vel alle gift på den tid.

Niels Kristian Nielsen, også kaldet og kendt under navnet Niels Kokholm eller Niels Smed efter faderen, er nu blevet alene i hjemmet og må vel have haft en husbestyrerinde, og det ligger nært at antage, selv om det ikke historisk er berigtiget, at hans anden hustru har bestyret hans hjem før deres ægteskab. Hun, der i 1856 var blevet gift med en tømrer ved navn Mads Christian Andersen i Vejrum, der døde den 21. februar 1874, hed Maren Nielsdatter, født i Store Fuglsang, Vejrum sogn, som datter af omtalte Niels Laursen, der som tidligere omtalt blev myrdet af sin søn kaldet Peder Fuglsang. Maren var altså en søster til tidligere omtalte Ludvig Olesens første hustru Noline, som døde i 1873.

Niels Kristian Pedersen og Maren Nielsdatter blev viet i Tapdrup kirke den 28. december 1877, hun var 48 og han 57 år gammel. Maren havde en datter i sit første ægteskab, der hed Kirsten Marie Madsen, født den 2. februar 1868. Denne Kirsten Marie bliver den 8. januar 1893 viet i Tapdrup kirke til smed Jochum Stick, født i Bræmstedt i Holsten. De boede vel de første år af deres ægteskab i Viborg, hvor Stick arbejdede, senere flyttede de ud på Thisted hede syd for Porsmose i en ejendom, der lå nabo til hendes hjem. Her drev Stick sit håndværk ved siden af sit landbrug.

Niels Kokholm døde som aftægtsmand, 78 år, den 8. juni 1898. Maren Nielsdatter døde, 77 år gammel, den 14. januar 1906.

NIELS KRISTIAN PEDERSEN »KOKHOLM«s BØRN

Den ældste var sønnen Peder Christian Nielsen, han gik alle dage under navnet Peder Chr. Kokholm. Som ung tjente han på Viskum som kusk, og her under sin tjeneste blev han den 19. februar 1871 gift med en pige fra Vejrum, hvis navn var Christiane Sørensen. De fik deres første hjem i det såkaldte »Bækhuset« i Vejrum by. Her ernærede P. Chr. Kokholm sig, efter at tjenesten på Viskum var ophørt, som daglejer og træskomand. Og i tiden her fødtes deres eneste barn, der levede, en datter, der fik navnet Severine Nielsen, hun blev født den 14. juni 1874. Senere købte P. Chr. Kokholm et mindre landbrug lige syd for broen over Nørre å i vejsvinget til højre, men altså fremdeles i Vejrum sogn. Ejendommen fremtrådte i hele hans tid som en smuk og velholdt ejendom.

Datteren Severine giftede sig med skomager Christen Jensen, født i Fårup, Vindum sogn, den 10. marts 1874. Ægteskabet blev indgået

den 7. november 1899. De unge overtog derefter hjemmet, uden at der i øvrigt skete nogen forandring. P. Chr. Kokholm og hustru forblev i hjemmet og hjalp til med driften, så længe de kunne. Hustruen, Christiane Sørensen, der var datter af smeden på Tjele, døde 68 år gammel 1918, og P. Chr. Kokholm døde 75 år gammel i 1919.

I 1929 solgte Severine og Chr. Jensen ejendommen og flyttede til Viborg, her købte de ejendommen nr. 49 i Ibsgade, og Chr. Jensen fortsatte her sin skomagervirksomhed. Men begge er døde, Chr. Jensen døde i 1946 og Severine i 1956. Deres eneste barn, en datter ved navn Ingeborg Marie Kokholm Jensen, født den 15. juni 1901, ejer og bebor i 1969 ejendommen i Ibsgade.

Nr. 2 af Niels Kristian Kokholms børn, *Anne Marie Nielsen*, født i Rødding 1846, blev gift og boede i Viborg i mange år, hvor hendes mand arbejdede på en virksomhed. Efter hans død flyttede hun til Århus, hvor flere af hendes børn boede, og her døde hun.

Nr. 3 *Mathilde Nielsen*, født i Rødding 1848, blev gift med tømrer Søren Rasmussen. De boede på Thisted hede syd for Porsmose. Søren Rasmussen drev sit landbrug, men ved siden heraf arbejdede han som tømrer, bistået af sønnen Laurits Rasmussen. En datter, Karen Marie, født 1879, blev i 1901 gift med barber Th. Martins fra Randers. En anden datter, Kirsten Marie, født 1886, blev gift med avlsbruger Anton K. Handberg, Overlund. Søren Rasmussen og hustru er begravet på Tapdrup kirkegård.

Nr. 4 sønnen *Hans Martin Nielsen*, født i Rødding 1850, boede i Overlund. Han blev den 5. november 1878 gift med Anania Laustsen, født i gl. Asmild den 3. januar 1857, datter af indsidder Laust Nielsen og hustru Grethe Jensen. Ægteparret havde flere børn, men de døde alle på én nær. Den ældste, Ane Margrethe Nielsen, født 1883, døde som mindreårig (10 år). En søn, Carl Nielsen, født 1886, døde 19 år gammel. Niels Marius Nielsen, født 1890, lærte tømrerhåndværket. Han blev den 6. oktober 1914 viet i Skals kirke til Krista Kristine Laustsen, datter af J. P. Laustsen og hustru i Skals. De unge tog bolig sammen med hans forældre i hjemmet i Overlund. I 1920 døde Hans Martin Nielsen, 70 år, og hustruen Anania døde den 21. april 1923. Nogle år gik, da fik Niels M. Nielsen ansættelse på statshospitalet i Viborg som snedker, og som sådan forblev han, til han, ca. 70 år gammel, tog sin afsked. Han døde, 72 år, den 20. november 1962 og blev begravet på Asmild kirkegård. Hans hustru lever og bor fremdeles i det hjem, de købte efter hans ansættelse i Leonisgade 6, Viborg.

Børnene fra Kokholm: Nr. 2 Else Marie Pedersdatter, født i Rødding 1822, blev gift med en ung mand ved navn Jens Christian Lauritsen, født den 17. august 1819 i Thorning sogn. Før deres ægteskab havde de en datter, hvis navn var Frederikke Marie Jensen, født i

Kokholm den 18. februar 1846. Efter at være blevet gift bosætter de sig i Haurdal, Frederiks sogn. De får deres hjem i skovløberboligen »Bangshøj« i Haurdal plantage ved vejen, der fører fra Haurdal til Hvam. I de første år her benævnes de som indsidderfolk. Jens Christian Lauritsen bor altså i skovløberhuset uden dog endnu at være fast skovløber, men han har nok haft fast arbejde i plantagen. Senere fremgår det, at han har modtaget denne udnævnelse. Her i hjemmet i »Bangshøj« blev familien forøget med fire børn. Deres navne var:

Søren Laurits Jensen, født 23. februar 1854

Ane Caroline Jensen, født 22. april 1857

Frederik Jensen, født 21. juni 1859

Hanna Cathrine Jensen, født 28. november 1861

Jens Christian Lauritsens liv blev ikke langt, 50 år gammel dør han den 24. februar 1870 og blev begravet på Frederiks kirkegård. Jens Christian Lauritsen benævnes ved sin død med tilnavnet Bråd, det er muligvis et familienavn. Kirkebogen skriver følgende: Gift husmand, skovløber i Haurdal plantage i huset »Bangshøj«.

Efter Jens Christian Lauritsens død flytter hustruen til Overlund og tager ophold hos hendes familie her. Hun dør, 75 år gammel, i Gl. Asmild den 1. juni 1897 og bliver begravet på Asmild kirkegård. Følgende anføres ved hendes død i Asmild kirkebog: Else Marie Lauritsen, født Pedersdatter, enke efter skovløber Jens Christian Lauritsen af Frederiks sogn, født 8. februar 1822, datter af gårdmand Peder Christensen i Kokholm.

SKOVLØBER JENS CHRISTIAN LAURITSEN OG ELSE MARIE PEDERSDATTERS BØRN

Angående datteren Frederikke Marie Jensen, født i Kokholm den 18. februar 1846, da vides, at hun drog til Amerika. Sønnen Søren Laurits Jensen, født 1854, rejste til København, her blev han ansat ved Københavns gasværk, hvor han nåede en stilling som formand. Han anføres sammen med sin hustru som faddere ved et af hans bror Frederik Jensens børns dåb i Fiskbæk kirke den 5. maj 1897.

Datteren Ane Caroline Jensen, født 1857, blev den 18. februar 1885 i Asmild kirke viet til Thomas Jensen Møller fra Gl. Asmild. Han var søn af gårdmand Jens Andreas Pedersen Møller og hustru Johanne Marie Thomasdatter af Gl. Asmild. Samme Jens A. Pedersen Møller skal have siddet hjælpeløs i en stol de sidste ca. 14 år af sit liv. Thomas Jensen og hustru havde en gård i Overlund, som de beboede til deres død. Ane Caroline Jensen Møller døde, 72 år gammel, den 25. maj 1929, og Thomas Jensen Møller blev 79 år, han døde den 18. november 1935.

Angående deres børn, i alt tre sønner, blev den ældste, Laurits Jensen, født den 14. april 1881, som voksen en ualmindelig stor og velvoksen mand. Han var i mange år ansat i et flyttefirma i Viborg, thi han var en mand, der magtede at bære selv de tungeste møbler op på 2. eller 3. sal. Han døde omkring 1960. Den næste, sønnen Jens Andreas Christian Jensen, født den 20. maj 1885, overtog gården i Overlund efter forældrene. Også han er død. Den yngste, født den 12. september 1895, bosatte sig i Viborg efter sit giftermål. I mange år arbejdede han på svineslagteriet. Han havde og har sit hjem på Middagshøjvej 2, her bor han og hustruen fremdeles år 1969 og nyder nu deres pension. Til daglig kendes han under sit familienavn Anton Møller.

FREDERIK JENSEN

Den næste af Jens Christian Lauritsen og Else Maries børn var sønnen Frederik Jensen, født 1859. Han var nogle år ansat ved politiet i København, muligvis har den stilling åbnet sig for ham ved broderens hjælp, der som anført var ansat ved Københavns gasværk. Men så vidt huskes, kom han til skade i tjenesten og måtte af den grund søge sin afsked – om med lidt pension kendes ikke. Han rejste derefter tilbage til sin hjemegn og blev den 24. november 1891 viet i Asmild kirke til Ane Johanne Nielsine Jensen, en datter af gårdmand Jens Andreas Møller og hustru Johanne Marie Thomasdatter i Gl. Asmild. Hun er altså søster til anførte Thomas Jensen Møller, og Frederik Jensen er bror til Ane Caroline, Thomas Jensen Møllers hustru. Ved ægteskabets indgåelse benævnes Frederik Jensen som ungkarl af Gl. Asmild og fhv. politibetjent. Vi må vel heraf slutte, at han efter sin hjemkomst fra København har haft sit tilhold i Gl. Asmild, hvor vel også moderen Else Marie har boet siden sin mands død.

Frederik Jensen og hustru synes også at have boet her den første tid af deres ægteskab, idet deres første barn er født her, en søn, hvis navn er:

Marinus Jensen, født 24. september 1892

Herefter er familien flyttet til Fiskbæk sogn, hvor de øvrige her anførte børn er født:

Jens Andreas Johannes Jensen, født 5. maj 1897

Nicolaj Frederik Jensen, født 11. januar 1899

Johanne Marie Frederikke Jensen, født 10. sept. 1900

FREDERIK JENSENS DØD

Om denne står der i Asmild kirkebog følgende: Bolsmand Frederik Jensen, født den 21. juni 1859, søn af skovløber Jens Christen Lauritsen og hustru Else Marie Pedersdatter, død den 14. august 1903,

43 år gammel. Bolsmand tidligere i Fiskbæk nu på Viborg mark. Familien må, efter hvad her fremgår, være flyttet fra stedet på Fiskbæk mark til en ejendom på Viborg mark, og det synes at fremgå, at kort efter denne flytning er Frederik Jensen død. Hvad hustruen har foretaget sig efter mandens død vides ikke, men en enke med fire børn, hvoraf den ældste er ca. 10 år, har på den tid haft det svært.

Ane Johanne fik to af børnene anbragt hos broderen Thomas Jensen Møller i Overlund, og de to mindste har hun måske haft hos sig. Hendes fremtidige vej blev som husbestyrerinde og vaskekone med bopæl i Viborg, men for både børnenes og hendes tilværelse i tiden fremover synes Overlund at være det faste punkt. Hertil kom man, og her drog man fra. Ane Johanne døde den 30. marts 1943 og blev begravet ved siden af sin mand på Asmild kirkegård, hun blev 78 år gammel.

ANGÅENDE DERES BØRN

Den ældste søn, Marinus Jensen, født 1892, tjente som ung mand på Vindum overgård som kusk og blev ca. 1919 gift med Mette Back fra Vindum. Omkring samme tid var han blevet ansat ved statsbanerne med bopæl i Viborg, her købte de et hus, Middagshøjvej 20. I en række af år havde de deres hjem her, og her fødtes deres 2 børn, Rita og Finn, men omkring 1946 døde hans hustru. Marinus Jensen giftede sig nogle år efter med en enke i Skive, og hertil flyttede han og overlod ejendommen på Middagshøjvej til datteren og svigersønnen, Helge Dahl Jensen, der er lokomotivfører, og som bebor ejendommen 1969. Sønnen Finn Jensen er ligeledes lokomotivfører og gift med en datter af tidl. omtalte plejer Carl Pedersen, Viborg. De bor i Århus. Marinus Jensen er nu pensioneret og bor i Skive. Angående de øvrige børn vides intet udover, at to af sønnerne rejste til Amerika, hvor de endnu 1969 skal være i live. Om datteren Johanne Marie, født 1900, vides intet.

Af børnene fra Kokholm har vi nu anført de 2 ældste og deres kendte efterkommere. Nr. 3 er *Ane Cecilie Pedersdatter*, født 1823. Hende går vi indtil videre forbi og fortsætter med det 4. af børnene, sønnen *Kristian Pedersen*, født den 15. okt. 1825. Kristian Pedersen blev den 10. juni 1853 viet i Lynderup kirke til en pige fra Nørre Rind ved navn Ane Marie Pedersen »Stærk«. Navnet Stærk gik siden i arv til de to sønner, som anføres i denne beskrivelse.

Kristian Pedersen overtager en del af sit hjems overmark, hvis jord antagelig har tilgrænset Langmose. På denne jord byggede han en ejendom, og her boede familien de første år efter ægteskabet. An-

tallet af børn kendes ikke, men fire er vi i stand til at kunne nævne navnene på:

Peder Christensen, født 21. september 1854

Peter, født 19. november 1856, døde som lille

Line eller Nicoline, født 7. oktober 1858

Ved disse tre børns fødsel anføres, at forældrene bor på Kokholm mark, at det muligvis er gået familien mindre godt må vel antages, idet hjemmet blev solgt, og familien er flyttet til Viborg, hvor Kristian Pedersen er arbejdsmand. Her i Viborg fødtes der en søn mere, hvis navn blev Peder Frederik Christensen, født i Viborg domsogn den 8. marts 1862.

Heller ikke i Viborg synes man at have fundet ro. Efter pålidelige efterretninger lod Kristian Pedersen sig leje som stedfortræder for en mand, der var indkaldt til krigstjeneste i 1864. Kristian Pedersen modtog 1200 rigsdaler for at møde i den andens sted, men denne handel kostede ham livet, han genså aldrig sit hjem. Han faldt på Dybbøl i april 1864 og skal have sin grav der blandt de øvrige, der faldt her. Senere skal hans hustru være flyttet til Rogenstrup, Fiskbæk sogn, og skal være blevet gift med en mand ved navn Niels Jacobsen, der boede i Rogenstrup. Hustruen skal være død efter få års ægteskab med hendes anden mand, og hendes børns tilværelse efter hendes død skal have været under de trangeste forhold.

Angående deres børn blev den ældste, Peder Christensen, kaldet Peder Stærk, murer og musiker. Han skal have øvet begge fag på kraft og været dygtig til begge dele. Murer om dagen og spillemand om natten til tidens legestuer og bryllupsfester, men jævn blev hans livsvej ikke. Tre gange blev han gift, og som en mand i sine bedste år måtte han sige livet farvel. Hans første hustru hed Hansine Christine Christensen, født i Vejrum 1857 som datter af gårdejer Christian Kusk og hustru Christiane Hansdatter (der var datterdatter af tidligere omtalte Hans Vinkel og hustru, Vejrum). Med hende havde han et par børn, men hun døde efter ca. fem års ægteskab, den 7. februar 1882. Allerede året efter, den 9. marts 1883, blev han i Viskum kirke viet til Nielsine Kristine Andersen, datter af gårdmand Anders Andersen, Øby. Peder Christensen var da 28 og Nielsine 23 år. Der går ca. to år, da tager døden hans anden hustru. Hun døde den 6. februar 1885. En datter, han havde sammen med hende, døde 10 mdr. gammel. Året efter, 1886 den 23. marts, blev han gift for tredie gang, også denne gang i Viskum kirke, med Ane Marie Christensen, datter af gårdmand Christen Christensen Birk af Lundorf.

Hans tredie hustru overlevede ham i mange år. I de første år af deres ægteskab arbejdede han fremdeles i Vejrum som murermester og boede på Vejrum hede, hvor han havde en mindre ejendom, men en dag sælger han ejendommen, bryder op og flytter til Gedsted.

Her henter døden ham, ca. 40 år gammel dør han den 9. januar og bliver begravet på Vejrum kirkegård den 15. januar 1895. Med sin tredje hustru havde store Peder Stærk (hans almindelige navn i Vejrum) i hvert tilfælde mindst to børn, en datter og en søn. Efter mandens død flytter hustruen til Viborg, og her drev hun i mange år et velbesøgt pensionat kendt under navnet »Stærks højskolehjem«. Det lå på hjørnet af Lille Sct. Hansgade og Reberbanen. Sønnen blev murermester og bor i København. Han byggede for ca. 30 år siden Mogensgården i Viborg. Datteren indgik i ægteskab med den tidligere kromand i Vejrumbro, enkemand Anton Pedersen Thorsen. De boede nogle år i Viborg, hvor han døde.

Hustruen drog da over til familien i København. Peder Christensen Stærks hustru, Ane Marie Christensen Stærk, døde i Viborg den 17. april 1927, og datteren Nille, gift Thorsen (født 1890), døde den 3. december 1957. Mor og datter ligger i samme gravsted på Viborg kirkegård.

Datteren Nicoline, født 1858, rejste til København. Tilbage er *Peder Frederik Christensen*, født i Viborg 1862. Han gik alle dage under navnet »Lille Peder Stærk«. Ligesom sin ældre bror valgte han murerhåndværket og boede ligesom broderen på Vejrum hede. Den 9. september 1885 blev han i Vejrum kirke viet til Johanne Marie Andersen, født Løvskal, datter af gårdmand Anders Sørensen Løvskal og hustru Ane Pedersdatter i Over Viskum. Johanne Marie tjente før deres bryllup hos broderen Store Peder Stærk. Begge var de 23 år ved giftermålet. Med Johanne Marie havde Lille Peder Stærk tre sønner:

Kristen Christensen, født 6. oktober 1885

Anders Christensen, født 9. april 1888

Anton Christensen, født 3. februar 1891

Alle tre er født på Vejrum hede

Men to år efter måtte Johanne Marie sige farvel til mand og hendes tre drenge. Hun blev syg, blev indlagt på sygehuset i Viborg, og her døde hun den 24. januar 1893, 30 år gammel. Ved hendes død anføres, at hun var gift med husmand og murer Peder Frederik Christensen Stærk på Vejrum hede. Johanne Marie blev begravet på Vejrum kirkegård den 30. januar 1893. Hvordan tiden er forløbet i dette hjem efter moderens død vides ikke.

Men fire år efter Johanne Maries død gifter Lille Peder Stærk sig igen med en pige fra Vejrum, hendes navn var Bine Marie Hansen, født i Vejrum den 11. august 1866. Hun var datter af skrædder Hans Olesen og hustru Bengta Andreasdatter. De blev viet i Vejrum kirke den 1. april 1897. Nogen tid herefter flytter familien fra Vejrum.

Angående børnene af 1. ægteskab da kom den ældste, Christen Christensen, i smedelære i Hobro, men mesteren var en hård og hid-sig mand, og en dag blev det Christen for meget. Han tog af sted og fik plads i Randers hos en mester, der var til at være ved, her lærte han faget færdigt. Han arbejdede derefter som svend og aftjente sin værnepligt i Randers som dragon. Senere startede han en forretning i Hornum ved Løgstør, hvor han i mange år drev en stor og omfattende smedeforretning. Da han blev ældre, lagde han op, men han og hans hustru bor i 1969 fremdeles i Hornum.

Sønnen Anders, født 1888, rejste til Amerika og var med som amerikansk soldat i krigen 1914–18, men blev borte for familien. Broderen Anton, der ligeledes var i Amerika, gjorde sig store anstrengelser for at finde ham, og det lykkedes omsider. Anders blev boende i Amerika og kom, så vidt vides, aldrig hjem til Danmark på besøg hos slægten. Han er død for år siden, langt borte fra det sted, hvor hans barnesko trådtes.

Sønnen Anton, født 1891, kom efter moderens død i pleje hos en moster i Bigum, gift med gårdejer Niels Hougård. Her fik han et godt hjem, var som en af gårdens egne børn og blev på egnen aldrig kaldt andet end Anton Hougård. I dette hjem blev han konfirmeret 1904. Nogle år efter forlod han Danmark og rejste til Amerika, hvor han skabte sig en god stilling. Anton var hjemme nogle gange og var som broderen amerikansk soldat og med i krigen 1914–18, men han tog til Amerika igen efter dens afslutning. Han døde i Amerika for ca. 10 år siden efterladende flere børn (skrevet 1969).

Angående faderen og dennes anden hustru da boede de omkring 1904 i Vorning sogn, men flyttede senere ned i Sjørring Kjær, hvor han købte en ejendom, og i flere år drev han forretning ved afkogning af dyr.

BØRN AF ANDET ÆGTESKAB

Medens Peder Frederik Christensen Stærk og hustru Bine Marie boede i Vorning, blev der født fem børn:

Bentine Hansine, født 25. januar 1900

Hans Christensen, født 23. oktober 1901

Pouline Christensen, født 13. juli 1903

Marie Christensen, født ca. 1906

Ane Marie, født 10. februar 1909

BØRNENES ÆGTESKAB

Bentine Hansine Christensen blev gift med postbud Niels Christensen, de bor i Sdr. Onsild St. Hans Christensen var soldat i 1923 ved 29. bataljon »Reservemusikkere«. Han druknede i Viborg sø, 21 år gammel, den 7. juli 1923 og blev begravet på Lindum kirkegård.

Pouline Christensen blev gift med Niels Just Nielsen, de bor i Sjørring ved Onsild. Marie Christensen blev gift med murer Åge Larsen. De bor i Kastrup. Ane Marie Christensen blev gift med Niels Blicher (ud af slægten Blicher). De bor i Skørping.

Omkring 1927 solgte Peder Stærk hjemmet i Sjørring Kjær, han og hans hustru tog ophold på et alderdomshjem i Randers. Her døde Bine Marie den 13. juli 1928. Peder Stærk blev boende på hjemmet, og her døde han, 76 år gammel, den 16. marts 1938. Både hustruen, sønnen og han selv er begravet på Lindum kirkegård.

Det femte af Peder Christensen og hustrus børn er sønnen *Frederik Pedersen*, født i Neder Kokholm 1827. Han blev ligesom faderen smed, men han synes ikke at have nøjedes med den uddannelse, han kunne få hos faderen i hjemmet, idet han har søgt videreuddannelse hos en smed Alstrup i Viborg, som vistnok havde sin forretning på det sted, hvor nu Viborg teater har sin plads. Han nævnes således som smedelærling i Viborg ved sin søsterdatters dåb i Klejtrup kirke 1852. Men allerede året efter overtager han sin fødegård i Kokholm, han er da ca. 26 år gammel. Han fortsætter i faderens spor som gårdmand og smed, senere udvider han forretningen til også at drive teglbrændervirksomhed, i hvor stort omfang kendes dog ikke. Gården købes af faderen for 550 rigsdaler, og sammen med denne pris forpligter han sig til at svare aftægt til sine forældre, hvis værdi beløber sig til 300 rigsdaler årligt.

Følgende må tilføjes, da det ikke er uden historisk værdi: Faderen Peder Christensen synes allerede før gårdens overdragelse at have opført et aftægtshus. Derfor tilføjes i skødet:

1. at det mig nedenfor gården, men på dens mark opførte hus er nærværende handel uvedkommende.
2. at det stykke jord, den såkaldte batumager, der ligger uden for den forbi samme løbende rende, tilbageskødes mig, så snart jeg har erholdt den særskilt i hartkorn og derpå erhvervet approbation på adskillelsen, alt på egen regning.
3. at køberen betaler renter, skatter og afgifter af ejendommen, for så vidt dette ikke allerede er sket.

Neder Kokholm, den 14. juli 1853.

Peder Christensen.

Hvad aftægten angår, der jo som regel betaltes med varer, så måtte Frederik Pedersen underskrive en kontrakt, der forpligtede ham til at levere forældrene følgende i deres hjem: 4 td. rug – 2 td. byg – 4 skp. byggryn – 2 skp. boghvedegryn. Halvdelen heraf skulle leveres på aftægtsfolkenes bopæl på gårdens mark til mortensdag og anden halvdel til kyndelmisse. Endvidere skulle der også leveres på deres bopæl: 2 td. kartofler, når de var taget op, 2 lispd. (1 lispd. =

16 pund) saltet røget flæsk til kyndelmisse og 1 lispd. får eller oksekød til mortensdag. Endvidere 2 lispd. smør med $\frac{1}{4}$ hvert kvartal, ligeledes 2 lispd. ost, indendørs i hus 2 potter nymalket mælk hver dag fra 14. maj til 14. oktober, den øvrige tid 1 pot. Ydermere brændsel, hedetørv m. m. og 3 får, der må græsse på ejerens mark og skal erstattes af ham, hvis nogen af dem dør.

Neder Kokholm, den 14. juli 1853.

Frederik Pedersen.

Gård og forretning er ikke nok, Frederik Pedersen må også have en kone, og det får han også. Vi tager vist ikke meget fejl ved at mene, at han ved besøg nu og da i Hærup hos søsteren og svogeren, Ane Cecilie og Peder Nielsen, som i de år boede der, har truffet sin tilkommende hustru. Deres vielse skete i Klejtrup kirke den 14. december 1853. Hustruen hed Ane Kirstine Nielsdatter, hun var født i Hærup den 24. august 1825.

DERES BØRN

Ane Marie Frederiksen, født 7. juni 1854

Hun døde 8 år gammel

Niels Peter Frederiksen, født 1. august 1856

Han døde af krampe 2 mdr. gammel

Kirstine Frederiksen, født 10. november 1857

Nicoline Frederiksen, født 25. august 1859

Hun døde 4 år gammel

Kristine Frederiksen, født 25. august 1863

Nicolaj Frederiksen, født 14. marts 1866

Som det ses, er der ikke mere end tre af de seks, der når den voksne alder. Om de tre, der levede, skal følgende anføres her:

Kirstine, født 1857, blev gift med en gårdmand i Bigum, han var enkemand og havde to børn i sit første ægteskab. Hans navn var Jacob Vilhelm Christensen (kaldet Jacob Hansen). Han og Kirstine fik fire børn sammen, den ældste, Boline, blev gift med en mand fra Gassum, Mads Chr. Madsen. De drog til Amerika.

Den næste, *Vilhelm*, døde som lille. Nr. 3 *Frederik* kom i snedkerlære i Hobro. En vinterdag ville han tage til Bigum for at besøge sit hjem. Tjele Langsø var tillukket af is, og han valgte at cykle på isen, så sparede han bakkerne, og vejen var nærmere. Af forsigtighedsgrunde valgte han at køre så nær mod land som muligt, men det var uheldigt valgt. Havde han kørt længere ude på søen, var han nok kommet vel igennem. Der er mange udløb i søen, og her på sådanne steder er isen lumsk. Frederik gik igennem, og ingen så eller hørte hans nødråb. Det synes at fremgå, at hans kamp for livet har varet længe, for hans fingre og hænder var slidt af til benet af den

skarpe is, før kræfterne var borte, og han forsvandt under isen. Mesteren kunne jo ikke forstå, hvorfor Frederik ikke kom. Dage gik, men han viste sig ikke. Omsider tog han til Bigum, og så stod det klart, at der var sket en ulykke, og man fandt et spor, der ledte til stedet, hvor han lå. Han druknede den 21. januar 1917 og var da 20 år.

Datteren Vilhelmine blev omkring 1928 gift med en ung dygtig købmand i Viborg. Han havde sin forretning i Lille Sct. Mikkelsgade i købmand Torps gamle forretning (nu 1969 er gaden fuldstændig ombygget). Ægteskabet blev kort, Hans Christensen døde som ung, og Vilhelmine rejste ud på Viborg Nørremark som husbestyrerinde hos en landmand, Edvard Jensen. De blev senere gift og bor, så vidt vides, på samme sted 1969.

For Jacob Vilh. Christensen og Kirstine gik det ikke så godt. Han, der var en ret velhavende mand, indlod sig i kaution for nogen i familien, men Jacob kom til at betale store summer, og det kostede ham gården. De senere år af hans liv boede han og Kirstine i et lille husmandssted i Bigum by. Det var her, de boede på den tid, sønnen druknede. Her døde Jacob Vilh. Christensen den 12. april 1920, han blev 77 år. Kirstine flyttede derefter til Viborg, og her havde hun en lille lejlighed i Lille Sct. Mikkelsgade i årene omkring 1930. Undertegnede besøgte hende nu og da. Vemodig var det at tale med hende om alle hendes livs sorger og skuffelser, alt var blevet helt anderledes, end hun havde drømt og håbet. Det sved i hende, gjorde hendes sind tungt og prægede hendes ansigt med et bittert drag. Nu er hun for længe siden vandret bort.

Det femte af Frederik Pedersens børn var datteren Kristine, født 1863. Hun blev gift med gårdfæster Anton Severin Munck. De havde en fæstegård under Tjele i Erikstrup, Bigum sogn, gården er jo for længe siden købt fri. Anton Munck døde, 54 år gammel, den 10. april 1910. Gården gik i arv til et af børnene, og hos vedkommende boede Kristine som aftægtskone. Hun døde, 76 år gammel, den 19. juli 1939. To sønner, måske flere, havde Kristine og Anton, og deres navne var Marius Munck, nu død, og Frederik Munck, som skal bo i Sdr. Onsild 1969.

Tilbage er den yngste søn Nicolaj, født 1866. Han arvede gården efter faderen, som døde, 64 år gammel, i 1891. Efter Frederik Pedersens død overdrager hans hustru gården til sønnen på følgende betingelser:

Gården ansættes til en værdi af ca. 14.000 kr., og en aftægt til moderen ansættes til en værdi af 1.600 kr. Af aftægtskontrakten fremgår følgende, som påhviler ejeren af gården at svare Frederik Pedersens hustru, så længe hun er i live. Foruden de sædvanlige varer, der skal leveres til bestemte tider, såsom rug, byg, gryn, bog-

hvede, kartofler, smør, ost, røget flæsk, mælk og tørv, var der desuden 24 kr. årligt med 2 kr. for hver måned (beskedent, men det var penge dengang). Endvidere befordring til og fra kirke en gang månedligt, to rejser årligt til Viborg og en årlig rejse til Hobro, når dette forlangtes. Ved sygdom fri læge og medicin.

Neder Kokholm, den 7. januar 1892.

Nicolaj Frederiksen.

Man kan ikke undgå at lægge mærke til, hvordan de gamle sikrede sig mod vilkårligheder. Ville man i kirke, sikrede man sig ikke alene at blive kørt dertil, men også at blive kørt derfra efter gudstjenesten, thi var forholdet ikke godt mellem unge og gamle, og det var vist ofte dårligt, og stod der ikke noget afgjort herom i aftægtskontrakten, kunne den gamle risikere at blive læsset af ved kirken, hvorefter befordringen kørte hjem overladende den gamle til selv at sørge for hjemturen. Men kun to år gik, efter at Nicolaj Frederiksen havde overtaget gården. Han blev syg en dag i sommeren 1894 og døde den 27. juni samme år. Hans hustru Ane Kirstine Nielsen drev dog gården endnu et år, men kørte træt, og den 2. november 1895 solgte hun gården til *Rasmus Nielsen fra Thisted*.

Køberen overtog både gård og besætning samt løsøre, ligesom det også fremgår af skødet, at anførte teglværk fra Frederik Pedersens dage endnu stod og muligt også anvendtes. Gården var delvis bygget om i Frederik Pedersens dage, dog lå stuehuset mod syd. Rasmus Nielsen byggede senere et nyt stuehus øst for gården. Købesummen for det hele ansattes til 14.800 kr., og Rasmus Nielsen overtog også aftægten til Frederik Pedersens enke. Sælgeren Ane Kirstine Nielsen fik udbetalt 4.900 kr. ved afståelsen. Hun flyttede til Løvel og boede her i nogle år, senere flyttede hun til Kvols til en datter eller søn. I Kvols boede hun endnu i året 1946.

Angående Rasmus Nielsen da var han gift med en slægtning, der havde rod i Kokholm. Hendes navn var Ane Cecilie Nielsen, idet hendes mor og Nicolaj Frederiksen var søskendebørn.

Frederik Pedersen skal have haft ret stærk hang til brændevin, uden at man derfor kunne tale om at være forfalden, men hans ugentlige rejser til Viborg afstedkom dog, at han ikke altid var ædru, når han vendte hjem. Frederik Pedersen havde en tørstig ven, som boede nær Spangsdal, her havde han svært ved at komme forbi på hjemrejsen fra Viborg, og en drøj time og mere kunne hesten få lov at stå forspændt vognen, mens de to venner slukkede tørsten. Så hændte det en gang, måske flere, at hesten tabte tålmodigheden og stak af mod hjemmet med vognen. Sådant en sommeraften rullede der pludselig et køretøj ind foran Frederik Pedersens svogers dør på Vejrum hede, klokken var hen mod 12 nat. Peder Nielsen, som

altså på den tid var flyttet fra Roum og boede her, kendte køretøjet, og han og svigersønnen kørte så tilbage mod Viborg, og der langt tilbage kom Frederik Pedersen og vennen løbende det bedste, de formåede. Så fik Frederik Pedersen tømme, og derpå gik det i den lyse sommernat ned ad de kendte veje mod Neder Kokholm.

I øvrigt var både han og faderen både dygtige og virksomme mennesker, der altså kunne drive landbrug, smede og drive teglværk, men noget hårdt lå der over dem, det prægede deres hjem. Det milde sind, der kan farve livet og tilværelsen i hjemmet i lyse og skønne farver, fandtes ikke. Derfor blev livet trods al dygtighed noget af en trædemølle for alle i gården.

Den sjette af Peder Christensen og Ane Marie Nielsdatters børn var datteren *Nicoline*, født 1830. Hun døde den 9. juni 1847 af mæslinger, 17 år gammel.

Nr. 7 var en dreng, født 1831. Han døde uden dåb, 15 timer gammel.

Nr. 8, en søn *Søren Pedersen*, født 1832, døde 13 dage gammel.

Den yngste var datteren *Johanne Katrine Pedersdatter*, født 1835. Den 30. marts 1859 fødte hun en dreng uden for ægteskab, han fik navnet *Søren Sørensen*. Hans far var tjenestekarl fra Neder Hulris, og hed *Hans Sørensen*, født i Hersom den 30. januar 1830. Hans forældre var indsidderfolk ved navn *Søren Mortensen Lund* og hustru *Johanne Olesdatter*. Drengen *Søren Sørensen* er den flere gange omtalte *Søren Lund* i Ørum, boende på Ørum Søndermark, gift med en datter af smeden *Niels Chr. Lund*, *Johanne Catrine*. Drengen blev, som også omtalt, opfødt dels i Kokholm hos bedsteforældrene og dels hos *Johanne Katrines* søster, der på den tid boede i Roum, *Ane Cecilie*, gift med *Peder Nielsen*.

Den 12. juni 1864 blev hans forældre viet i Rødding kirke og fik deres hjem i Vammen, og fra den tid fik drengen sit hjem hos dem. En hel række af børn fulgte efter deres ægteskab. *Hans Sørensen* blev gift to gange, og vi tager derfor først hans og *Johanne Katrines* børn. Børn af første ægteskab:

Peder Christian Sørensen, født 25. august 1865

Han fik sit hjem i Viborg

Johanne Sørensen, født 25. august 1865

Blev gift med en Jens Nielsen omkring 1896. De boede i Lindum, flyttede senere til Nørre Ving. Jens Nielsen skal være omkommet ved drukning i Skals å.

Ane Marie Sørensen, født 25. september 1868

Blev gift med Søren Melgård, de boede i Vammen.

Kristen Sørensen, født 18. februar 1871

Blev gift og boede i Pederstrup

Nicoline Sørensen, født 24. maj 1873

Blev gift med Mads Jensen, de havde deres hjem i Sjøring.

Som tidligere omtalt var det i hjemmet i Vammen, at Johanne Kattrines mor, Ane Marie Nielsdatter fra Kokholm, holdt til i de senere år af sit liv på grund af vanskeligheder mellem hende og manden. Og her i dette hjem døde hun den 20. januar 1868. Men året efter Nicolines fødsel bliver Johanne Katrine heftig syg, det var en hjernebetændelse, hun dør, 39 år gammel, den 25. april 1874. Året efter gifter Hans Sørensen sig igen med en datter af Anders Gjørtler i Pederstrup, de blev viet i Vammen kirke den 4. januar 1875. Og så følger der en ny række af børn af dette ægteskab:

Johanne Katrine, født 21. september 1875

Bliver gift med Morten Thorsager, de fik deres hjem i Vammen.

Anders Sørensen, født 4. december 1877

Blev gift og boede i Nørre Vinge

Christian Sørensen, født 15. september 1879

Blev gift og boede i Rødding

Ane Sørensen, født 1. maj 1881

Blev gift med Anders Andersen, de boede i Pederstrup.

Hans Christian Sørensen, født 3. maj 1884

Blev gift og boede i Vammen

Slægten førte familienavnet Lund. Så vidt man kan se, er det en arv fra Hans Sørensens far, der benævnes med navnet Søren Mortensen Lund. I øvrigt synes navnet Lund at være meget almindeligt inden for flere grene af slægten.

Efterkommere

fra ca. 1850 til omkring 1970.

PEDER NIELSEN OG ANE CECILIE, SLÆGT OG EFTERKOMMERE

Vi er hermed nået til vejs ende med alle de mange slægtsgrene, tilbage har vi de to mennesker, som vi ofte har nævnt, men hver gang gået forbi til senere, nemlig *Ane Cecilie Pedersdatter*, født i Rødding den 28. september 1823, og *Peder Nielsen*, født i Refsgård i Vammen den 27. oktober 1823. De to og deres efterkommere danner afslutning på denne slægtsbeskrivelse.

Peder Nielsen var, som det fremgår, femte barn af faderens første ægteskab med Kirsten Lauritsdatter, født i Refsgård i Vammen. Ved sit ægteskab med Kirsten overtager han gården og får hendes forældre på aftægt. Her i denne gård begyndte Peder Nielsen sin livsvandring. Han blev, som vist almindeligt, døbt samme dag, han fødtes og blev fremstillet i kirken den 25. december samme år. Da Peder Nielsen var fire år, mistede han sin mor, og efter hende fulgte der, som tidligere omtalt, to stedmødre i hjemmet, hvoraf den første var som børnenes egen mor, den anden blev aldrig elsket af andre end hendes egne børn, men om forholdene i hjemmet er der i øvrigt skrevet tidligere.

Af Peder Niensens barndom synes det at fremgå, at han har været i sit hjem skoletiden igennem og måske en tid efter sin konfirmation, men i øvrigt vil vi lade hans skudsmålsbog fortælle angående afslutningen af hans skoletid.

Skudsmålsbog 1838: *Anførte Peder Nielsen er søn af gårdmand Niels Christensen og afdøde hustru Kirsten Lauritsdatter. Er ifølge Vammen kirkebog født i Vammen den 27. oktober 1823. Han er vaccineret den 10. juni 1828 af justitsråd Lund, Viborg. Med eksamen i Vammen skole af 2. april 1838 erholdt for kundskab, karakteren »godt«, hvorfor han nu, da han har opnået den lovbeftalede alder, hermed indskrives til konfirmation.*

På skolekommissionens vegne:

Navn ulæseligt.

Peder Nielsen opnår altså ingen høj karakter ved udskrivningen af skolen, men man kan også være forvisset om, at i hans barndom med en sådan stedmor, har skolegangen været en biting. Hendes egne sørgede hun vel for, men de øvrige børn lod hun sikkert blive hjemme så meget som muligt. Lærdom kunne man ikke leve af, men ved arbejdet sikrede man sig føden, og sådan er det vel gået, de mange forsømte skoledage bar den frugt. Peder Nielsen kunne ikke skrive sit eget navn, hjælpeløs har han forsøgt det på bindet af sin skudsmålsbog, men forgæves. Senere hen i sit liv, hvor hans underskrift forlangtes, stod der altid under hans navn »med ført pen«, dvs. en anden lagde sin hånd oven på hans og førte hånden, til navnet stod der. Men han var ikke den eneste fra den tid, der ikke kunne skrive sit navn, der var mange, der var stillet som ham.

Et år synes at være gået efter hans konfirmation under Ane Cartrines scepter, men så var det også slut. I året 1839 tog han plads hos en gårdmand i Vammen ved navn Niels Pedersen, og hos ham tjente han fra 1839 til 1842. Ved afrejsen fik han følgende skudsmål: *Bemeldte Peder Nielsen, som har tjent mig i tre år fra 1. november 1839 til 1. november 1842, har i samme tid vist sig som en flittig og tro tjener. Niels Pedersen.*

Fra Niels Pedersen gik rejsen for Peder Nielsen ned til Fastruplund, en ret stor gård på den tid, der lå op til den nordlige bred ved Tjele Langsø. Her på denne daværende proprietærgård tog han altså plads, og her tjente han de følgende fem år, så nogen helt ringe karl har han ikke været. Ved sin afrejse herfra den 1. november 1847 giver proprietær Thygesen ham følgende skudsmål: *Herværende skudsmålshaver har tjent mig i fem år, og i denne tid har han udvist flid og troskab, så jeg i enhver henseende har været tilfreds. Fastruplund, den 1. november 1847, Thygesen.*

Under Peder Nielsens tjeneste på Fastruplund skete det, der blev bestemmende for resten af hans liv. Den 1. november 1844 kom der en ung pige til at tjene på Fastruplund. Pigen var den så ofte anførte Ane Cecilie Pedersdatter fra Kokholm. Kun et år tjente hun her, men dog længe nok til, at hun og Peder Nielsen er blevet enige om at ville leve livet sammen. Ægteskabet blev dog først indgået et par år senere. Den 1. november 1845 brød Ane Cecilie altså op og rejste fra Fastruplund. Ved hendes afrejse fik hun følgende skudsmål: *Ane Cecilie Pedersdatter har tjent mig fra den 1. november 1844 til indtegnede dato og i den tid vist flid og troskab. Fastruplund, den 1. november 1845, Thygesen.*

Så rejser Ane Cecilie hjem til Kokholm, men hun glemte at anmelde flytning fra Vammen hos præsten, fristen var 4 dage. Præsten er dog ikke ude efter at få hende idømt en bøde, men noget må der jo indføres i skudsmålsbogen, og det bliver der også, men det er

ikke til at læse. Følgende kan dog læses: *Bemeldte Ane Cecilie Pedersdatter har i indeværende efterår (comminiceret) været til alters? i Vammen kirke.* Men havde Ane Cecilie ikke været til alters i det år, der var gået, ja, hvem véd, hvad der kunne være sket hende. Rigtigt er det, at man holdt tal på de unges altergang, når de flyttede fra sted til sted. Videre skriver præsten, at hun er anført til afgang fra sognet med gode vidnesbyrd. Vammen den 22. november 1845. Præstens navn er ulæseligt. Ved tilmeldelse til præsten i Rødding går sognepræsten også let over de sene datoer, han skriver blot: Forevist og indført i Rødding sogns kirkebog pag. 96–21. Underskrevet P. Heinesen.

Før vi går videre, vil vi forsøge at følge Ane Cecilie på den vej, hun havde gået før tjenesten på Fastruplund.

Ane Cecilie Pedersdatter var født som tredje barn af smed og husmand i Rødding (senere altså gårdmand i Kokholm) og hustru Ane Marie Nielsdatter Lund. Hun blev født den 28. september 1823, hjemmedøbt samme dag og fremstillet i kirken den 2. november. Ved hendes fremstilling nævnes to af hendes farbrødre fra Vejrum, bl. a. sognefoged Ole Christensen, Markskelgård. Omkring den tid Ane Cecilie er 4 år, flytter forældrene til Kokholm og her blev hendes fremtidige hjem; det meste af hendes skoletid forløb i Rødding skole. Men hverken hendes bedstefar, den gamle lærer Niels Lund, eller hendes mosters mand, Schak Bigum, kan have været hendes lærer, det var lærer Peder Jensen. Rødding skole er tidligere omtalt i Peder Jensens dage i årene omkring 1830, det skal derfor ikke gentages. Men skoletiden var altså daglig fra kl. 12–14, senere blev den, som anført, forlænget 2 timer.

Ved Ane Cecilies udskrivning af skolen 1837 den 1. april, tilkendes der hende følgende hovedkarakter »meget godt«, opførsel (sædelighed) »meget godt«. Man skrev sædelighed, men det var altså udtryk for opførsel.

Og så rejser Ane Cecilie til Ørum for at tjene hos en gårdmand, Søren Sørensen, i tiden fra den 1. april 1837 til november 1838. Søren Sørensen giver hende det skudsmål ved afrejsen »at hun i sin tjenestetid hos ham har tjent ham ærlig og tro i hele hendes tjeneste«. Under sin tjeneste i Ørum bliver Ane Cecilie konfirmeret 1. søndag efter påske af sognepræst Hjort, Ørum. Ved hendes afrejse fra Ørum skriver præsten i hendes skudsmålsbog i forbindelse med hendes konfirmation »god af kundskab, meget god af opførsel«, og anfører hende derefter til afgang fra sognet.

Så rejser Ane Cecilie hjem til Kokholm og bliver herefter i sit hjem i 1½ år, og efter denne tid i hjemmet rejser hun på ny ud i tjeneste. Præsten i Rødding giver ved hendes afrejse hende følgende skudsmål: *Ane Cecilie Pedersdatter, datter af gårdmand Peder Chri-*

stensen og hustru Anne Marie Nielsdatter i Kokholm, har nu været hjemme hos forældrene i 1½ år, hun var den 29. april d. å. sidste gang gæst ved Herrens bord her i menigheden og forlader nu sognet for at tjene gårdmand Anders Hansen i Rejstrup, hvorfor hun i enhver henseende på det bedste anbefales, da hun er en duelig, dydig og vakker pige. Rødding, den 1. maj 1840. P. Heinesen. Duelig, dydig og vakker er understreget, denne præst må da vist have set et stort lys i Ane Cecilie. Men rigtigt er det, hun skal have været både smuk og statelig, og som det ses også dygtig.

Og så ses hun tilmeldt til Nørbæk sogn den 6. maj 1840, men tjenesten i Rejstrup varer kun et halvt år, den tid hun har været fæstet hos anførte Anders Hansen. Også han giver hende et godt vidnesbyrd ved hendes afrejse, og også stedets præst giver hende et godt skudsmål med på vejen. Et år går, hvor Ane Cecilie er hjemme, og ved hendes afrejse fra Rødding til Viskum for at tjene på Viskum hovedgård skriver præsten følgende: *Foranførte pige, som har været hjemme hos sine forældre et år, var den 24. oktober en gæst ved Herrens bord i Rødding kirke. Hun er mig på enhver måde agtværdig bekendt og forlader nu sognet for at tjene på Viskum. Rødding, den 1. november 1841.*

Som det ses, førte præsten en slags kontrol med sognebørnenes altergang, det var en anbefaling, når der som her stod i den unges skudsmålsbog, at hun eller han i dette år har søgt Herrens bord. Vi skal ikke ryste på hovedet af det, det var måske godt, om vor tid havde mere respekt og trang angående disse ting.

Tjenesten på Viskum varede i 2½ år fra den 1. november 1841 til den 30. april 1844. Også fra Viskum rejser hun med de bedste anbefalinger, hvori det bl. a. hedder: *Ane Cecilie, der har tjent mig fra den 1. november 1841 og til dato, har i den tid vist sig som en villig, flink og til sit arbejde overmåde dygtig pige.* Underskriften i skudsmålsbogen er ulæselig, men ejeren på Viskum hed på den tid Rasmus Bay. Det er samme mand, som nævnes i 1813 ved salget af Markskelgård til Christen Nielsen Vinkel. Men ved Ane Cecilies afrejse synes hans dage at være talte, ca. 3 uger efter dør han, den 18. maj 1844. Hans enke, Kristine Bay, sælger som anført Neder Kokholm gården til Ane Cecilies far i sommeren 1847. Faderen har altså været gårdfæster under Viskum samtidig med, at datteren har tjent der.

Fra Viskum til Løvskaal går hendes vej derpå, her tjener hun gårdmand Anders Mortensen, her bliver tjenesten kun ½ år. Det var vel ikke almindeligt med så kort en tjeneste på den tid, dog Ane Cecilie har tjent den tid, hun skulle, men ville heller ikke mere, måske har Anders Mortensen villet beholde hende, men fået nej. Han skriver altså ikke mere end nødvendigt. *Ane Cecilie har tjent mig fra*

1. maj til 1. november og i den tid opført sig godt. Løvskaal, den 1. november 1844. Anders Mortensen.

Så rejser Ane Cecilie til Vammen, men præsten i Vester Velling bemærker i skudsmålsbogen, at Ane Cecilie har tjent i sognet, men ikke deltaget i den hellige nadver, men for øvrigt erhvervet sig et godt skudsmål.

Og så er vi igen på Fastruplund, hvor Ane Cecilie tjener, og hvor Peder Nielsen også, som tidligere anført, har plads. Mange pladser fik hun og gode anbefalinger, men kun tjenesten på Viskum blev af længere varighed. På Fastruplund blev hun altså fra den 1. november 1844 til den 1. november 1845. Da drager hun til hjemmet i Kokholm, og intet tyder på, at hun senere har haft nogen plads.

De to menneskers samtidige tjeneste på Fastruplund blev altså bestemmende for deres fremtidige liv, og vi må vel slutte, at Peder Nielsen så mangan en søndag eftermiddag har vandret fra Fastruplund til Kokholm, ca. 12 km, for at besøge Ane Cecilie og ved aften eller nat gået vejen tilbage. Men endnu før de sidste tjenestedage er udløbet for Peder Nielsen på Fastruplund, holder han og Ane Cecilie bryllup. Vielsen sker i Rødning kirke den 25. september 1847. Dog, endnu hengår der to år, hvor de må leve hver for sig, Ane Cecilie i sit hjem, og Peder Nielsen synes at have ført sit daglige liv i Vammen sogn. Grunden hertil må søges heri, at Peder Nielsen efter endt tjeneste på Fastruplund har taget plads hos en bygningshåndværker for at lære byggefag, murer og tømrer, det var almindeligt på den tid. De bindingsværkshuse, som var almindelige i de dage, skulle en håndværker alene kunne bygge, såvel murværk som tømrerværk, vinduer og døre, kort sagt alt. Som landsbyhåndværkere var de sikkert velegnede, men næppe i købstæderne. Men altså Peder Nielsen tog fat på håndværket, og fra 1. november 1847 til omkring 20. november 1849 varede så at sige hans læretid. Fra den tid synes han at have været selvstændig håndværker.

Og så kom dagen, da de omsider kunne danne et fælles hjem, det blev i Hærup, Klejtrup sogn. Her har Peder Nielsen af en gårdmand i Hærup lejet et hus, der lå og stadig ligger ved den sydøstlige ende af Hærup sø, men nu som en større ejendom. Man har vel lov at gætte, at brød man et bindingsværkshus ned et sted, byggede man det ofte op et andet sted. Nu var der en gårdmand, der ville have sig et nyt stuehus, han brød det gamle ned og lod det på ny opføre nede i sit kær eller eng på omtalte sted ved Hærup sø. Mesteren, der byggede både det nye og det gamle hus, var muligt Peder Nielsen. Samme Peder Nielsen lejer så huset ved søen. Lejemålet var billigt, han skulle om sommeren tilse, at gårdmandens kreaturer, der hele sommeren græssede i engen, var der, hvor de skulle være og ikke kom til skade, idet ejeren vel havde 2 til 3 km til engen og

derfor ikke kunne holde øje med dyrene. Som anført var dette vel omtrent prisen for at bo i huset og måske nogle dages reparationsarbejde på gården. Penge var der lidt af blandt folk, hvorfor man ofte ordnede alt så vidt muligt uden penge. Tilmed måtte Peder Nielsen godt holde en ko, der måtte græsse i engen, og han måtte også bjærge hø til den til vinterfoder, ligeledes måtte han gerne holde høns.

Hernede i disse øde og flade engstrækninger slår Peder Nielsen og Ane Cecilie sig ned, rejsen dertil sker omkring den 21. november 1849. Hvor nøje præsten vogtede på dette med altergangen, ser man også her ved disse to menneskers afrejse. I Ane Cecilies skudsmålsbog står der, efter at det meddeles, at hun blev ægteviet til Peder Nielsen den 25. september 1847, at hun var gæst ved Herrens bord i Rødding kirke 20. søndag efter Trinitatis og flytter nu med sin mand til Klejtrup pastorat. Og angående Peder Nielsen skriver præsten i Vammen: *Skudsmålshaveren har i de sidste to år opholdt sig på forskellige steder i Vammen pastorat og været tømrersvend. Han har efter sigende, siden han blev gift, søgt altergang i Rødding sogn og er nu anmeldt her, som den, der agter at tage fast ophold i Hersom pastorat. Vammen, den 21. november 1849.*

Så går rejsen til Hærup, og her, ca. 1/2 km nord for Skalsåen, får de deres første hjem, som efter deres søns beretning så således ud: Huset havde kun et rum, der var skorsten på huset, som altså var opført af bindingsværk. Skorstenen derimod har vel været opført af tørrede lersten ud over den del, der gik op over taget. Der var en kakkellovn opsat i rummet, hvorpå der kunne koges mad, ellers var der fire nøgne vægge, der vel havde været overstrøget med kalk. Bohave og besætning: Det var såre beskedent. Peder Nielsen havde en høvlebænk, det blev familiens første og eneste bord for tiden i Hærup, et par høje skamler eller måske fire uden ryglæn var familiens stole, de passede for øvrigt godt til det øvrige. Der var et sengested, senere må man vel have lavet en såkaldt slagseng, eftersom der blev flere børn. En ko fik Ane Cecilie med fra sit hjem og nogle høns. Angående øvrige bohave har der ikke været mere end nogle gryder og muligt et klædeskab.

Koen anbragtes i den ene side af det fælles rum, og hvad angår hønsene måtte der fraskilles en lille afdeling til dem. Lergulv var almindeligt på den tid, og i Peder og Ane Cecilies hjem var der jo heller ikke andet. Når aftenerne blev lange, tændtes tællelyset på høvlebænken, så kunne både ko og høns sammen med den øvrige familie nyde lyset og varmen fra kakkellovnen. Hvordan det har følt, når vinden uhindret i efteråret eller i vintertidens mørke dage og nætter susede om den ensomme hytte, der stod uden skærm eller læ, og vinden for pibende ned i skorstenen, så røgen for ud af

kakkelovnen og bredte sig i rummet, ja, det kan man gisne om, men mange af datidens såkaldte småfolk havde det ikke stort anderledes. Let var det nok ikke altid for Ane Cecilie, når Peder Nielsen var på arbejde ofte langt borte og kun kom hjem fra lørdag aften til mandag morgen.

Peder Nielsen og Ane Cecilies børn:

Peder Pedersen, født 2. december 1847 i Kokholm

Kirsten Pedersen, født 16. december 1852 i Hærup

Laust Pedersen, født 12. juni 1857 i Hærup

(Laust Pedersen er opkaldt efter farbroderen, der faldt ved Fredericia)

Børneflokket blev ikke stor, men de skulle jo alle dele det samme rum, dog antageligt var den ældste allerede ude at tjene på den tid, da den sidste fødtes. Det er ikke uden interesse ved børnenes dåb, navnlig de to sidste, at lægge mærke til, hvorledes familien er repræsenteret, vi møder flere kendte navne iblandt. Ved Kirstens dåb er de fleste fra Kokholm, dog er hun båret af sin fars søster, Ane Marie fra Fastrup, men ellers er de øvrige omtrent Ane Cecilies søskende: Johanne Catrine og Kristian Pedersen fra Kokholm, endvidere smedelærling Frederik Pedersen fra Viborg. Ved Lausts dåb er det stort set en familie fra Hærup, der er repræsenteret, antageligt børn fra ejeren af det hus, Peder Nielsen beboede. Laust blev båret til dåben af gårdmand Niels Hougårds datter Birthe, og to af samme mands sønner er faddere, Peder og Hans fra Hærup. Pigen Kristiane Jensen, datter af gårdmand Jens Christensen i Fastrup, (Jens Christensens hustru var, som tidligere anført hans faster). Peder Nielsens halvbror, ungkarl Niels Nielsen, Vammen, senere ejer af Refsgård, var også til stede.

Som omtalt lå stedet meget ensomt. Mod nordøst spærrede en mægtig lyngbakke for al udsigt til denne side, hvor ellers Hærup by ligger, intet hus eller ejendom var at øjne til nogen side i nær afstand. Ovre på den anden side af Skalsåens stride strøm lå en gård, et gangtræ førte over åen på dette sted, og bag den lå høje lyngbakker, der hindrede al udsigt. Mod nordvest lå søen lige op mod huset, mod vest spærrede åløbet til Skalsåen al færdsel. Mod øst lå uendelige engstrækninger, der fortabte sig mod Lindum skov, og mod syd var som nævnt Skalsåen. Til Hærup by er der ca. 2-3 km, en sandet ensporet vej fører hertil. Ad denne vej har Peder Nielsen vandret med sin ransel adskillige gange fra og til sit arbejde. Skulle han til Vammen, kunne han derimod benytte gangtræet over åen, ellers fandtes der ingen vej fra og til stedet uden sandvejen til Hærup.

Tilværelsen i det ensomme hjem kunne nok mangen en gang være drøj for Ane Cecilie. Om sommeren var der vel liv nok omkring

hende, idet engene vrimlede af dyr, der græssede i de vidtstrakte områder på begge sider af åen. Og ligeså angående mennesker. Leerne klang i høbjærgningstiden, og hundreder af læs bjærgedes hjem af duftende hø. Tørv blev skåret, tørret og kørt hjem, latter og sang blandede sig ofte med kvægets brølen ved aftenstid, men når natten kom, og stilheden lagde sig over de store vidder, medens engene og åen dampede og indhyllede alt i tågeslør, da må ensomhedsfølelsen have virket knugende på Ane Cecilie og vel ikke mindst i de lange vinteraftener, når Peder Nielsen arbejdede langt borte fra hjemmet.

Følgende begivenhed er fortalt af datteren Kirsten, der på den tid var fem år. Den siger noget om, hvordan Ane Cecilie har følt tilværelsen i Hærup enge. Det hed sig bl. a., at der engang havde boet røvere i den store lymbakke, der skjulte Hærup by fra stedet, og en dag ser Ane Cecilie en mand gå oppe på bakken og synes at tage retning mod huset, det var sikkert en røver eller en farlig person. Skrækken griber hende fuldstændig. Flugt var den eneste mulighed, og så griber Ane Cecilie den yngste søn Laust på armen, tager datteren Kirsten ved hånden, og flugten går mod åen og gangtræet, den eneste vej, der var mulig. Med den ene arm holdt hun drengen fast, han har vel været ca. 2 måneder, med den anden arm støttede hun sig til planken, hun kravlede på, der vel ikke har været stort mere end $\frac{1}{2}$ m bred, og Kirsten fik befaling til at klamre sig til Ane Cecilies ben for ikke at falde ned i åen. De nåede vel over til gården på den anden side af åen, her søgte de ind. Senere på dagen fulgte manden dem over til deres hjem, og der var ingen tegn på, at der havde været besøg i huset af røvere, men alt blev dog grundigt undersøgt, før manden gik tilbage. Og så var Ane Cecilie igen alene hjemme med sine børn.

Om sommeren kunne der altid være foder nok til koen, men en vinter slap halmen op. Peder Nielsens tanker gik da til barndomshjemmet i Vammen, der var halm nok, men stedmoderen Ane Catrine var nok ikke villig til at give bort. Således fortæller datteren Kirsten, at Peder Nielsen en dag tog vejen over åen og nåede op til gården. »Du kan få et par knipper,« var Ane Catrines svar på hans spørgsmål. Faderen var svag og havde åbenbart ikke noget at sige, men halvbroderen Niels Nielsen var anderledes sindet end moderen. Ude i laden lagde han alt det på Peder Nielsen, det var muligt at binde sammen og lægge på en mand. Selv lagde han lige så meget på sig, og ad en bagdør forsvandt de ud af gården ned mod Skalsådal. Her smed de halmen, broderen gik hjem, og så kunne Peder Nielsen i ro og mag bjærge halmen over åen.

I sommeren 1857 fødtes, som omtalt, familiens sidste barn, sønnen Laust Pedersen, og nu lakker det mod enden med tilværelsen for familien ved Hærup sø. Der er ting og forhold angående denne flyt-

ning, der ikke kan klarlægges, men efter skødets udstedelse og datterens beretning lader det sig gøre i nogen grad at klarlægge gangen heri.

Det første, der synes at være sket, er, at Peder Nielsen af gårdmand Anders Nielsen i Roum har købt et stykke jord, en stor del heraf lyng. På dette hedeareal opfører Peder Nielsen antageligt i sommeren 1857 et hus, muligvis af bindingsværk fra et sted, han byggede, og han har vel så købt det gamle hus og nu opstillet det på den købte grund. Efter datterens beretning var det et langt hus, beboelse i den ene ende, tærskelo i midten og kostald i den anden ende. På den tid, da han opførte huset, havde han endnu ikke skøde herpå, men uden tvivl købekontrakt, idet skødet først er udstedt i 1859.

Men Peder Nielsen nøjedes ikke med at købe jord af én mand, af en eller anden grund køber han et mindre stykke jord af en anden. Vi vil lade skøderne fortælle, blot er der en ting, man må bemærke og i dag vanskelig kan forklare, men måske på den tid fuldt korrekt. Peder Nielsen navngiver sig ikke som Peder Nielsen fra Hærup, men som Peder Nielsen fra Vammen. I øvrigt fortæller de to skøder om familiens rejse til Roum.

Skøde: Underskrevne gårdmand Anders Nielsen af Roum erkende og vitterliggør at have solgt og afhændet, ligesom jeg i fuldbyrdelse deraf og i medfør af indenrigsministeriets skrivelse af 21. november 1857, den approberede opdeling eller parcellering af mine jorder, matr. nr. 2 c og 10 d i Roum, herved skøder og aldeles afhænder fra mig og mine arvinger til Peder Nielsen fra Vammen parcellen matr. nr. 2 c og 10 d, Roum by og sogn. Den første af hartkorn 1 skp., 3 fdk., 2 alb. og den sidste af hartkorn 1 skp. og 1¹/₄ alb. Gammelskat 2 rigsdaler og 59 skilling for købesummen 600 rigsdaler. Bemeldte parcel, der er bebygget således, som den findes opsat på medfølgende udstedte kort, tilhører fra nu af Peder Nielsen og hans arvinger med fuldkommen ejendomsret, således som jeg har ejet efter skøde af 16. februar 1846 med påfølgende skatter og afgifter. Dog skal bemærkes, at der på parcel matr. nr. 2 c hviler anexskyld til sognepræsten, for hvis skyld i denne sag køberen ikke skal deltage for den solgte parcel, hvilket jeg i fremtiden påtager mig ansvaret for betalingen af. Bekræftet ved min underskrift. Hobro, den 27. januar 1859. Anders Nielsen.

Men samtidig med dette skødes udstedelse, udstedes der et mere, og det fremgår heraf, at Peder Nielsen har købt jord til ejendommen i Roum af to mænd, og at den først omtalte parcel, som anført, må have været bebygget af ham i sommeren 1857.

Det andet skøde: *Underskrevne gårdmand Peder Jensen i Roum erkender og vitterliggør, at jeg har solgt og afhændet, ligesom jeg*

efter skrivelse af 7. februar 1857 herved skøder og aldeles afhænder fra mig og mine arvinger til Peder Nielsen fra Vammen matr. nr. 3 c i Roum by og sogn af hartkorn 3 fdk., $\frac{1}{4}$ alb., Gammelskat 64 skilling. Købesum 50 rigsdaler er betalt. Ansøgning blev indsendt til amtet den 7. februar 1857 om ret til at fraskille og blev approberet, således at udstykning af parcellen 3 c fra Peder Jensens gård nr. 3 i Roum kan finde sted samt tilladelse til, at det fraskilte må afhændes til Peder Nielsen til forening med anden ejendom. Der vil derfor fra amtet ingen hinder være for, at dette skøde tinglæses. Viborg stiftamt den 3. februar 1859. Bretten. Bemeldte parcel skal derfor således efter udskiftningen tilhøre køberen Peder Nielsen og arvinger med fuldkommen ejendomsret, således som jeg samme have ejet efter skøde af 14. juni 1848. På matr. nr. 3 påhviler anexskyld til sognepræsten. Hobro, den 27. januar 1859.

Som det fremgår, har Peder Nielsen allerede omkring den 7. februar ligget i handel med Peder Jensen og antagelig også samtidig med Anders Nielsen i Roum om køb af jorden, og handelen er blevet afsluttet indtil videre med en købekontrakt, hvorefter Peder Nielsen har taget fat på at bygge omtalte hus på Anders Niensens jorder. Som omtalt har vi datteren Kirstens ord som baggrund for, at han byggede huset, men at han synes at have været foran med at bygge, fremgår af en skrivelse fra amtet udstedt den 10. februar 1859, hvor man godkender udskiftningen af jorden fra Anders Niensens gård, således at der derfra må afhændes til Peder Nielsen til bebyggelse inden 2 år. Men efter skødet fra Anders Nielsen fremgår det, at parcellen er bebygget, altså også på den tid kunne man finde på at bygge på forventet bevilling ligesom i 1969.

Men hvor kom pengene fra? Det har nok ikke givet mere end til brødet i Hærup, så da Peder Nielsen skulle købe sig ejendom måtte han låne pengene hertil. I Klejtrup levede der på den tid en såkaldt høker ved navn Peder Pedersen, en stor pengepuger, der foruden sin købmandshandel levede af at låne penge ud til folk.

Man kan så at sige ikke slå op i Rind og Gislum Herreders pante-protokol i hans dage, uden at man side op og side ned ser en panteobligation, en på 1000 og herfra helt ned til 25 kr. Folk, der var i trang for penge, gik til Peder Pedersen og lånte hos ham disse beløb, mod efter tiden gode renter. Men samme høker Peder Pedersen blev om natten den 30. juni 1879, 67 år gammel, sammen med sin medhjælper, en mand fra Roum, der var 62 år, myrdet af en person, der hed Rasmus Pedersen Mørke. Han brød ind hos høkeren og udøvede denne ugerning, en hævnakt mod høkeren, som Rasmus Mørke mente sig forurettet af. For denne ugerning blev Rasmus Mørke henrettet på en høj bakke nær Klejtrup den 5. januar 1881 og derefter begravet på det nordøstre hjørne af Klejtrup kirkegård.

Nå, men Peder Nielsen trængte altså til penge for at kunne klare sin ejendomshandel, og så gik han da også til høkeren i Klejtrup og lånte et beløb på 700 rigsdaler. Panteobligationen, som altså findes i Rind-Gislum Herreders panteprotokol, lyder således: *Underskrevne Peder Nielsen af Vammen, nu husmand af Roum, erkender herved, at jeg har modtaget til låns af høker Peder Pedersen af Klejtrup, denne sum af 700 rigsdaler rigsmønt, hvilken sum jeg forpligter mig til at tilbagebetale kreditor skadesløst i alle måder. Jeg forpligter mig til at svare 4 0/0 i renter til juni og december termin, hvilket må overholdes, hvis lånet ikke skal blive opsagt. Som yderlig sikkerhed for lånet står i pant min ejendom i Roum by og sogn efter skøder af dags dato parcellen matr. nr. 3 h af hartkorn 3 skp. og 1/2 alb., Gammelskat 64 skilling, og parcellen matr. nr. 2 c af hartkorn 1 skp., 1 fdk., 2 alb., Gammelskat 2 rigsdaler og 50 skilling. Endvidere er tilført pantets kreditor 1. prioritet i ejendommen med nuværende bygninger, avl, afgrøde, gødning og ildebrændsel, ind- og udbo m. v.*

Skrevet i Hobro, den 27. januar 1859.

Peder Nielsen.

m. f. pen

Det ses straks ved læsning af obligationen, at høker Peder Pedersen sikrede sig for ikke at lide tab, når han lånte folk penge, selv møddingen synes at være en del af hans pant i ejendommen, thi anden gødning havde man jo ikke dengang. Nu er alt så i orden, enhver har fået, hvad hans er, og Peder Nielsen er blevet husmand i Roum, men nu også blevet skyldner til høkeren i Klejtrup på 700 rigsdaler. Før afrejsen må han til præsten i Hersom med sin kones og sin egen skudsmålsbog, datidens folkeregister, og melde sin afrejse. Præsten skriver: *Husmand og tømrer Peder Nielsen forlader nu med godt vidnesbyrd Klejtrup sogn, Rinds herred, Viborg amt, og flytter til Roum sogn. Hersom præstegård, den 5. december 1857.*

Som det er anført, bliver de egentlige papirer på ejendomshandelen først oprettet og underskrevet i januar 1859. Til denne tid må alt have været ordnet på købekontrakt, dog ikke lånet hos høkeren, dette lån hos ham kan nok have været muligt mod sikker kaution.

ROUM-TIDEN 1857–1871

Peder Nielsen er ca. 34 år, da familien flytter til Roum, Ane Cecilie ca. 34 år, Peder (ældste) søn 10 år, Kirsten 5 år og Laust 1/2 år. Det har været en kold tid for dem at bryde op i december, husene har nok ikke været alt for tætte, hvortil man flyttede, men folk var jo vant til noget af hvert. Kort efter rejsen til Roum skete der to ting i Peder Nielsens familie i Vammen, som må have berørt familien i Roum. Den 18. juni 1858 bliver halvbroderen Niels Nielsen gift og

overtager Refsgård. Ved den tid tilfaldt der søskendeflokken en smule arv fra fædrenehjemmet. Samme år før broderens ægteskab dør Peder Niensens far Niels Christensen. Fra den tid har Peder Nielsen nok ikke ret ofte været i sit hjem.

Af begivenheder i tiden i Roum skal anføres, at Peder Nielsen fortsatte som byggehåndværker samtidig med, at han opdyrkede sin jord. Den 27. april 1862 blev den ældste søn Peder konfirmeret i Roum kirke. Har Peder tjent som dreng nu og da, må det vel antages at han fra nu af tjente til stadighed. Af natur skal han have været et stille og beskedent menneske, der var trofast og pålidelig i sin tjeneste. Sådant lyder hans eftermæle. En tid skal han have været hos bedstefaderen i Kokholm. Som 16–17-årig får han tjeneste på en gård. Forkarlen her led af T.B., og da han og Peder, som skik var, måtte dele seng og kammer, blev følgen, at Peder fik sygdommen. Svag og kraftløs kom han hjem, og her har han måske gået og samlet lidt kræfter. En dag i marts 1865 sender faderen ham til Kokholm for at hente en plov hos bedstefaderen, der som omtalt var smed. Der var ca. 20 km den ene vej og lige så langt tilbage. Peder går, men ploven er ikke færdig, han må vente natten over, og først sent på næste dag er den færdig. Peder får den tunge plov op på skuldre og nakke, og så går det ad Roum til. Dengang gik man tværs over alt, hvor det var muligt, langs diger, grøfter og markskel for at gøre vejen så kort som muligt. Peder gjorde det samme, men dagen hældede, solen sank, og mørke og tåge lagde sig over hans vej. Til sidst vidste han ikke, hvor han var, og ved en kæmpehøj, han fandt på sin vej, måtte han smide ploven, og træt som han var søge sig det luneste sted ved højen til natteleje. Da solen stod op næste morgen, var det en syg mand, der fik ploven lagt på nakken og fik kursen sat mod hjemmet. Han nåede hjem, men han overvandt aldrig sin sygdom, selv om der dog gik ca. et år, før døden tog ham. Roum kirkebog: Den 2. marts 1866 døde Peder Pedersen, 18 år gammel, søn af håndværksmand og husmand Peder Nielsen, Roum. Dødsårsag tæring. Hans grav blev på Roum kirkegård, ensom og glemt. Familien flyttede jo i 1871 til Vejrum. Året efter sønnens død blev datteren Kirsten konfirmeret i Tostrup kirke den 28. april 1867.

EN BEGIVENHED MERE

Som tidligere omtalt havde Ane Cecilie sin søsters søn, Søren Sørensen Lund, i pleje i et tidsrum i Roum-tiden. Det hænder da på den tid, ca. 1861–62, at Peder Nielsen er på arbejde i Vammen og Ane Cecilie alene hjemme sammen med datteren og de to drenge, Laust og Søren. Det blæste op til en frygtelig storm, der hvinende omkring den ensomme ejendom, der ikke havde et træ til læ. Stormen tog til i den mørke martsnat, og ængstelig lytter de to kvinder til

dens stød mod huset. De to drenge sov uanfægtet af bulderet, men så kom der et stød, og der lød et brag og et hvin, som skulle alt styrte sammen om dem. Ane Cecilie for op, og sammen med datteren vovede hun at gå gennem køkken og tærskelo for at se til dyrene i den anden ende af huset, men da de gik gennem tærskeloen, kunne de ikke forstå, at de kunne se himlens stjerner over sig, der skulle dog være tag imellem. Det lod sig forklare, stormen havde løftet spær, tag, ja, alt af huset og kastet det ned ved siden af murene, kun skorstenen ragede op. Der blev ingen sengetid den nat, men også den fik ende. Næste dag kom Peder Nielsen hjem, han tog roligt på det: »Det er godt, at ingen af jer kom til skade,« var hans ord, og snarest muligt fik han taget på huset igen.

1871 sælges ejendommen i Roum, og man flytter til Vejrum. Følgende fremgår af skødet: *Underskrevne Peder Nielsen af Roum tilstår og vitterliggør at have solgt, ligesom jeg herved sælger, skøder og afhænder til Peder Christensen af Bjerregrav følgende mig tilhørende i Roum by og sogn beliggende ejendom, som jeg ejer efter skøde af 27. januar 1859, nemlig parcellen nr. 2 c af hartkorn 1 skp., 3 fdk., 2 alb. og 3 b, 1¹/₄ skp., Gammelskat 2 rigsdaler og 2 skilling, matr. nr. 3 d, 64 skilling, i alt 3 skp., 3 fdk., ¹/₂ alb., Gammelskat 3 rigsdaler, 2 skilling, med derpå værende bygninger. Pris 1200 rigsdaler og 2 skilling. Det bemærkes, at der påhviler ejendommen matr. nr. 2 og 3 anæxskyld til sognepræsten, det øvrige er fritaget herfor. Da køberen Peder Christensen nu har berigtiget købesummen, så erklærer jeg herved ingen ret at have til anførte ejendom, den skal fra nu af tilhøre køberen med de rettigheder, herligheder og byrder, hvormed jeg har ejet samme og i øvrigt med fuld ejendomsret, hvorhos jeg hjemler ham det solgte.*

Til bekræftelse under min hånd p. t. Hobro, den 20. januar 1871.

Peder Nielsen.

m. f. pen

Videre skal tilføjes angående tiden i Roum. Det yngste af Peder Niensens børn, sønnen Laust Pedersen, født 1857, blev ca. 7 år gammel omkring 1864 sendt fra hjemmet i Roum til Fastrup i Vammen sogn. Her skulle han tjene som hyrdedreng hos sin faster Ane Marie og hendes mand Jens Christensen, i hvilken tjeneste han blev resten af den tid, forældrene boede i Roum og kom først tilbage, efter at familien var flyttet til Vejrum.

Vi fortsætter med Peder Niensens køb af ejendommen i Vejrum. Denne ejendom, som Peder Nielsen købte, og hvori han boede til sin død, overdrog han som ældre til sin svigersøn Niels Jensen Væck. Ejendommens historie er følgende: En gårdmand i Vejrum, Jacob Andersen, ejede jorden, og den lå vel hen som hede på den tid, da udskiftningen fandt sted. Omkring den 5. marts 1866 solgte han

anførte hedeareal, der var på ca. 18 tdr. land og havde betegnelsen matr. nr. 14 c af hartkorn 1 skp., 2¹/₄ alb. og Gammelskat 64 skilling. Parcellen var ubebygget, da det solgtes til en mand ved navn Christen Sørensen Gjørtler fra Meilgård ved Kokholm. Købesummen var 550 rigsdaler rigsmønt (rigsmønt vil måske sige, at købesummen skulle betales sælgeren i sølv, seddelpenge havde man ikke rigtig tillid til endnu). Vejrum, den 4. september 1866. Jacob Andersen.

Christen Sørensen Gjørtler bebyggede derpå jorden, han opførte et langt hus af gule sten lige op til den nyanlagte Viborg-Randersvej. Men i løbet af få år kørte han fast, hvorfor ejendommen i 1871 blev stillet til tvangsauktion, og her kommer Peder Nielsen ind i billedet. På sine mange arbejdsrejser har han vel hørt om ejendommen og fået lyst til at give et bud på den. Auktionsskødet, der her skal anføres i forkortet form, lød på følgende: *År 1871, onsdag den 15. februar formiddag kl. 11, blev efter foregået bekendtgørelse afholdt 3. auktion over det Christen Sørensen tilhørende hus på Vejrum hede med jorder osv., hvorefter den Chr. Sørensen Gjørtler ifølge skøde af 14. september 1866, tinglæst den 17. januar 1867, tilhørende ejendom stilles til bortsalg ifølge rekvise af sagfører for gårdmand M. Jacobsen ved tre offentlige auktioner, der afholdes den 18. januar, 1. februar og 15. februar. Ejendommen sælges med underbeliggende jord, sæd, avl og afgrøde, alle bygninger og faste tilbehør. Den påræbte pantebogsattest lyder således i overensstemmelse med Middelsønderlyng herreders skøde og panteregister og attesteres, at Christen Sørensen ved skøde af 14. september 1866 matr. nr. 14 c i Vejrum har erhvervet og af ham er behæftet for A: 600 rigsdaler til Kristen Sørensen ifølge obligation læst 17. januar 1867, B: 400 rigsdaler til Jacob Jensen ifølge obligation læst den 9. maj 1867, C: 178 rigsdaler til Niels Jacobsen ifølge obligation læst den 24. september 1868, D: 37 rigsdaler ifølge forlig til brødrene Stenberg, læst den 4. februar 1869. Ejendommen overtages af køberen Peder Nielsen på følgende betingelser: Køberen betaler alle løbende afgifter og skatter og resterende renter. Alle auktionsomkostninger, bekendtgørelser og tinglysningssalær betales inden 14 dage. Han betaler og udreder afdrag i købesummen inden 8 uger efter hammerslaget. Han betaler inden 8 uger efter hammerslaget til undertegnede udlægshaver, gårdmand M. Jacobsen af Trudstrup, tilhørende renter og inden 3 måneder efter hammerslaget til undertegnede udlægshaver en sådan del, som svarer til den virkelige købesum og resten til førstkommende 11. juni termin 1871. Køberen overtager og berigtiger den på 1. prioritet i ejendommen 600 rigsdaler hvilende pantegæld med resterende renter. Skødet er underskrevet af køberen Peder Nielsen m. f. pen.*

Som det ses, er salget af ejendommen i Roum sket omkring den 20. januar 1871, men købet af ejendommen i Vejrum har først kunnet gå i orden efter den 15. februar. Man må vel gå ud fra, at han har kunnet blive på ejendommen i Roum, til han har kunnet flytte ind i Vejrum. Skudsmålsbøgerne viser også, at det er gået til på denne måde. Afrejsen fra Roum har fundet sted den 2. eller 3. marts 1871, og tilmelding angående ankomst til Vejrum er sket den 7. marts 1871.

For Peder Nielsen blev det nu ingen billig historie efter tiden at dømme. Han fik 1200 rigsdaler for ejendommen i Roum, men hvor meget gæld han havde endnu på den tid af de 700 rigsdaler, han lånte hos høker Peder Pedersen i Klejtrup, vides ikke, men lidt penge har han jo nok ført med sig til Vejrum. Lån måtte han dog gøre også ved denne overtagelse. Hos en Karl Chr. Madsen i Vejrum lånte han 400 rigsdaler til $4\frac{1}{2}\%$ rente, obligationen blev tinglyst den 18. december 1871 for at kunne klare de første store udbetalinger ved overtagelsen. Ejendommen blev sat til en pris af 1200 rigsdaler, men hertil kom jo alle de anførte udgifter, afdrag o. l. Den første tid i Vejrum for Peder Nielsen med familie har nok ikke været uden nogen besvær. Det synes at fremgå, at der ikke på ejendommen ved overtagelsen fandtes så meget som en høne, endside da en ko.

LAUST PEDERSENS TJENESTE OG KONFIRMATION I VAMMEN

Som allerede anført kom Peder Niensens yngste søn Laust Pedersen til Vammen i 7 års alderen for at tjene sin faster og hendes mand, gårdmand Jens Christensen i Fastrup. Denne gård lå nabo til hans fars barndomshjem. Her i Fastrup forløb tiden for ham fra ca. 1864 til 1872. Det var strengt at være tjenestedreng på den tid, tidligt kom man op om morgenen og ofte sent i seng. Pladsen hos fasteren var ikke anderledes end andre steder, nej, livet var hårdt og vilkårene strenge for alle med enkelte undtagelser. Skolegang var der ikke meget, der hed, og for en tjenestedreng var der så godt som ingen i sommertiden. Så drev da Laust sommeren igennem alle gårdens kreaturer (køer vel undtagen) ad den lange vej fra gården nord på ned bag Bigum skov til Skalsåens enge, og hernede, omtrent lige overfor, hvor han for nogle år siden fødtes, gik han den lange, lange dag ensomt med de mange dyr, hvoraf en del var stude, og over for disse store dyr, der ikke altid var lige fredelige, følte han ofte angst, idet disse nok kunne stille sig op i angrebsstilling og brøle og brumme imod ham, eller når vejret var varmt, og dyrene rejste halerne og i vildt løb rendte rundt i engen, ja, undertiden løb op over bakkerne mod gården, da var det svært for ham, og tankerne gik ofte til mor i Roum. Når så vinteren nærmede sig, og dyrene blev sat på

stald, så begyndte skoletiden, men den var næsten værre for ham end sommeren med alle dens vanskeligheder.

Vammen gamle skole ligger endnu i 1969 på sin plads ned ad den store bakke på vej mod Hersom, omme bag kirke og præstegård. I mange år efter dens nedlæggelse tjente den som fattighus. Her residerede i mange år en lærer Bjørn i omtalte tidsperiode. Han var en rigtig gammel degn af den gamle skole, gårdmandsbørnene tog han meget hensyn til, men tjenestedrengene, der som oftest ikke var meget i skole om sommeren og derfor var langt bagefter de øvrige børn, når de mødte om efteråret, havde han sin egen metode overfor. De blev kaldt frem til overhøring lige foran katederet, og stillet ansigt til ansigt med den strenge lærer glemte de ofte det, de eventuelt kunne, før de gik op. Så stod de da for deres dommer uden at kunne svare på de stillede spørgsmål; dommen lod ikke vente længe på sig, der faldt et par ordentlige lussinger, så det sved i kinderne for resten af dagen, hvorefter han jog dem på plads. Den øvrige tid af dagen bekymrede læreren sig ikke mere om disse tjenestedrenge, de havde modtaget deres undervisning for denne dag.

Således fortalt af Laust Pedersen. Endnu som ældre mand kunne han fortælle levende om sin skoletid, om hvordan benene rystede, når han blev kaldt op til læreren, og alle dage så han for sig lærer Bjørns hænder og beskrev dem på størrelse med en tallerken. Laust Pedersen glemte aldrig sin skoletid eller undervisningsformen, så levende stod det for ham, men hvor megen kundskab, han fik med herfra, var selvsagt noget begrænset.

Den 16. april 1871 blev han konfirmeret i Vammen kirke af sognepræst Carl Julius Junge og blev udskrevet af skolen med karakteren: Kundskab g, opførsel mg. Et år endnu blev han i sin tjeneste hos fasteren i Fastrup, men så kom dagen, da han vendte hjem til forældrene. Kort før hans hjemrejse var fasteren blevet enke. Den 2. april 1872 drog han til hjemmet i Vejrum og var fra den dag sin fars medhjælper på byggefagenes område, og igennem år fulgtes de to troligt ad undertiden på lange rejser, hvor de efter den tids skik og forhold murede og tømrede, istandsatte huse og byggede nye. På disse håndværksrejser kom de viden om, besøgte ikke alene nabo-byerne, men drog helt op til Snæbum, Hvorum, Hejring, Fristrup, Roum, Klejtrup, Lindum, Bigum, Vammen, Nørre Vinge osv., blot for at beskrive en håndværkers rejser i de dage. Undertiden var de med båd fra Bigum til Nørre Vinge over Tjele Langsø i storm, så skum og sprøjt stod ind over dem og båden, så de trængte til at få tørt på, når de landede. Selvsagt måtte man blive hele ugen igennem på stedet, når man arbejdede så langt fra hjemmet. Arbejdstiden om sommeren var som regel fra 6 morgen til hen mod 7 aften, dog med en pause om middagen på ca. 1½ time.

I øvrigt må man vel slutte, at Peder Nielsen ikke alene har været en god og dygtig håndværker, men tillige et rart og behageligt menneske, siden han år efter år kom igen og igen på de samme egne for at bygge, og selv om han var draget langt bort fra sin tidligere egn, fandt man dog tilbage til ham, når noget skulle bygges. Peder Nielsen var en mand, der var i besiddelse af megen lune, sagtmodig af sind og derfor vanskelig at bringe ud af ligevægt.

EN REJSE

Langt og viden om kom man jo almindeligvis ikke ud over det nødvendige. Tog var der ikke mange af, dagvognene med post var stort set datidens mest anvendte befordringsmiddel, men man havde sine ben, og disse forstod den tids mennesker at bruge. Sikkert tilbage til de unge år blev Peder Nielsen engang hyret til en studedrift, vel fra Viborg til Husum i Sydslesvig. Det tog en uge at nå hertil. Dag efter dag travede man af sted ad den støvede landevej med de brøllende og efterhånden trætte dyr, en drift var ofte på ca. 50 dyr og mere. Om natten gjorde man holdt ved en kro. Her var indhegninger til at drive dyrene ind i, her var vand og tørfoder og græs til dem også, og til driverne var der mad at få. Der var beskedent natteleje, og næste morgen med en madpakke fortsatte man sydpå, nogle med brændevinsflasken i lommen. Ankomsten til Husum blev dyrene afleveret til rette vedkommende, og så kunne driverne begynde vandringen mod hjemstavnen i flok eller enkeltvis. Der var dem, som ikke havde stort tilbage, når de nåede hjem, dertil havde man for flittigt besøgt kroerne ved vejen. For Peder Nielsen tog det jo en uge med hjemreisen, men man tør formode, at han ikke kom hjem med tomme lommer, men derimod havde han fuldstændig slidt sine træsko op, han måtte købe sig et par nye efter hjemkomsten.

ANGÅENDE EJENDOMMEN OG DRIFTEN AF DENNE

Peder Nielsen var ikke kørende, han havde hverken heste eller stude, måske på den sidste tid af sit liv har han haft stude til at trække plov, harve m. m. Han har vel lejet nogen til at udføre arbejde og som betaling herfor repareret vedkommendes huse. Penge havde folk ikke mange af, og man handlede derfor ofte, som om der ikke var penge i landet.

Peder Nielsen skal have været en ret høj og kraftig mand med det, som de fleste mænd havde på den tid, uundværlige rundskæg, ærlig og sanddru af natur, dog var der en gang i hans liv, hvor det var så som så med ærligheden. En sommerdag kom en noget fin herre vandrende ad den støvede landevej mod Viborg. Nu havde Peder Nielsen en lille arrig køter, der så sig gal på den fine herre, der vel brummende, svingende med sin stok kom sparkende

hen ad vejen, så sten og grus flyver ud til alle sider, men nok hermed, køteren for ham i det ene bukseben. Solen havde sendt sine brændende stråler ned over hans i forvejen opvarmede hoved, men nu brister alt. Blodet farer til hovedet, og den ophidsede mand stormer ind af Peder Niensens dør. »Er det Deres køter, hr.?« »Jov, det skal nok passe, det er min hund,« svarer Peder Nielsen. »Må jeg så bede om Deres navn, jeg vil have erstatning, jeg finder mig ikke i, at Deres hund overfalder mig. Hvad hedder De?« »De plejer at kalde mig Grøn,« var svaret. Den forurettede tager blyant og bog frem, noterer Grøn og hans hund, svinger stokken i luften, idet han går. »Farvel, De vil snart høre fra mig hr. Grøn.« Men Grøn hørte aldrig fra ham.

Peder Niensens hustru Ane Cecilie Pedersdatter skal have været en smuk kvinde, måske lå der over hende et præg af selvførelse, men trofast stod de sammen både i lyse og mørke dage. Rigdom blev dem aldrig tildelt, skønt de begge var født som gårdmandsbørn.

DE SENERE ÅR I VEJRUM-TIDEN

Alt kan ikke blive ved at være, som det har været fra begyndelsen, heller ikke hjemmet på Vejrum hede undgik forandringer. En ung mand kom ind i familien, hans navn var Niels Jensen Væck, født i Fastrup, Vammen sogn, den 18. november 1852. Han var søn af Jens Nielsen og hustru i Fastrup, hjemmet grænsede op mod Bigum skov. Den 26. oktober 1877 holdt Kirsten Pedersen og Niels Jensen bryllup i Vejrum kirke. De var begge 24 år, og parret blev boende i hjemmet. Det bragte vel med sig nogen forandring, dog overtog de unge ikke ejendommen på denne tid. Livet fortsattes derfor som før ud over, at der nu altid var en mand hjemme, der kunne passe mark og stald.

Der synes at være hengået ca. 10 år, før Peder Nielsen overdrager ejendommen til svigersønnen. Imidlertid synes livet at have været levet både godt og harmonisk i de mange år mellem begge parter. Niels Jensen Væck har desuden fået et job som vejmand på amtsvejen, hvad der tager en del af hans tid, og hjemme er der altid noget at gøre. Omsider kom tiden, da Peder Nielsen overdrog ejendommen til svigersønnen, og han og hustruen gik på aftægt, men forblev i hjemmet. Skødet skal her gengives i forkortet form:

Undertegnede tilskøder og afhænder til Niels Jensen Væck min ejendom matr. nr. 14 c, Vejrum hede, på følgende betingelser:

A. Køberen overtager den stående pantegæld, i alt 1300 kr.

B. Han udsteder til mig en forskrivning på 400 kr.

C. Han udsteder ligeledes til mig en forskrivning på 550 kr.

D. Ved en oprettet aftægtskontrakt forpligter han sig samtidig til at svare mig og min nulevende hustru aftægt af en salgsværdi på i alt 1500 kr.

Alt iberegnet en pris på 3750 kr. Ejendommens virkelige værdi ansættes til 4000 kr.

Viborg, den 11. september 1886.

Peder Nielsen.

m. f. pen

Af aftægtskontrakten, der samtidig blev udstedt, skal der blot nævnes enkelte ting. Det sædvanlige med korn, gryn, kød og flæsk, tørv og penge m. m. findes også her. Men der er nogle undtagelser, der viser, hvor de gamle sikrede sig, om uenighed skulle opstå parterne imellem. Det fremgår, at der skal svares og findes til aftægtsfolkene: En seng, køkkenredskaber, aftægtsstue, husholdningsfornødenheder, ret til køkken, bryggers og brønd med tilhørende redskaber, et stykke havejord med ret til gødning, ejeren forpligter sig til at grave haven, hvis sygdom skulle indtræde osv.

Kom de unge og gamle godt ud af det i det daglige som her, blev der ikke brug for håndhævelse af alle disse paragraffer, men i påkommende tilfælde var de der altså.

Endnu var Laust, den yngste søn, jo i hjemmet, og alle spiste ved samme bord. Børn, som der jo efterhånden blev fire af, forældrene og bedsteforældre, alle sad de sammen, så der har været ni daglige mennesker i det ikke alt for store hjem.

Niels Jensen Væk og Kirstens børn:

Ane Cecilie Nielsen, født 19. september 1875

Ane Marie Nielsen, født 3. februar 1878

Peder Nielsen, født 8. marts 1882

Jens Peter Nielsen, født 30. april 1886

Ved disse børns dåb var slægten rigt repræsenteret på begge sider. Ved det fjerde barns dåb var der dog en undtagelse, han blev båret til dåben af Marie Kathrine Pedersen, Laust Pedersens forlovede, som på den tid tjente i Årup.

Samme år, den 30. november, giftede Peder Nielsens yngste søn sig, vielsen fandt sted i Vejrum kirke. Vejrum kirkebog: Den 30. november 1886 viedes i Vejrum kirke Laust Pedersen, søn af husmand på Vejrum hede Peder Nielsen til Marie Kathrine Pedersen, datter af husmand Peder Nielsen, Vindum Skovmark, opfødt hos Niels Pedersen Henriksen på Vejrum mark. Laust Pedersen var 29 og Marie Kathrine 20 år. Allerede før sit bryllup havde Laust Pedersen købt en lille ejendom langt ude på Vejrum hede nær Ingstrup skel. Ejendommen findes fremdeles og ejes af Martin Hartvigsen nu 1970. Ejendommen, der er på ca. 8 tdr. land, har matr. nr. 13 e af Vejrum.

Laust Pedersen handlede med en mand, der hed Søren Pedersen. Af hartkorn var de 1 fdk., 2½ alb., Gammelskat var 69 øre, købesummen udgjorde 3000 kr. I lån var der 2100 kr., udbetalingen blev 900 kr. Vejrum den 4. august 1886.

Hertil flyttede Laust og hans unge hustru vel en kold dag omkring den 1. december. Laust Pedersen drog i faderens fodspor på håndværksrejser, Marie Kathrine gik ene hjemme uge efter uge ligesom slægten forud. Et lyspunkt i ensomheden var, at hendes svigerfar Peder Nielsen af og til kom og så til hende og tog en hånd med, hvor han kunne. Marie Kathrine glædede sig, når hun så ham stile ad den lange markvej, der førte fra landevejen op mod hjemmet. Han havde ikke travlt, men tid til at slå sig ned en stund. Marie Kathrine omtalte ham altid med kærlighed, hun glemte aldrig hans milde sind og den godhed og omsorg, hun mærkede, han nærede for hende.

PEDER NIELSENS OG ANE CECILIES SIDSTE ÅR

Omkring 1892 blev Peder Nielsen syg af en blæresygdom, måske kræft. En tid lå han på sygehuset i Viborg, men hen mod nytårstid blev han klar over, at det bar mod døden, hvorfor han bad om at komme hjem. Efter at være kommet hjem var han ikke oven senge mere, tålmodig gik han gennem sin lidelse, thi sygdommen bragte ham mange smerter. Den 12. februar 1893 døde han, 70 år gammel, og blev begravet på Vejrum kirkegård den 19. samme måned. Hans hustru Ane Cecilie døde den 14. april 1894 og blev begravet i Vejrum den 20. april.

LAUST PEDERSENS REJSE TIL VINKEL

Under Peder Nielsens sygdom og død havde sønnen Laust Pedersen ligget i handel om en ejendom i Vinkel, der var betydelig større end ejendommen i Vejrum. Hustruen Marie Kathrine var træt af ensomheden, når han var borte de mange og lange uger, hvorfor hun gerne ville, at de fik en større ejendom, så han kunne være hjemme hele tiden. Et mageskifte kom ud af det med en enke Karen Christensen i Vinkel, og en dag i marts, kort efter Peder Nielsens død, flyttede Laust Pedersen med hustru og to børn til Vinkel til en ejendom, der var meget forsømt på alle måder. Det var ikke nogen lystelig rejse, det havde sat ind med tøbrud, og vejene på den tid var ufremkommelige. Hjulene skar igennem de lerede veje og sank i til navet, hestene vadede i mudder til knæene, vognen hoppede op og ned, vrikkede snart til en side, snart til en anden side. Kusken måtte gøre alt for at berolige de forskræmte dyr, men man nåede dog målet uden alt for mange uheld. Den, som måske var mest glad for denne flytning, var nok Marie Kathrine. Ejendommen lå ikke så langt fra hendes

barndomshjem, så hun næsten følte det, som om hun var kommet hjem fra en lang rejse. For Laust Pedersen forblev Vejrum altid noget af hans længslers mål, og hvortil hans tanke ofte gik, ligesom han gerne en søndag tog vejen til dens kirke.

EFTERSKRIFT

Før denne familiebeskrivelse afsluttes, vil det måske være det rigtigste i korthed at dvæle ved Peder Nielsen og Ane Cecilies efterkommere, både de, der er borte, og de, som i 1969 endnu er i live. Først Niels Jensen Væck og Kirsten Pedersens børn.

Efter Peder Niensens og Ane Cecilies død blev familien boende i hjemmet i en lang årrække, Niels Jensen var jo foruden at være landmand også amtsvejmand, men da det gik sådan, at ingen af deres børn fandt lejlighed til at overtage hjemmet, besluttede Niels Jensen sig til at sælge. I 1923 solgte han derfor ejendommen til Kristen Kristensen fra Batum for 19.000 kr. På ejendommen stod der følgende besætning på den tid: 2 heste, 3 køer, 1 kvie, 2 kalve, 2 ungsvin, 2 får foruden en del høns. Skødet er underskrevet den 26. maj 1923.

Så flyttede Niels Jensen og hustru samt datteren Anna ned til Vejrum by, boede den første tid til leje i et hus »Kirkely«, men købte derpå en grund, hvorpå de opførte et hus, og i dette hus boede de til deres død. Niels Jensen Væck døde den 29. februar 1928, ca. 76 år, og Kirsten Pedersen døde den 8. februar 1932, 80 år. Deres ugifte datter Anna arvede hjemmet efter dem.

DERES BØRNS FREMTID

Som anført havde Niels Jensen og Kirsten Pedersen fire børn:

1. Ane Cecilie, født 1875, blev i Vejrum kirke den 23. april 1895 viet til Rasmus Nielsen. Han var født i Thisted skovhus, Tapdrup sogn, den 10. juni 1860, søn af Carl Peder Christian Nielsen og hustru Else Marie Jørgensen. Rasmus Nielsen, der i ca. 10 år havde opholdt sig på New Zealand, købte kort tid efter sin tilbagekomst til Danmark en gård i Kokholm af Nicolaj Frederiksens enke. Hendes mand, Nicolaj Frederiksen, døde den 27. juni 1894. Gården var jo den samme, hvor hans tilkommende hustrus slægt havde boet siden 1827, idet hendes oldefar Peder Christensen, smed i Rødding, som anført i dette år overtog gården i fæste. Rasmus Nielsen gav 14.800 kr. for den, men samtidig forpligtede han sig til at svare af-tægt til Frederik Pedersens enke Ane Kirstine Nielsen (Nicolaj Frederiksens mor), som fremdeles boede i gården og her havde sin af-tægtsstue, hvor hun boede til sin død skærtorsdag nat 1904.

Nicolaj Frederiksens hustru, som også hed Ane Kirstine Nielsen, flyttede efter at have afstået gården til Løvel, men senere skal hun

være flyttet til Kvols, hvor en af hendes børn boede, i øvrigt er hendes fremtid os ubekendt. Omkring samme tid, som gården overtages, gifter Rasmus Nielsen og Ane Cecilie sig, og mange år gik, men omkring 1911 blev Rasmus Nielsen syg og døde, 52 år gammel, den 3. marts 1912. Ane Cecilie fortsatte dog driften af gården endnu nogle år, men omkring 1920 overdrog hun den til sin søn, Peter Nielsen, og flyttede til Vejrum, hvor hun købte sig et hus. I Vejrum boede datteren Marie, og lidt senere kom også hendes gamle forældre hertil samt søsteren Anna. Ane Cecilie døde i Vejrum den 27. april 1931, hun blev begravet ved siden af sin mand på Rødding kirkegård.

I ÆGTESKABET VAR DER FIRE BØRN

1. Else Marie Nielsen, født den 9. marts 1896, blev den 30. januar 1919 viet i Rødding kirke til Anders Peder Andersen, født i Ingstrup den 9. august 1892, og søn af Jens Andersen og hustru Ane Kirstine Mønster. Marie og A. P. Andersen havde en slagterforretning i Vejrum i mange år, men solgte, da Andersen blev syg og boede i de senere år i et hus i Vejrum. De har to døtre og en søn i ægteskabet. Anders Peter Andersen døde den 14. juli 1966. Marie bor fremdeles i hjemmet i Vejrum i 1969.

2. Karl Peder Kristian Nielsen, født den 31. juli 1897, blev i Tapdrup kirke den 27. april 1920 viet til Boline Jørgensen fra Thisted, Tapdrup sogn, født den 25. juni 1899, datter af gårdejer Søren Jørgensen og hustru Kristine Marie Nielsen i Thisted. Peter overtog som anført sit hjem efter sin mor, og det besad de i en lang årrække. Senere overdrog han gården i forpagtning til en datter og svigersøn, som sådan havde gården i nogle år, men da datteren døde, ophørte forpagtningen, og Peder Nielsen solgte gården, der på den tid kostede omkring 300.000 kr. Og hermed gik gården ud af denne slægts eje, i hvis besiddelse den altså havde været i ca. 140 år. Peder Nielsen og hustru bor i Viborg. Der var to døtre i ægteskabet, men den ene er som anført død. Den anden bor i Viborg.

3. Nielsine Kristine Nielsen, født den 26. juli 1902, er ugift og bor i Viborg, hun har i mange år haft stilling på »De gamles hjem« i Ibsgade.

4. Ingrid Petrea Nielsen, født den 14. december 1903, blev i Vejrum kirke den 25. juni 1924 viet til Søren Nicolaj Laier, født i Tapdrup den 31. maj 1900, søn af Johan Peter Laier og hustru Ane Hansen på Tapdrup mark. Ingrid og Søren Laier overtog hans barn-domshjem, men ægteskabet varede så kort. Søren Laier døde den 13. november, 26 år gammel, på Silkeborg sanatorium. Ingrid og hendes svigerforældre blev derefter boende nogle år i hjemmet, men solgte det, havde en tid en mindre ejendom, men købte derefter et

hus i Tapdrup by. Her døde svigerforældrene. Efter nogle års forløb flyttede Ingrid til Viborg, hvor hun har et hus på Koldingvej. Hun har i mange år været sløjde- og håndgerningslærerinde på skolen ved Tårupgård. I ægteskabet er der en søn.

Det næste af Niels Jensen Væcks børn var Anna Marie, født i Vejrum 1878. Hun forblev ugift, tjente en tid i ungdommen og lærte syning, som hun flittigt øvede helt op mod de ældre år. I øvrigt gik hun trofast hjemme hos forældrene og hjalp til både i mark og stald. Da forældrene som omtalt solgte og flyttede til Vejrum, fulgte Anna med og var dem til stor hjælp, da de blev ældre. Efter moderens død i 1932 overtog Anna hjemmet og boede der helt op i de ældre år. På det sidste af hendes liv, da svaghed tvang hende, flyttede hun til hvilehjemmet i Ørum, og der døde hun den 19. oktober 1956, 78 år gammel. Hun blev begravet hos forældrene på Vejrum kirkegård.

Det tredje af Niels Væcks børn var sønnen Peter Nielsen, født i Vejrum 1882. Han døde ca. 11 år gammel efter et fald en vinterdag mod den frose jord, hvorved han beskadigede sit hoved, og døden tog ham den 4. marts 1893.

Det sidste af Niels Væcks børn er sønnen Jens Peter Nielsen, født i Vejrum den 30. april 1886. Han blev den 29. oktober 1909 viet i Vejrum kirke til Amanda Andersen, født i Vejrum den 25. juli 1887 og datter af gårdejer Peder Christian Andersen Mehlsen og hustru Kristine Sofie Hansen, Vejrum. Jens Peter lærte i sin ungdom murerhåndværket, og som murer har han arbejdet livsdagen lang, til alderen gjorde sig gældende, men ved siden af sit håndværk har han drevet ikke så lille et landbrug. Begyndelsen var måske beskednen, han overtog fra sin hustrus hjem en toft, der lå i Vejrum by. På denne byggede han det hjem, hvor han fremdeles bor. Senere købte han en del mere jord, og på den måde udvidede han sit landbrug. For nogle år siden overtog en af hans sønner hjemmet, og han og Jens Peter bor her sammen, idet Jens Peters hustru Amanda Andersen døde den 30. september 1957. Sønnen er ugift. I ægteskabet er der fire børn:

Jens Peter Nielsen og Amanda Andersens børn:

1. Carla Sofie Nielsen, født den 23. august 1910, gift med Hardy Villekær fra Vammen. Bor i Silkeborg. Har to sønner.

2. Marie Elisabeth Nielsen, født den 2. november 1917, gift med Johannes Henrik Andersen fra Vejrum. Bor i Vejrum. Har fire piger og en søn.

3. Victor Peter Nielsen, født den 11. oktober 1922, gift med Kathrine Studstrup fra Ulbjerg. Bor i Møllerup. Har to piger.

Er siden november 1970 kirketjener ved Vestervangs kirke og bor i Viborg.

4. Johannes Sofus Nielsen, født den 19. april 1925. Har hjemmet i Vejrum.

Som anført giftede den yngste af Peder Nielsens børn, sønnen Laust Pedersen, født i Hærup 1857, sig i 1886 med Marie Kathrine Pedersen fra Vindum, født på Vindum skovmark den 27. marts 1886. Efter hendes mors død i 1873 kom hun, ca. 8 år gammel, over til hendes moster, gift med Niels Pedersen Henriksen på Vejrum mark. Som også omtalt blev deres første hjem på Vejrum hede, en lille hedejendom på 8 td. land uden eng. Laust Pedersen købte derfor et såkaldt søskifte nede ved Vejrum sø. Det var noget vandet, og det gyngede under fødderne, så han gik i vand omtrent til maven for at slå græsset. Senere måtte det jo derefter bjærges på tør eng for at tørres, et stort arbejde, der gav ringe udbytte. Engen havde i øvrigt været ham dyr nok, han gav 800 kr. for den, hvad der var alt for meget.

Laust Pedersen og Marie Kathrines børn:

Petra Marie, født 17. marts 1888 i Vejrum

Ane Cecilie, født 24. april 1891 i Vejrum

Peter, født 30. august 1894 i Vinkel

Niels Ejner, født 8. juni 1896 i Vinkel

Laurine Kathrine, født 4. februar 1900 i Vinkel

Karoline Kirstine, født 22. juni 1902 i Vinkel

Peter Christian Pedersen, født 6. august 1904 i Vinkel

Martha Justine, født 27. oktober 1907 i Vinkel

Ejendommen i Vinkel gav dem meget arbejde med sine 25 td. land bestående af en del jævn jord, men en stor del var bakker, dal og eng, en meget idyllisk mark, hvis grænseskel var Rindsbæk og bag denne Vindum skov. I de første år i Vinkel byggede Laust Pedersen nu og da et hus for en og anden i sognet, men det hørte helt op, ejendommen gav ham nok at gøre. Men så hændte det, at Marie Kathrines plejeforældre i Vejrum, der jo ingen børn selv havde, var kørt træt og ikke længere magtede at drive deres ejendom, hvorfor der mellem dem og Laust Pedersen bestemmes følgende: De overtager ejendommen med det lån, der hviler på den, det var meget lidt, og de udbetaler ved overtagelsen ca. 1000 kr., men forpligter sig endvidere til at betale Niels og Else Henriksen en aftægt på 400 kr. årligt, for så vidt de fraflyttede hjemmet. Så længe de blev boende på ejendommen skulle de have frit ophold samt en ung pige til at være dem til hjælp. Den unge pige blev selvsagt en af Laust Pedersens ældste døtre. Ejendoms købet skete i 1903.

Aftægtskontrakten, som vi vil betragte, synes at bryde enhver rimelighed, umuligt for to at kunne fortære alt dette og umuligt for to andre at kunne svare en sådan aftægt af en omend god dog ret

beskeden ejendom. Men følgende skulle ydes de to gamle, hvis de flyttede, godt at det dog kunne klares med penge, alt er årligt:

2 sække flormel à 100 pund
1 td. rug med $\frac{1}{4}$ hvert kvartal
 $1\frac{1}{2}$ td. kartofler
64 pund natursmør
1 td. byg, 2 skp. byggryn
1 td. boghvedegryn
64 pund saltet mellemflæsk
32 pund ost
6 snese æg
16 alen tvistlærred à 25 øre pr. alen
8 pund kaffe
Daglig hele året 2 potter nymalket mælk, et får til slagtning hvert efterår med ulden på, mindst 125 pund, brændsel 12.000 tørv.

Man forstår ikke den sagfører, der kunne sætte en sådan kontrakt op, og man forstår næppe Laust Pedersen, der kunne skrive under herpå. Havde de gamle kunnet bygge sig et aftægtshus ved siden af ejendommen, skulle kontrakten være opfyldt til punkt og prikke. Ejendommens betegnelse er matr. nr. 13 b Vejrum. Men det blev en forfærdelig håndfæstning for Laust Pedersen og hustru. Så var der altså nu to ejendomme at drive mod før én, 5–6 km var der mellem dem, ved nat og dag gik rejsen fra den ene til den anden. To af børnene var til stadighed anbragt på ejendommen i Vejrum. Men det tog på kræfterne, og det blev en uoverkommelig byrde for Laust Pedersen og hustru at bære, dette slid året rundt med alt det øvrige, der fulgte, hvorfor de også en dag i sommeren 1910 sælger ejendommen til Johan Lindkvist for 9000 kr.

Niels Henriksen og Else boede dog ikke på ejendommen i alle disse år. Omkring 1906–07 købte de Bækhuset i Vejrum, og her boede de til sommeren 1913 i juni måned. I alle disse år modtog de deres aftægt med 100 kr. hvert kvartal. Da de på grund af alder ikke mere formåede at klare sig selv, lod Laust Pedersen og hustru dem flytte til hjemmet i Vinkel, her blev de lagt i hver sin seng, og Niels Henriksen kom ikke oven senge mere. Så havde Marie Kathrine to mere at pleje, idet Laust Pedersen ikke mere var rask, men havde været syg siden 1911. Der blev noget for hende at gøre, ejendommens drift kom mere og mere til at hvile på hende, selv om hun heri blev bistået af børnene, vel mest af hendes næstældste søn. Laust Pedersens sygdom tog til – en kræftsygdom, og fredag den 7. august 1914 døde han under stærke smerter, 57 år gammel. Han blev begravet på Vinkel kirkegård den 12. august. Et år går, og så dør Niels Henriksen den 26. september 1915, 84 år, og ca. $1\frac{1}{2}$ år efter

dør hans hustru Else Christensdatter den 26. februar 1917, 81 år gammel. Begge blev begravet på Vejrum kirkegård.

Så er Marie Kathrine alene med sine børn, og endnu har hun kræfter i behold, men i 1918 rammes hun af den spanske syge, kom vel op, men blev aldrig mere rask, hjertet var svagt, og forkalkning satte ind. Påskedag, den 1. april 1923, sov også hun ind, 57 år gammel, og blev lagt ved siden af manden på Vinkel kirkegård. Året før sin død havde hun overdraget hjemmet til sin søn Niels Ejner Pedersen. For ham var arbejdet ikke fremmed, idet han var den, som lige fra sin tidligste ungdom havde lagt sin kraft på marken og i husene.

LAUST PEDERSEN OG MARIE KATHRINES BØRNS FREMTID

1. Petra Marie, født 1888, blev den 3. november 1911 viet i Vinkel kirke til Christen Jensen Høy, født i Frejlev sogn på Lolland den 29. marts 1875. De havde først en mindre ejendom i Vinkel, den solgte de i 1915, boede derefter nogle år i Bruunshaab, hvor Høy havde arbejde på fabrikken. Herfra rejste de til Falster, hvor de ca. 1 år havde en landejendom nær Eskildstrup St., flyttede herfra til Viborg, hvor de købte Jægersborg på Viborg vestermark. Efter flere års forløb solgte de denne og købte et hus på Koldingvej. Her døde Marie, 58 år gammel, den 24. juni 1946. Christen Høy levede en del år i hjemmet efter Mariens død, men da han blev ældre, flyttede han til »De gamles hjem« i Ibsgade. Her døde han den 21. februar 1962, omtrent 90 år gammel. I ægteskabet er der to sønner, Martin, født den 23. februar 1912. Han ejer ejendommen på Koldingvej, men bor i øvrigt i Horsens, og Carl Richardt, født den 3. oktober 1913, ugift, bor i København. De er begge født i Vinkel ved Viborg.

2. Ane Cecilie, født 1891, blev den 10. december 1915 viet i Vinkel kirke til tømrer Marinus Larsen, født i Rævind, Sparkjær sogn, den 13. oktober 1891, søn af landpost Rasmus Larsen og hustru, Sparkjær. Marinus og Cecilie boede de første år af deres ægteskab i en mindre ejendom på Vinkel hede, solgte og flyttede ca. 1919 til Vejrum, hvor de havde købt ejendom. Efter mange års forløb overdrog de den til deres ældste datter og svigersøn og byggede en ny ejendom på jord delvis fra den gamle ejendom og delvis fra jord købt fra Viskum hovedgård. Denne ejendom ligger i Viskum sogn. I ca. 30 år var Marinus Larsen ringer og graver ved Viskum kirke. På deres ældre år solgte de denne ejendom og købte et hus i Vejrum. Dette solgte de i 1968 og flyttede til Viborg i et hus, de havde købt på Overdamsvej. Godt et år gik, men så døde pludselig Marinus Larsen den 8. februar 1970. Han blev begravet på Viskum kirke-

gård torsdag den 12. februar. Der var i ægteskabet tre børn, en søn Laurits, der døde som lille ca. 1917 og to døtre, den ældste Carla, født den 26. september 1920, gift og bor i Over Viskum, og Minna, født den 2. oktober 1926, gift og bor i Bjerringbro.

3. Peter Pedersen, født 1894, blev den 8. maj 1925 viet i Frederiks kirke til Elna Kirstine Rasmussen, født den 15. april 1904 i Frederiks, datter af murer og landmand Christen Rasmussen og hustru Ane Marie, født Hvam. Peter Pedersen, der i sin ungdom havde lært smedehåndværket, havde egen forretning i Tange i ca. et år. Denne solgte han i 1920 og fik stilling ved statshospitalet i Viborg som plejer. Efter ægteskabet købte de i 1926 efter en kort tid at have boet i en lejlighed et mindre hus på Middagshøjvej, hvor de endnu 1970 har deres hjem. NB: solgte huset i foråret 1970, bor nu i Vestervangskvarteret. I ægteskabet var der 6 børn, hvoraf de 3 er døde. Helmuth, født den 27. august 1926, Georg, født den 19. juni 1928 (omkom ved en flyveulykke ved Værløse den 22. januar 1952), Anna Marie, født den 14. maj 1930, døde ca. et år gammel, Henny, født den 20. april 1933, Gustav, født den 25. januar 1937, døde ca. et år gammel, Else, født den 5. august 1938. Helmuth er gift og bor i Viborg, Henny er gift og bor på Klosterhede skovdistrikt, og Else er gift og bor i Over Hornbæk ved Randers.

4. Niels Ejner Pedersen, født 1896, overtog hjemmet i Vinkel i sommeren 1922. Siden faderens død havde han, som omtalt, sammen med sin mor og yngre søskende fortsat driften af ejendommen. Han blev viet i Vinkel kirke den 21. november 1923 til Anine Christensen, født den 23. juli 1899, datter af brændemester Søren Christensen og hustru Ane Marie, født Pedersen, Mammen vesterhede. I omkring 40 år beboede de hjemmet i Vinkel, men ca. 1962 overdrog de det til deres yngste søn, byggede sig samme år et hus i Vindum, hvortil de flyttede. Ejner Pedersen var i de første år af tiden i Vindum en virksom og foretagsom mand, der udfoldede kunstfærdige evner særligt ved udskæring i træ, men i de to sidste år af sit liv led han meget af sygdom, der efterhånden brød ham ned. Han døde på Viborg sygehus den 27. maj 1969 og blev begravet på Vindum kirkegård den 30. maj. Hans hustru bor fremdeles i hjemmet i Vindum. I ægteskabet er der tre døtre og to sønner: Rita, født den 2. juli 1925, lærerinde, bor i Århus, Helga, født den 9. august 1926, gift og bor i Vindum, Hedvig, født den 25. februar 1929, gift og bor i Over Hornbæk ved Randers, Carl Erik, født den 4. februar 1932, gift og bor i Mogenstrup ved Skive, Vagner, født den 28. august 1937, gift og har hjemmet i Vinkel.

5. Laurine Kathrine Pedersen, født den 4. februar 1900, blev den 8. juni viet i Vinkel kirke til Martinus Pedersen, født den 23. maj 1897 i Krstrup ved Randers, søn af arbejdsmand Peter Pedersen og

hustru Bodil Marie Eilersen. Da moderen døde, medens børnene var små, blev hjemmet opløst. Faderen blev boende i Randers, børnene blev spredt. Martinus kom som 6-års dreng på Vibæk fattiggård, klædt i bluse og bukser som de øvrige fattiglemmer, samme dragt på til skole, så man kunne se, hvorfra han kom. Han kom senere til Tapdrup, hvor han blev opdraget i landmandshjem. Efter deres ægteskab boede de kort tid i Tapdrup, købte derefter en ejendom på Foulum mark, men efter få års forløb rejste de herfra og tog arbejde på Viskum hovedgård. Dette arbejde passede dem imidlertid ikke, og de rejste. En kort tid boede de i Viborg, men da Martinus fik stillingen som ringer og graver ved Tapdrup kirke, drog de hertil og fik i mange år deres hjem her, idet de efter nogle års forløb lod opføre deres eget hus. Foruden sit arbejde ved kirken tog Martinus Pedersen arbejde ved amtsvejen. Drøjt kunne det være. Når arbejdet var ude i amtets yderste grænse, måtte han sådanne dage køre på sin cykel mere end 60 km hen og hjem. Hans liv blev brat afbrudt den 20. september 1953. Under sit arbejde på vejen ved gården Store Fuglsang blev han kørt ned af en ældre bilist og døde tre dage efter på sygehuset uden at være kommet til bevidsthed. Laurine fortsatte i nogle år hans arbejde ved kirken, men sagde det senere fra sig. I 1969 solgte hun hjemmet i Tapdrup, rejste til Viborg og bor nu i en lejlighed på Egevej. I ægteskabet er der syv børn, en søn og seks døtre: Laurits, født den 5. juli 1924, gift, bor i København, Bodil, født den 20. august 1925, gift, bor i Rødkjærsgade, Lilly, født den 13. september 1929 i Viborg, gift, bor på Bornholm, Hariet, født den 22. april 1933, gift og bor i Hjerminde ved Bjerringbro, Ragnhild, født den 15. marts 1936, gift og bor i Herning, Ingrid, født den 9. september 1938, gift og bor i Rye St., Anne Lise, født den 27. marts 1943, gift og bor i Hald Ege ved Viborg.

6. Karoline Kirstine Pedersen, født 1902, blev den 21. november 1923 viet i Vinkel kirke til Anders Thisted, født den 7. november 1898, søn af Jørgen Thisted og hustru Marie, født Hermansen, Vindum Stenhuse. Den første tid af deres ægteskab boede de i Bjerringbro, hvor Anders arbejdede på Bjerringbro savværk. Senere købte de en landejendom på Farup Nedermark, Vindum sogn, herfra flyttede de efter flere års forløb og bosatte sig i Rødkjærsgade. I nogle år boede de dog i Brandstrup, men så købte de sig et hus i Rødkjærsgade, og her har deres hjem været i en lang årrække. Anders Thisted har så godt som alle årene arbejdet som savskærer ved savværket i Palstrup skov. Kirstine, der i mange år ikke havde været rask, døde uventet den 24. januar 1970 og blev begravet den 29. januar på Brandstrup kirkegård. I ægteskabet er der fire døtre: Ketty Elise, født den 23. december 1926, gift og bor i Fæsteholm, Vita Cecilie, født den 25. oktober 1930, gift og bor på Amager, Inge Julie, født

den 29. december 1932, gift og bor på Amager, Jytte Lisbeth, født den 12. oktober 1947, ugift og er hjemme hos faderen i Rødkjærsgade.

7. Peder Christian Pedersen, født 1904, lærte som ung tømrerfaget og var en dygtig mand i sit fag, indtil sygdom ramte ham og tvang ham til at forlade sit håndværk i en ung alder. Christian Pedersen drog i sine unge år, omkring 1927, til Argentina, hvor han opholdt sig en kort tid og arbejdede ved, hvad der kunne falde for, dog mest ved sit fag, men livet i den fjerne verdensdel passede ham ikke. Han fik hyre på en norsk båd som kullempere, og tre uger efter gik han i land i Esbjerg. Efter at have arbejdet forskellige steder fik han sit hjem i Viborg, og efter et ituslået ægteskab, hvori han var uden skyld, blev han den 24. marts 1945 viet til Emilie Kirstine Pape, født den 16. november 1912, datter af Johan Frederik Pape og hustru Jacobine, født Braüner, Viborg. Christian og Emilie havde deres hjem på Århusvej i flere år, her havde de en kolonihave, hvor han tilbragte mange timer, efter at sygdommen havde gjort ham uarbejdsdygtig. Den 12. marts 1961 var han ligeledes taget ud til haven, men på vej herfra falder han uden for hjemmet, og før hustruen nåede til sygehuset med ham, var han død. Han blev begravet på kirkegården i Viborg den 18. marts. Hans eneste barn, en datter Grethe, gift Christensen, født den 25. april 1936, bor i Glostrup.

8. Martha Justine Pedersen, født 1907, blev den 27. oktober 1930 viet i Viborg Søndre Sogns kirke til Jens Sørensen, født i Funder den 3. september 1905, søn af Anders Christian Sørensen og hustru Ane Christine, født Eriksen. Jens Sørensen, der var gartner, startede med et gartneri i Virklund syd for Silkeborg, men efter at have boet her i nogle år solgte de og tog plads ved gartneriet på Hald ved Viborg. Det passede dem dog ikke. De købte sig derefter en ejendom i Vejrum. Hertil flyttede familien og oprettede her et gartneri. Dog heller ikke her groede de fast, de solgte og var igen en kort tid på Silkeborgegnen på Højkold i Ry Sønderkov, men købte derefter gartneriet i Skovsgård ved Viborg. Her var jord og albuerum nok for et par driftige mennesker, som endnu stod i deres bedste år, og gennem en lang årrække drev de med flid gartneriet, men Jens Sørensens kræfter tog af med årene, hvorfor de omsider forpagtede det meste af jorden bort. Til gengæld tog han stillingen som ringer og graver ved Tapdrup kirke, hvilken stilling han fremdeles varetager (1970). Der er i ægteskabet to sønner: Knud, født den 6. september 1932, gift og bor i Fredericia, Robert, født den 2. februar 1941, gift og bor i Hulkjærhus, Ans sogn.

OVERSIGT OVER SLÆGTEN SPANGGÅRD

Christen Christensen Spanggård fra »Spanggård« i Tapdrup sogn,
født ca. 1690, død 1766, hans søn

Peder Christensen Spanggård, boede i Overlund, født ca. 1720, død
1762, hans søn

Christen Pedersen Spanggård, Overlund, født 1753, død 1792, hans
søn

Niels Christensen Spanggård, født i Overlund 1782, død i Refsgård
i Vammen 1858, hans hustru *Kirsten Lauritsdatter*, født i Refs-
gård i Vammen 1784, død 1827, deres søn

Peder Nielsen, født i Refsgård 1823, død i Vejrum 1893.

OVERSIGT OVER KIRSTEN LAURITSENS SLÆGT, SLÆGTEN FRA REFSGÅRD

Erik Nielsen »Refs«, født ca. 1690, død ?, hans søn

Niels Eriksen »Refs«, født 1722, død 1803, hans søn

Laurits Nielsen Eriksen, født 1750, død 1831, hans hustru *Maren
Mortensdatter*, født ca. 1762, død ?, deres datter som anført

Kirsten Lauritsdatter, født 1784, død 1827.

OVERSIGT OVER SLÆGTEN VINKEL FRA MARKSKELGÅRD I VEJRUM

Niels Pedersen Vinkel, født ca. 1722, død 1786, hans søn

Christen Nielsen Vinkel, født 1753, død 1836, hans søn

Peder Christensen Vinkel, født på Markskelgård 1798, død i Kok-
holm 1867, hans hustru *Anne Marie Nielsdatter Lund*, født i
Gjørup hospital 1792, død i Vammen 1868, deres datter

Ane Cecilie Pedersdatter, født i Rødding 1823, død i Vejrum 1894.

OVERSIGT OVER ANNE MARIE NIELSDATTER LUNDS SLÆGT, SLÆGTEN FRA GJØRUP, ULBJERG SOGN

Søren Olesen, gårdmand i Store Thorup, født ?, død 1787, hans
datter

Ane Cecilie Sørensdatter, født i Store Thorup 1767, død i Rødding
1846, hendes mand, skolelærer *Niels Andersen Lund*, født ?, død
i Rødding 1826, deres datter

anførte *Anne Marie Nielsdatter Lund*, født i Gjørup 1792, hendes
mand anførte *Peder Christensen Vinkel* fra Markskelgård, født
1798, deres datter

anførte *Ane Cecilie Pedersdatter*, født i Rødding 1823.

OVERSIGT

Som anført viedes i Rødding 1847 Peder Nielsen fra Refsgård og Ane Cecilie Pedersdatter fra Kokholm. Deres børn:

Peder Pedersen, født i Kokholm 1847, død i Roum 1866,

Kirsten Pedersen, født i Hærup 1852, død i Vejrum 1932, gift med *Niels Jensen Væck*, født i Fastrup 1852, død i Vejrum 1928,

Laust Pedersen, født i Hærup 1857, død i Vinkel 1914, gift med *Marie Kathrine Pedersen*, født på Vindum Skovmark 1866, død i Vinkel 1923.

VED VEJS ENDE

En vandring blandt døde, på få nær, ja, måske har du ret, der tænker sådan ved læsningen af disse livsskildringer.

Og dog går der et sus af liv igennem det alt sammen. Sådan har det været for mig, når jeg på Arkivet sad bøjet over de gamle bøger. Da var det, som hørte jeg et sus af liv fra fjerne slægter, ja, ofte som jeg så dem for mig, slægt bag slægt, undertiden i et skær som aftenrødens skønhed og alvor, og det nynnede i mig.

Du slægt, vi er jo dine børn,
af samme blod, de samme tjørn
jo også tit os stikker,
og slid og strid og mangel tårn
os følger som den grumme ørn,
kun få der ej det kender.

Vi er fra i går, Jobs bog 8–9, eller som et henvejrende blad. Gud derimod er evigt.

Måtte han være vort lys og bolig, når natten kommer. Han, om hvem der synges:

Den evige Gud er en bolig på jord,
fra slægt og til slægter han lever,
hans almagt den kendes i tidernes spor,
de evige arme dem leder.

Viborg i september 1970.

Peter Pedersen.